

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

AYRIMCILIKLA MÜCADELE 2018 YILI RAPORU

AYRIMCILIKLA MÜCADELE 2018 YILI RAPORU

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE
EŞİTLİK KURUMU

AYRIMCILIKLA MÜCADELE 2018 YILI RAPORU

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Adres: Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00 | Faks: +90 312 422 78 99
www.tihek.gov.tr | tihek@tihek.gov.tr

YAPIM

Ajans Düş Pınarı

Adres: Birlik Mh. 456 Cd. No:1/5 Çankaya/ANKARA
Genel Ağ: www.duspinari.com
E-posta: bilgi@duspinari.com

Baskı Yeri ve Tarihi Ankara, 2019

Baskı ve Cilt:

© Raporıda yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiç bir ortamda alıntı yapılamaz.

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler	CEDAW	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi
MIPEX	Göçmen Entegrasyon Politika Endeksi	KGM	Karayolları Genel Müdürlüğü
SMS	Kısa Mesaj Hizmeti	IPA	Katılım Öncesi Yardım Aracı
SED	Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri	KÜRE	Kaynak Ülke Rapor Edinme Sistemi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi	MTAL	Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	OBS	Olaylar Bilgi Sistemi
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	ÖSYS	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi
KFW	Alman Kalkınma Bankası	ÖGEP	Öğretmen Gelişim Programı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	SKS	Sağlıkta Kalite Standartlarının
BİMER	Başbakanlık İletişim Merkezi	ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri
BTk	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu	TSE	Türk Standartları Enstitüsü
BT	Bilişim Teknolojileri	TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu	TFF	Türkiye Futbol Federasyonu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü	TÜSİAD	Türkiye Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı	UDEP/ERDEP	Ulaşılabilirlik/Erişilebilirlik Destek Projeleri
ÇPAL	Çok Programlı Anadolu Liselerinde	UAK	Ulusal AIDS Komisyonu
DHMI	Devlet Hava Meydanları İşletmesi	ERİS	Ulusal Erişilebilirlik İzleme Sistemi
DKAB	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	URSEP	Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı
DÖGEP	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Gelişim Programı	UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü	ICAO	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
EYHGM	Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü	YİMER	Yabancı İletişim Merkezi
EHİS	Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme	YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
FATİH	Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi	YARDM	Yapılandırılmış Ruhsal Değerlendirme ve Müdahale Programı
GDM	Göç Danışma Merkezleri	YÖGEP	Yönetici Gelişim Programı
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi		
İSGÜM	İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü		
KADES	Kadın Destek Sistemi		
KEFEK	Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu		

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR / 4

SUNUŞ / 8

ÖN SÖZ / 10

1. AYRIMCILIK KARŞITI HUKUK, POLİTİKALAR VE İNCELEMELER / 13

1.1. Ayrımcılık Karşiti Hukuk / 14

1.1.1. Uluslararası Hukukta Ayrımcılık Yasağı / 15

1.1.2. Ulusal Hukukta Ayrımcılık Yasağı / 17

1.1.3. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu / 18

1.2. Ayrımcılıkla Mücadelede Öne Çıkan Diğer Mekanizmalar / 20

1.2.1. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Sistemi / 20

1.2.2. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu / 20

1.2.3. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu / 21

1.2.4. Kamu Denetçiliği Kurumu / 21

1.2.5. Kamu Görevlileri Etik Kurulu / 21

1.2.6. İşyerinde Psikolojik Tacizle Mücadele Kurulu / 22

1.2.7. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları / 22

1.3. Ayrımcılıkla Mücadele Politikaları / 23

1.3.1. 65. Hükümet Programı / 23

1.3.2. Onuncu Kalkınma Planı / 24

1.3.3. Avrupa Birliği'ne Katılım İçin Ulusal Eylem Planı (2016-2019) / 24

1.3.4. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) / 25

1.3.5. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Üçüncü Ulusal Eylem Planı (2016-2020) / 25

1.3.6. Ulusal İstihdam Stratejisi (2017-2023) / 25

1.3.7. Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) / 26

1.3.8. Engelli Haklarına İlişkin Politikalar / 26

1.4. Ayrımcılık Yasağı Kapsamında Yapılan İncelemeler / 27

1.4.1. Kuruma Yapılan Başvuruların Genel Dağılımı / 27

1.4.2. Ayrımcılık Yasağına İlişkin İhlal İncelemeleri / 29

2. EĞİTİM VE ÖĞRETİM / 33

2.1. Hükümet Politikaları / 36

2.1.1. 65.Hükümet Programı / 36

2.1.2. Onuncu Kalkınma Planı / 36

2.1.3. Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi (2016-2021) / 37

2.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / 38

- 2.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı Birimlerinin Uygulamaları / 38
- 2.2.1.1. Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü / 39
- 2.2.1.2. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü / 40
- 2.2.1.3. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı / 41
- 2.2.1.4. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü / 42
- 2.2.1.5. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü / 42
- 2.2.1.6. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü / 44
- 2.2.1.7. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü / 45
- 2.2.2 . Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının Uygulamaları / 45

3. YARGI VE KOLLUK / 47

- 3.1. Hükümet Politikaları / 49
- 3.1.1. 65. Hükümet Programı / 49
- 3.1.2. Onuncu Kalkınma Planı / 50
- 3.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / 50
- 3.2.1. Adalet Bakanlığı Uygulamaları / 50
- 3.2.2. İçişleri Bakanlığı Uygulamaları / 53
- 3.2.2.1. Jandarma Genel Komutanlığı / 53
- 3.2.2.2. Emniyet Genel Müdürlüğü / 53
- 3.2.2.3. Göç İdaresi Genel / 55
- 3.3.3. Milli Savunma Bakanlığı Uygulamaları / 57

4. SAĞLIK VE SPOR / 59

- 4.1. Hükümet Politikaları / 62
- 4.1.1. 65. Hükümet Programı / 62
- 4.1.2. Onuncu Kalkınma Planı / 62
- 4.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / 62
- 4.2.1. Sağlık Bakanlığı Uygulamaları / 62
- 4.2.1.1. Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) / 65
- 4.2.1.2. Suriyelilerin Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Durumu / 66
- 4.2.2. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Uygulamaları / 67
- 4.2.2.1. Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi / 67
- 4.2.2.2. İşbirliği Protokolü / 68

5. ULAŞIM VE İLETİŞİM / 71

- 5.1. Hükümet Politikaları / 75

- 5.1.1. 65. Hükümet Programı / 75
- 5.1.2. Onuncu Kalkınma Planı / 76
- 5.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / 76
- 5.2.1. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın Uygulamaları / 76
- 5.2.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Uygulamaları / 79
- 5.2.3. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun Uygulamaları / 81
- 5.2.4. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Uygulamaları / 83
- 5.2.5. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun Uygulamaları / 84

6. SOSYAL GÜVENLİK, SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM / 91

- 6.1. Hükümet Politikaları / 92
- 6.1.1. 65. Hükümet Programı / 92
- 6.1.2. Onuncu Kalkınma Planı / 93
- 6.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / 94
- 6.2.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Uygulamaları / 94
- 6.2.1.1. İşyerinde Psikolojik Tacizle Mücadele / 95
- 6.2.1.2. Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği / 95
- 6.2.1.3. Ulusal İstihdam Stratejisi (2017-2023) / 96
- 6.2.1.4. Sosyal Yardımlar Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / 96
- 6.2.1.5. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / 97
- 6.2.1.5.1. Erişilebilirlik Alanında Ulusal Standardizasyon Uygulamaları / 98
- 6.2.1.5.2. Toplumsal Farkındalığı ve Bilinç Düzeyini Arttırma Uygulamaları / 100
- 6.2.1.5.3. Erişilebilirliği Yaygınlaştırma ve Uygulamayı Geliştirme Çalışmaları / 101
- 6.2.1.6. Bakım Hizmetleri Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / 101
- 6.2.1.7. Kadının Statüsü Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / 102
- 6.2.1.8. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kapsamında Yürütülen Uygulamalar / 103
- 6.2.1.9. Çocuk Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / 106
- 6.2.1.10. Uluslararası İşgücü Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / 107

7. KÜLTÜR, TURİZM VE KONAKLAMA / 109

- 7.1. Hükümet Politikaları / 111
- 7.1.1. 65. Hükümet Programı / 111
- 7.1.2. Onuncu Kalkınma Planı / 111
- 7.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / 112
- 7.2.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Uygulamaları / 112

GENEL DEĞERLENDİRME / 117

SUNUŞ

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, 20 Nisan 2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6701 sayılı Kanun ile kurulmuş olup, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi ve kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınarak hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi çerçevesinde önemli görevler ve yetkiler üstlenmiştir. 6701 Sayılı Kanun ile ayrımcılık yasağı ve eşit muamele ile ilgili temel yasal çerçeve oluşturulmuş ve ayrımcılıkla mücadele alanında görev yapacak kurumsal yapı düzenlenmiştir. Bu çerçevede, 6701 sayılı Kanun’unun 3. Maddesinde, “Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.” hükmüne yer verilmiş ve ayrımcılığın önlenmesi noktasında hem kamu kurum ve kuruluşlarına hem de gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerine büyük görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Nitekim

eşitlik ilkesinin ve ayrımcılık yasağının etkin bir biçimde hayata geçirilmesi için kamu kurumları tarafından geliştirilen politika ve uygulamaların yanı sıra, toplumu oluşturan bireyler ve birey gruplarının uygulamaları da son derece önemlidir.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu olarak, gerek Kanundan doğan görev ve yetkilerimiz gerekse sorunun değil çözümün parçası olma anlayışımız çerçevesinde, kamu hizmetlerinin herkese eşit bir biçimde sunulmasını ve bu hizmetlerden faydalanılması noktasında ayrımcılıkla mücadeleyi ve bu amaçla atılacak her adımı önemsiyoruz. Bu çerçevede, ayrımcılıkla mücadele alanındaki ilk yıllık raporumuzda, ayrımcılık yasağı kapsamında yer alan kamu hizmet alanları ile bu alanlardaki politika ve faaliyetlere yer verilmiştir. Bu kapsamda, eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür ve turizm hizmet alanlarında kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen ayrımcılıkla mücadele politikaları ve çalışmaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Hazırlanan bu ilk raporda eleştirilere ve çatışmacı bir dil yerine geliştirilmeye açık yönler tespit edecek değerlendirmelere zemin hazırlanması amaçlanmıştır.

2018 Ayrımcılıkla Mücadele Raporu'nun, her bir bireyin insan onur ve haysiyetine yakışır şekilde, herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın hak ve hürriyetlerden eşit bir biçimde yararlanmasına katkıda bulunmasını umuyorum.

Süleyman ARSLAN

Türkiye İnsan Hakları ve
Eşitlik Kurumu Başkanı

ÖN SÖZ

İnsanların, sadece insan oldukları için sahip oldukları haklar, yüzyıllar içerisinde önce dünsel ve felsefi alanda, sonra ise hukuki düzenlemelerle ele alınmış; hakların evrenselliği, bölünmezliği ve vazgeçilmezliği uluslararası değerler bütünü olarak kabul edilmiştir. Nitekim insanlık ailesi tarih boyunca farklı coğrafyalarda ayrımcılıkla, ırkçılıkla, sosyal dışlanma ve toplumsal eşitsizliklerle karşı karşıya gelmiş ve bu nedenle ağır bedeller ödemiştir.

Ayrımcılık yasağı, uluslararası insan hakları hukukunun temelinde yer almakta ve pek çok uluslararası insan hakları sözleşmesinde özel olarak düzenlenmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. Maddesi'ne göre; "Bu Sözleşme 'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan güvence altına alınır." Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında; ayrımcılık, objektif ve makul bir neden olmaksızın, aynı durumdaki kişilere farklı muamelede bulunmak olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'de eşitlik ilkesi dayanağını anayasadan alan bir haktır ve devlet, eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Anayasamızın 10. maddesi bu ilkeyi açıklar niteliktedir: "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi açısından Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, önemli görev ve sorumluluklar üstlenmiş bulunmaktadır. 6701 sayılı Kanunda ayrımcılığın temelleri, türleri, kapsamı ve istisnaları, Avrupa Birliği müktesebatı ve Avrupa Konseyi belgeleri ile uyumlu olarak ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu; temel olarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermekle görevli ve yetkili kılınmıştır.

6701 sayılı Kuruluş Kanunu'nda ayrımcılık temelleri "cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hal, sağlık durumu, engellilik, yaş" olarak düzenlenmiştir. Hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmayı sayılan temellere dayalı olarak ve hukuka aykırı şekilde engellenen ayrımcılık oluşturacağı hükme bağlanmaktadır. Başlıca ayrımcılık türleri; ayrı tutma, ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama, çoklu ayrımcılık, doğrudan ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık, işyerinde yıldırma, makul düzenleme yapmama, taciz, varsayılan temele dayalı ayrımcılık olarak sıralanmış ve tanımlanmıştır. Ayrımcılık yasağı kapsamında istihdam, sosyal hizmetler ile mal ve hizmetlere erişim alanları temelinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Kuruluş Kanunu ile ayrımcılık yasağı kapsamı oldukça geniş bir bağlamda ele alınmıştır. Buna göre eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri,

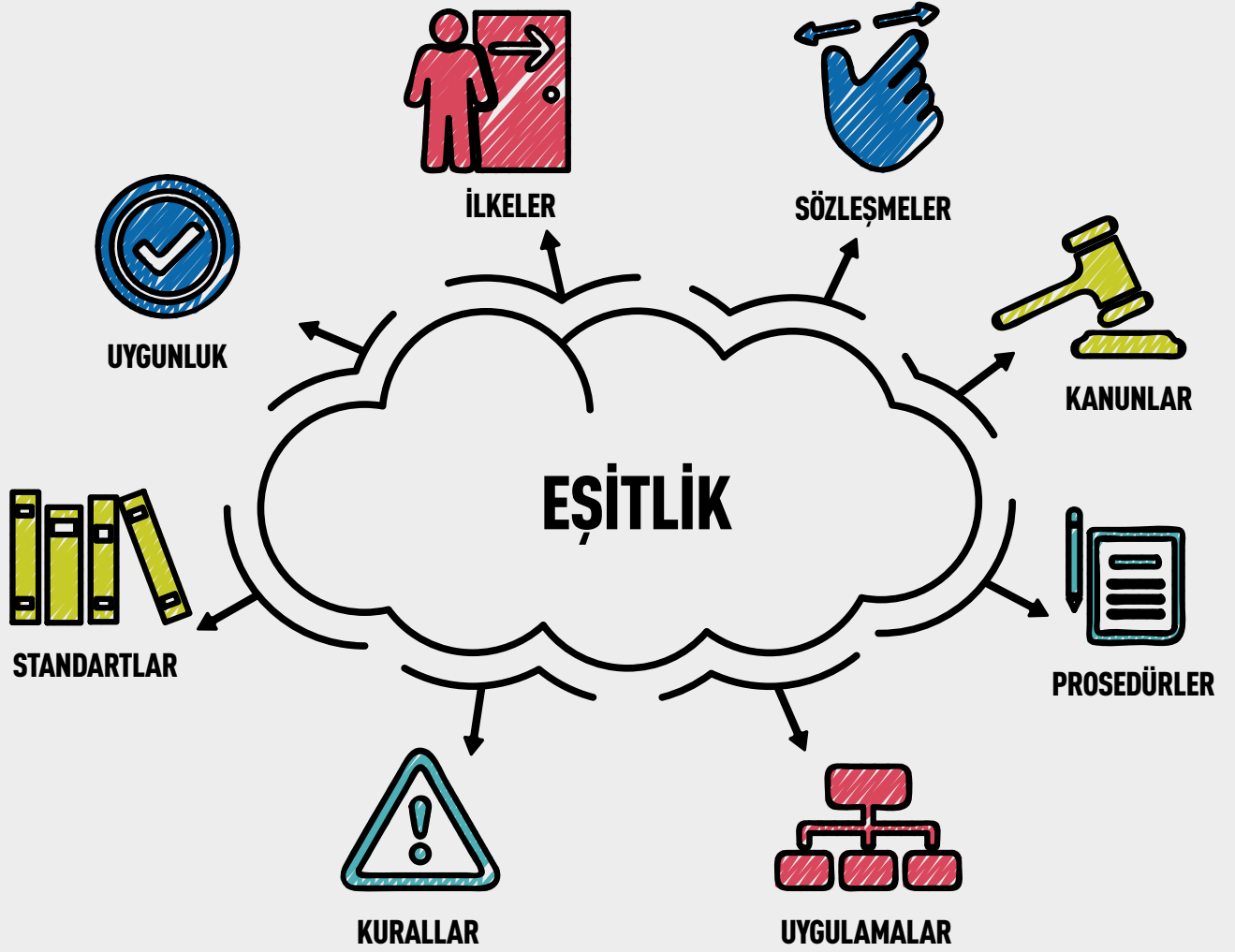
yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapmak yasaklanmıştır. Yine kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri ve bunlar tarafından yetkilendirilenlerin, taşınır ve taşınmazları kamuya açık bir şekilde sunarken bu malları edinmek veya kiralamak isteyenler ile bunlar hakkında bilgi almak isteyenler aleyhine, bunların kiralanması, kira akdinin şartlarının belirlenmesi, kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, satışı ve devri süreçlerinin hiçbirinde ayrımcılık yapamayacakları hüküm altına alınmıştır.

Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlü bulunmaktadır. Kurumumuz ise ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine inceleyip araştırmakta, karara bağlamakta ve sonuçlarını takip etmektedir.

Kurumun üstlendiği önemli görevlerden bir diğerini ise Cumhurbaşkanlığına, ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmak üzere, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, işkence ve kötü muameleyle mücadele ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında yıllık raporlar hazırlamak oluşturmaktadır. Ayrımcılıkla mücadele alanında 2018 yılı itibariyle Kurum tarafından ilk kez yayınlanan bu raporda ayrımcılık yasağı kapsamında yer alan kamu hizmet politikalarına odaklanılmış bulunmaktadır. Raporda eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür ve turizm başlıkları altında sıralanan hizmet alanlarında kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen ayrımcılıkla mücadele çalışmaları bütüncül bir yaklaşımla bir araya getirilmiştir. İstihdam ve serbest meslek alanlarında ayrımcılıkla mücadele çalışmalarına rapor genelinde ilgili konu başlıkları altında değinilmeye çalışılmıştır. İlgili kamu kurum ve kuruluşlarından alınan resmi bilgiler çerçevesinde ayrımcılıkla mücadelede kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen çalışmaların bütünsel bir yaklaşımla değerlendirilmesine zemin oluşturulması amaçlanmıştır.

Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlü bulunan kamu kurum ve kuruluşlarından alınan bilgiler ile mevcut durum tespit edilmeye çalışıldığı gibi, 65. Hükümet Programı ve Onuncu Kalkınma Planı gibi ulusal politikalar kapsamında da ayrımcılıkla mücadelenin ve eşitlik ilkesinin hangi çerçevede ele alındığına dair değerlendirmelere yer verilmiştir.

2018 Yılı Ayrımcılıkla Mücadele Raporu'nun gerek ülkemizde gerekse dünyada eşitlik politikalarının her alanda gelişmesine ve güçlenmesine katkı vermesini ümit eder, ayrımcılıkla mücadele bilincinin gelişmesine vesile olmasını dileriz.

01 BÖLÜM

AYRIMCILIK KARŞITI HUKUK, POLİTİKALAR VE İNCELEMELER

Ayrımcılık Karşiti Hukuk / Uluslararası Hukukta Ayrımcılık Yasağı / Ulusal Hukukta Ayrımcılık Yasağı / Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu / Ayrımcılıkla Mücadelede Öne Çıkan Diğer Mekanizmalar / Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Sistemi / TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu / TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu / Kamu Denetçiliği Kurumu / Kamu Görevlileri Etik Kurulu / İşyerinde Psikolojik Tacizle Mücadele Kurulu / İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları / Ayrımcılıkla Mücadele Politikaları / 65. Hükümet Programı / Onuncu Kalkınma Planı / Avrupa Birliği'ne Katılım İçin Ulusal Eylem Planı (2016-2019) / Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) / 1.3.5. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Üçüncü Ulusal Eylem Planı (2016-2020) / 1.3.6. Ulusal İstihdam Stratejisi (2017-2023) / 1.3.7. Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) / 1.3.8. Engelli Haklarına İlişkin Politikalar / 1.4. Ayrımcılık Yasağı Kapsamında Yapılan İncelemeler / 1.4.1. Kuruma Yapılan Başvuruların Genel Dağılımı / 1.4.2. Ayrımcılık Yasağına İlişkin İhlal İncelemeleri

1.1. Ayrımcılık Karşıtı Hukuk

Ayırcılık, hukuki anlamda, eşit konumdaki kişilere, bir hakkın kullanılmasında ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesinde meşru ve makul bir temele dayanmaksızın farklı muamelede bulunulması ya da eşit durumda olmayan kişilere, meşru ve makul bir temele dayanmaksızın aynı muamelede bulunulması olarak tanımlanmaktadır.¹ Ayrımcılık yasağı, uluslararası insan hakları hukukunun en temel unsurlarından biri olarak kabul edilmesine ve pek çok uluslararası insan hakları sözleşmesinde özel olarak düzenlenmesine karşın, bu sözleşmelerde genel bir

ayırcılık tanımına yer verilmediği, spesifik alanlara ve ayrımcılık temellerine odaklanan sözleşmelerde ise yalnızca bu temellerdeki ayrımcılığın tanımına yer verildiği görülmektedir. Örneğin, Birleşmiş Milletler (BM) Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 1. maddesinde "ırk ayrımcılığı" tanımına, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin 1. maddesinde "kadınlara karşı ayrımcılık" tanımına ve Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin 2. maddesinde "engelliliğe dayalı ayrımcılık" tanımına yer verilmiştir.

¹ Habibe Kara, Ayrımcılık Yasağı ve Ayrımcılıkla Mücadelede Ulusal Kurumlar, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, 2018.

Öte yandan, sözleşme organlarının açıklayıcı raporları veya genel yorumları yoluyla da tanımlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu çerçevede, örneğin, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin 18 Numaralı Genel Yorumu'nda, ayrımcılık, "ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum, siyasi veya diğer görüşlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve bütün hak ve hürriyetlerin herkes tarafından tanınmasını ve kullanılmasını engelleyecek veya tanınmasını ve kullanılmasını sınırlandıracak her türlü ayırma, dışlama veya kısıtlama" olarak tanımlanmıştır.²

1.1.1. Uluslararası Hukukta Ayrımcılık Yasağı

Ayrımcılık yasağının devletler tarafından kabul görmesinde uluslararası insan hakları hukukunun önemi büyüktür. Özellikle hükümetler arası uluslararası örgütler bünyesinde hazırlanıp kabul edilen uluslararası sözleşmeler yoluyla, ayrımcılık yasağı uluslararası hukukun vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Devletlerin taraf oldukları uluslararası sözleşmeler, aynı zamanda, devletler açısından bağlayıcı hale gelmekte ve uluslararası yükümlülükler doğurmaktadır.

Bu bağlamda Birleşmiş Milletler örgütünde eşitlik ilkesinin korunup geliştirilmesine ve kişilerin ayrımcı muamelelere karşı korunmasına yönelik görevler öngören BM Şartı ile "(...) ırk, cinsiyet, dil ya da din ayırımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası iş birliğini sağlamak" amaçlanmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) ise başta ikiz sözleşmeler olarak bilinen Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi olmak üzere, pek çok uluslararası insan hakları sözleşmesine esin kaynağı olmuş ve uluslararası örf ve adet hukukunun bir parçası kabul edilmiştir. Bildirge'de tüm insanların hukuken eşit olduğu kabul edilmiş ve ayrımcılık yapıma sı kesin bir dille yasaklanmıştır.

İkiz sözleşmelerden ilki olan Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesinin ayrımcılık yasağı şu şekilde düzenlenmiştir: "Herkes yasalar önünde eşittir ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin yasalarca eşit derecede korunur. Bu bakımdan, yasalar her türlü ayırımı yasaklayacak ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer statüler gibi, her bağlamda ayrımcılığa karşı eşit ve etkili korumayı temin edecektir." İkiz sözleşmelerden diğeri, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nde ayrımcılık açık bir şekilde yasaklanırken, eşitlik ilkesi kadın-erkek eşitliği, çalışma hakkı, eşit işe eşit ücret gibi ekonomik haklar bağlamında ele alınmıştır.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmede ise ırk ayrımcılığı; "Siyasî,

² Ulaş Karan, Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Anayasa Hukuku Işığında Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul

ekonomik, sosyal, kültürel veya toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak veya zayıflatmak amacıyla ya da etkisine yönelik, ırk, renk, soy ya da ulusal veya etnik kökene dayalı her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih” şeklinde tanımlanmış ve yasaklanmıştır.

Kadınların insan hakları konusunda en temel hukuki belge olma özelliğini taşıyan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nde kadınlara karşı ayrımcılık; “siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacıyla taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama” olarak tanımlanmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde ise “Taraflar Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.” denilmiş ve uygun tedbirlerin alınması yükümlülüğü tanımlanmıştır.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin³ giriş bölümünde “bir kişinin engelli olduğu için ayrımcılığa maruz kalmasının her bireyin doğuştan sahip olduğu insanlık onuru ve değerinin de ihlal edilmesi anlamına geldiği” ifade edilmiştir. Sözleşmede engelliliğe dayalı ayrımcılığın kapsamı; “Siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı kapsar” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu bağlamda taraf devletlerin “(...) engelliliğe dayalı ayrımcılığa izin vermeksizin tüm engellilerin insan hak ve temel özgürlüklerinin eksiksiz olarak yaşama geçirilmesini sağlamak ve engellilerin hak ve özgürlüklerini güçlendirmekle yükümlü olduğu” ifade edilmiştir.

Bu temel uluslararası düzenlemelerin yanı sıra çalışma yaşamında ayrımcılık yasağını düzenleyen önemli sözleşmeler de bulunmaktadır. Bu sözleşmeleri başlıklar itibarıyla şu şekilde sıralamak mümkündür: (a) Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme; (b) 100 No’lu Eşit Ücret Sözleşmesi ve (c) 111 No’lu Ayrımcılık Sözleşmesi.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsadığı haklar bağlamında ayrımcılık yapılmasını yasaklayan bağlayıcı bir düzenlemedir: “Bu sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır”. 12 numaralı Ek Protokol ile ayrımcılık yasağının kapsamı genişletilmiş ve AİHS’de yer almayan ancak taraf devletlerce hukuken tanınmış tüm haklardan yararlanma hususunda ayrımcılık yasaklanmış bulunmaktadır. Buna göre:

- “1. Hukuken temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal ve sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.
2. Hiç kimse, 1. paragrafta belirtildiği şekilde hiçbir gerekçeyle, hiçbir kamu makamı tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamaz.”

Avrupa Sosyal Şartı⁴, başlangıç kısmında “hiçbir ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ulusal soy veya sosyal köken ayırımı gözetmeksizin sosyal haklardan yararlanma hakkının sağlanması gerektiği...” ifadesine yer verilmiştir. Şartın yerini almak üzere 1996 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı’nda ayrımcılık yasağı: “Bu Şartla yer alan haklardan yararlanma ırk, renk, cinsiyet, dil,

³ Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (2006), Res. A/RES/61/106. Sözleşme’nin Türkçe metni için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm> (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2018).

⁴ Council of Europe, European Social Charter at a Glance. <https://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter> (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2018).

din, siyasi ya da başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, sağlık, ulusal bir azınlığa mensubiyet, doğum ya da başka statüler gibi nedenlere dayanan hiçbir ayrımcılığa tabi olmaksızın sağlanacaktır.” şeklinde ifade edilmiştir.

Avrupa Birliği hukukunda ayrımcılık yasağını düzenleyen iki önemli direktif bulunmaktadır. Bunlardan ilki “İrk ve Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulamaya Konmasına İlişkin 29 Temmuz 2000 Tarih ve 2000/43/EC Sayılı Direktif” iken diğeri ise “İşe Alma ve Mesleki Açından Eşit Muamelelerin Sağlanması” için genel bir çerçeve oluşturan 27 Kasım 2001 Tarih ve 2000/78/EC Sayılı Direktiftir.

1.1.2. Ulusal Hukukta Ayrımcılık Yasağı

Anayasamızda Türkiye Cumhuriyeti’nin insan haklarına saygılı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olduğu belirtilerek bu niteliklerin değiştirilemeyeceği, değiştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. “Kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak”, Devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır.⁵ Eşitlik ilkesine ise Anayasa’nın “Kanun Önünde Eşitlik” başlıklı 10. maddesinde şu hükümlerle yer verilmiştir:

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

Hükümden de anlaşılacağı üzere, Anayasa’nın 10. maddesinde öncelikle herkesin kanun önünde eşit olduğu belirtilmiş, ayırım gözetilemeyecek nedenler sayılmış “ve benzeri sebepler” demek suretiyle de ayrımcılık temellerinin sayılanlar ile sınırlı olmadığı vurgulanmıştır.

Türk Ceza Kanunu’nun⁶ “Adalet ve Kanun Önünde Eşitlik” başlıklı 3. maddesinde eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağına yer verilmektedir. Buna göre; “Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz.” hükmü öngörülmüştür. Kanunun “Nefret ve Ayrımcılık” başlığını taşıyan 122. maddesi ile cezai yaptırım tanımlanmıştır:

“Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

- Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,
- Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,
- Bir kişinin işe alınmasını,
- Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Bu madde ile insanların keyfi ayrımlarla farklı muameleler görmelerinin ve hak kayıplarının engellenmesi amaçlanmıştır.

İş Kanunu’nda da ayrımcılık yasağına ve eşit davranma ilkesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir.⁷ İş Kanu-

⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, m. 11.

⁶ 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, RG. 12.10.2004/25611.

⁷ 4857 Sayılı İş Kanunu, RG. 10.06.2003/25134.

nu'nda eşitlik ilkesi "Eşit davranma ilkesi" başlığıyla düzenlenmiştir.

"İş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz. İşveren, esaslı sebepler olmadıkça tam süreli çalışan işçi karşısında kısmî süreli çalışan işçiye, belirsiz süreli çalışan işçi karşısında belirli süreli çalışan işçiye farklı işlem yapamaz. İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz. Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz. (..)"

Söz konusu hükmün ilk fıkrasında "benzeri sebepler" denilmek suretiyle ayırım yasağının yalnızca fıkroda sayılanlarla sınırlı olmadığı vurgulanmıştır. Maddenin devamında yer alan altıncı fıkroda, işverenin eşit davranma borcunu ihlal etmesi durumunda özel bir yaptırım türü olarak "ayrımcılık tazminatı", yedinci fıkrasında ise "ispat yükü" düzenlenmiş bulunmaktadır.

Engelliler Hakkında Kanunun⁸ 1. maddesine göre ise engelliliğe dayalı ayrımcılık: "Siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı" ifade etmektedir. Kanunun engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığı yasaklayan, makul düzenleme yapma yükümlülüğü getiren ve özel tedbirlere ilişkin "Ayrımcılık" başlıklı 4/a maddesi ise şu şekildedir:

"Doğrudan ve dolaylı ayrımcılık dâhil olmak üzere engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılık yasaktır. Eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tedbirler alınır.

Engellilerin hak ve özgürlüklerden tam ve eşit olarak yararlanmasını sağlamaya yönelik alınacak özel tedbirler ayrımcılık olarak değerlendirilemez."

Ulusal hukukumuzda ayrımcılık yasağını münhasıran ele alan hükümler arasında öne çıkan bu düzenlemelerin yanı sıra farklı kanunlar da bulunmaktadır. Hukukumuzda kanun önünde eşitlik olgusu anayasal düzeyde benimsenmiş bir ilke olup, yasal düzenlemelerin bu ilke çerçevesinde yürürlüğünün sağlanması ve yorumlanması esastır. Ayrımcılık karşıtı hukukta temel adımı ise 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu oluşturmaktadır. Şimdi bu kanunun ilgili hükümlerine daha yakından bakalım.

1.1.3. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu

6 Nisan 2016 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nda kabul edilen 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile ayrımcılık yasağı ile ilgili olarak ulusal mevzuatımızdaki en kapsamlı düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

6701 sayılı Kanun⁹ ile Kurum, insan onurunu temel olarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere kurulmuştur.

Kanunun "Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı" başlığını taşıyan 3. maddesi uyarınca;

"Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.

Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır.

Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu

⁸ 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun, RG. 07.07.200525868

⁹ 6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, RG. 20.04.201629690.

kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür”

Ayrımcılık yasağının kapsamı 5. maddede şu şekilde düzenlenmiştir:

“Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar.

İlk fıkrada belirtilen hizmetlerin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu olan kişi ve kurumlar, farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlüdür.

Kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri ve bunlar tarafından yetkilendirilenler, taşınır ve taşınmazları kamuya açık bir şekilde sunarken bu malları edinmek veya kiralamak isteyenler ile bunlar hakkında bilgi almak isteyenler aleyhine, bunların kiralanması, kira akdinin şartlarının belirlenmesi, kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, satışı ve devri süreçlerinin hiçbirinde ayrımcılık yapamaz.”

Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerine, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde belirtilen istisnalar dışında üye olma, organlarına seçilme, üyelik imkanlarından yararlanma, üyeliğin sonlandırılması ve bunların faaliyetlerine katılma ve yararlanma bakımından, hiç kimse aleyhine ayrımcılık yapılamaz.

Ayrımcılık türleri ise Kanunun 4. maddesinin 1. fıkrasında “a) Ayrı tutma. b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama. c) Çoklu ayrımcılık. ç) Doğrudan ayrımcılık. d) Dolaylı ayrımcılık. e) İşyerinde yıldırma. f) Makul düzenleme yapmama. g) Taciz. ğ) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık.” olarak sıralanmıştır.

Ayrımcılık yasağının ileri sürülemeyeceği haller ve istisnalar ise Kanunun 7. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

- İstihdam ve serbest meslek alanlarında, zorunlu mesleki gerekliliklerin varlığı hâlinde amaca uygun ve orantılı olan farklı muamele.
- Sadece belli bir cinsiyetin istihdamını zorunlu kılan durumlar.
- İşe kabul ve istihdam sürecinde, hizmetin zorunlulukları nedeniyle yaş sınırlarının belirlenmesi ve uygulanması, gereklilik ve amaçla orantılı olması şartıyla yaşa dayalı farklı muamele.
- Çocuk veya özel bir yerde tutulması gereken kişilere yönelik özel tedbirler ve koruma önlemleri.
- Bir dine ait kurumda, din hizmeti veya o dine ilişkin eğitim ve öğretim vermek üzere sadece o dine mensup kişilerin istihdamı.
- Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerinin, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde yer alan amaç, ilke ve değerler temelinde üye olacak kişilerde belli şart ve nitelik aramaları.
- Eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik, gerekli, amaca uygun ve orantılı farklı muamele.
- Vatandaş olmayanların ülkeye giriş ve ikametlerine ilişkin şartlarından ve hukuki statülerinden kay naklanan farklı muamele

Kanun ile ayrımcılığın temelleri, türleri, kapsamı ve istisnaları AB müktesebatı ve Avrupa Konseyi belgeleri göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir. Kanun, çalışma hayatında ayrımcılıkla mücadeleye özel önem vermiş ve “istihdam ve serbest meslek” başlıklı madde ile bu alana ilişkin düzenlemeler getirmiştir.

Kanun'da sayılan diğer görevlerine ek olarak, Kuruma ayrıca, ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine inceleme, araştırma, karara bağlama ve sonuçlarını takip etme görev ve yetkisi verilmiştir. Ayrımcılık yasağı ile ilgili başvurular sonucunda ihlal tespit edilirse sorumlular hakkında bin Türk Lirasından on beş bin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanması imkânı getirilmiştir. Bunlara ek olarak ispat yükünün paylaşılması usulü de Kanun kapsamında benimsenmiştir.

1.2. Ayrımcılıkla Mücadelede Öne Çıkan Diğer Mekanizmalar

1.2.1. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Sistemi¹⁰

Bireysel başvuru, herkesin Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla başvurabileceği bir hak arama yoludur. 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren hukuk sistemimizde devreye giren bireysel başvuru mekanizmasıyla kamu gücünü kullanan kişi ve kurumların neden olduğu hak ihlallerine karşı ulusal hukuk düzeninde en üst düzeyde koruma sağlanması imkânı doğmuştur. Anayasa değişikliğinin bu hak ile ilgili getirdiği düzenleme şu şekildedir:

“Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.”¹¹

Bireysel başvuru sisteminin anayasal hak ve özgürlüklerin korunmasında ve standardının yükseltilmesinde olduğu gibi ayrımcılıkla mücadelede de önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruda benimsediği hak eksenli yaklaşım, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve kişilerin bu hak ve özgürlüklerden daha iyi istifade etmeleri nok-

tasında bireysel başvurunun etkili bir araç olabileceğini göstermiştir. Bireysel başvuru kararlarında sıklıkla vurgulandığı üzere, bireysel başvuruda asıl olan hak ve özgürlüklere kamu otoritelerince saygı gösterilmesi ve olası bir ihlal durumunda bunun olağan idari ve/veya yargısal yollarla giderilmesidir. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, iddia edilen hak ihlallerinin olağan kanun yollarında giderilememesi hâlinde başvurulabilecek ikincil nitelikte bir telafi imkânı sunmaktadır. Bu kapsamda Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ortak koruma alanı içerisinde yer alan birçok temel hakka ilişkin ihlal iddiaları Anayasa Mahkemesi önüne getirilmektedir. Bu başvuruların önemli bir kısmının ceza yargılamasını ilgilendiren haklara ilişkin olduğu bilinmektedir. Anayasa Mahkemesi kararlarında, ceza yargılamasında anayasal hakları korumaya yönelik temel ilkeleri belirlemekte ve bunları somut olaylara uygulamaktadır.

1.2.2. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

Dünya'da ve ülkemizde insan haklarına saygı ve bu konudaki gelişmeleri izlemek suretiyle uygulamaların bu gelişmelere uyumunu sağlamak ve başvuruları incelemek üzere TBMM'de İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu kurulmuştur.¹² Komisyon TBMM bünyesinde yer alan ihtisas komisyonlarının birisidir.

3686 sayılı Kanun'da Komisyon'un görevleri uluslararası alanda genel kabul gören insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek; Türkiye'nin insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla T.C. Anayasası ve diğer milli mevzuat ve uygulamalar arasında uyum sağlamak amacıyla yapılması gereken değişiklikleri tespit etmek ve bu amaçla yasal düzenlemeler önermek; TBMM komisyonlarının gündemindeki konular hakkında, istem üzerine görüş ve öneri bildirmek; Türkiye'nin insan hakları uygulamalarının, taraf olduğu uluslararası anlaşmalara, Anayasa ve Kanunlara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla, araştırmalar yapmak, bu konularda iyileştirmeler, çözümler önermek; insan haklarının ihlale uğradığına dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek ve gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek; gerektiğinde dış ülkelerdeki insan

¹⁰ Detaylı bilgi için bakınız: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/bireysel-basvuru/>

¹¹ https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf

¹² 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu, m.1.

hakları ihlallerini incelemek ve bu ihlalleri o ülke parlamenterlerinin dikkatlerine doğrudan veya mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak; her yıl yapılan çalışmaları, elde edilen sonuçları, yurt içi ve dışında insan haklarına saygı ve uygulamaları kapsayan bir rapor hazırlamak olarak sayılmıştır.

Komisyon, bakanlıklardan, genel ve katma bütçeli dairelerden, mahalli idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi isteme ve buralarda inceleme yapma, ilgililerini çağırıp bilgi alma, gerekli gördüğünde uygun bulacağı uzmanların bilgilerine başvurabilme ve Ankara dışında da çalışabilme yetkisine haizdir. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, bakanlıklarla genel ve katma bütçeli dairelerden, mahalli idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir.¹³

1.2.3. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK), Türkiye’de kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanması ve cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadele etme amacına parlamento zemininde katkı sunmak üzere 2009 yılında 5840 sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu ile kurulmuştur.¹⁴ Kanunun amacı ise, “kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkemizde ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda TBMM’yi bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, istenildiğinde TBMM’ye sunulan kanun teklifleri ile olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunmak üzere TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kuruluş, görev, yetki, çalışma usul ve esaslarını düzenlemek” olarak belirtilmiştir.¹⁵ Anılan Kanunun 3. maddesinin (e) bendi ile “TBMM Başkanlığınca havale edilen kadın erkek eşitliğinin ihlaline ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa

dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek ve gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek” de komisyon görevleri arasında sıralanmıştır.

1.2.4. Kamu Denetçiliği Kurumu

Kamu Denetçiliği Kurumu, Anayasanın 74. maddesinde yer alan, 6328 sayılı Kanunun 5. maddesi gereğince “Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla...” görevlendirilmiş bir kurumdur.¹⁶

Kurumun görevleri arasında, gelen şikâyetleri incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmak, yıllık rapor hazırlamak, yıllık raporu beklemeksizin gerek gördüğü konularda özel rapor hazırlamak, raporları kamuoyuna duyurmak gibi görevler yer almaktadır. 6328 sayılı Kanun Kapsamında idare kavramı “Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarını, mahallî idareleri, mahallî idarelerin bağlı idarelerini, mahallî idare birliklerini, döner sermayeli kuruluşları, kanunlarla kurulan fonları, kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüslerini, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait kuruluşlar ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseseleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını, kamu hizmeti yürüten özel hukuk tüzel kişileri” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım çerçevesinde idarenin her türlü işlem ve eylemleri ile tutum ve davranışlarına karşı Kamu Denetçiliği Kurumu’na başvuru yapılması mümkündür.

1.2.5. Kamu Görevlileri Etik Kurulu¹⁷

Kamu Görevlileri Etik Kurulu, 25/5/2004 tarihli ve 5176 sayılı Kanunla kurulmuştur. Kurul, kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini yönetmeliklerle belirlemek ve uygulamayı gözetmek, etik davranış ilkelerinin ihlâl edildiği iddiasıyla re’sen veya yapılacak başvurular üzerine

¹³ <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/39-tbmm-insan-haklarn-inceleme-komisyonu/>

¹⁴ https://komisyon.tbmm.gov.tr/komisyon_index.php?pkomKod=865

¹⁵ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5840.pdf>

¹⁶ Detaylı bilgi için bakınız: <https://www.ombudsman.gov.tr/hakkimizda/index.html>

¹⁷ <http://www.etik.gov.tr/kurul-hakkinda/>

gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak sonucu ilgili makamlara bildirmek, kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak veya yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmak, 3628 sayılı Kanuna göre verilen mal bildirimlerini gerektiğinde incelemek, kamu görevlileri için hediye alma yasağının kapsamını belirlemek ve en az genel müdür veya eşiti seviyedeki üst düzey kamu görevlilerince alınan hediyelerin listesini gerektiğinde her takvim yılı sonunda bu görevlilerden istemekle, görevli ve yetkilidir.

1.2.6. İşyerinde Psikolojik Tacizle Mücadele Kurulu

Çalışanların uğradığı psikolojik taciz olaylarını izlemek, değerlendirmek ve önleyici politikalar üretmek üzere Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Devlet Personel Başkanlığı, sivil toplum kuruluşları ve ilgili tarafların katılımıyla Psikolojik Tacizle Mücadele Kurulu oluşturulmuştur. Psikolojik tacizle mücadeleyi güçlendirmek üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim Merkezi, ALO 170 üzerinden psikologlar vasıtasıyla çalışanlara yardım ve destek sağlanmaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör işyerlerinde gerçekleşen psikolojik taciz, çalışanların itibarını ve onurunu zedelemekte, verimliliğini azaltmakta ve sağlığını kaybetmesine neden olarak çalışma hayatını olumsuz etkilemektedir. Bu doğrultuda, çalışanların psikolojik tacizden korunması amacıyla işyerinde psikolojik tacizle mücadele kurulu oluşturulması ve beraberinde çeşitli tedbirler alınması kararlaştırılmıştır. Bu tedbirlerden bazıları şu şekildedir:¹⁸

- ◆ İşyerinde psikolojik tacizle mücadele öncelikle işverenin sorumluluğunda olup işverenler çalışanların tacize maruz kalmamaları için gerekli bütün önlemleri alacaktır.
- ◆ Bütün çalışanlar psikolojik taciz olarak değerlendirilebilecek her türlü eylem ve davranışlardan uzak duracaklardır.
- ◆ Toplu iş sözleşmelerine işyerinde psikolojik taciz vakalarının yaşanmaması için önleyici nitelikte hükümler konulmasına özen gösterilecektir.
- ◆ Psikolojik tacizle mücadeleyi güçlendirmek üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim Merkezi,

ALO 170 üzerinden psikologlar vasıtasıyla çalışanlara yardım ve destek sağlanacaktır.

- ◆ Denetim elemanları, psikolojik taciz şikâyetlerini titizlikle inceleyip en kısa sürede sonuçlandıracaktır.
- ◆ Psikolojik taciz iddialarıyla ilgili yürütülen iş ve işlemlerde kişilerin özel yaşamlarının korunmasına azami özen gösterilecektir.
- ◆ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı ve sosyal taraflar, işyerlerinde psikolojik tacize yönelik farkındalık yaratmak amacıyla eğitim ve bilgilendirme toplantıları ile seminerler düzenleyeceklerdir.

Bu kurum ve kurulların yanı sıra yükseköğretim alanında faaliyet gösteren üniversiteler bünyesinde araştırmalar ve uygulamalar yapmak üzere kurulan merkezler de bulunmakta olup, bu merkezler arasında insan hakları, çocuk hakları, aile ve kadın çalışmaları, engelli hakları başta olmak üzere çeşitli alanlarda bilimsel araştırmalar yürüten kuruluşlar da bulunmaktadır. Özellikle üniversitelerimiz bünyesinde yürütülen bilimsel çalışmalar ayrımcılık olgusu ile çok yönlü olarak mücadele açısından yol gösterici bir işlev görmektedir.

Bu rapor kapsamında esasen kamu kurum ve kuruluşları bağlamında ayrımcılıkla mücadele çalışmalarına odaklanılmış olmakla birlikte, ülkemizdeki çeşitli sivil toplum örgütlerinin bilhassa kırılgan gruplar özelinde yürütmekte olduğu ayrımcılıkla karşıtı çalışmalar, ayrımcılıkla mücadelede hem kamu hem de sivil toplum boyutu ile kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

1.2.7. İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, 4643 sayılı Kanun gereğince 2003 yılında çıkarılan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik ile oluşturulmuştur. Türkiye’de her il ve ilçede bir tane insan hakları kurulu bulunmaktadır. Kurullar yalnızca kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetleri ile ilgili başvuruları alabilmektedir.

İl ve İlçe Kurullarının görevleri anılan yönetmeliğin 9. maddesi kapsamında şu şekilde belirtilmiştir;

¹⁸ İşyerlerinde Psikolojik Tacizin (Mobbing) Önlenmesi konulu, 2011/2 tarih ve 27879 sayılı Başbakanlık Genelgesi.

- a) İllerde Bakanlık, Başkanlık, Valilik, İl Masası, İl Kurulu üyeleri ve İlçe Kurulları tarafından İl Kurulunun gündemine getirilen; ilçelerde de Bakanlık, Başkanlık, Valilik, İl Kurulu, Kaymakamlık, İlçe Masası ve İlçe Kurulu üyeleri tarafından İlçe Kurulu gündemine getirilen konuları değerlendirmek,
- b) İnsan hakları ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak,
- c) İnsan haklarının korunması ve insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari sebepleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin valilik veya kaymakamlık makamına önerilerde bulunmak,
- d) Her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli çalışmalarını yapmak,
- e) İdarenin uygulamalarında vatandaşlara hoşgörü ve nezaketle yaklaşılmasını sağlamak amacıyla gerekli çalışmalarını yapmak,
- f) Ayda bir tüm çalışmalarını özet olarak, ilçeler de İl Kuruluna, illerde Başkanlığa bildirmek.¹⁹

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun görevleri arasında "il ve ilçe insan hakları kurulları ile diğer kişi, kurum ve kuruluşların bu gibi yerlere gerçekleştirdikleri ziyaretlere ilişkin raporları incelemek ve değerlendirmek de bulunmakta olup, Cumhurbaşkanlığı tarafından yeni bir düzenleme yapıncaya kadar il ve ilçe insan hakları kurullarının faaliyetine bu şekilde devam etmesi hususu da 6701 sayılı Kanun'un Geçici 1. Maddesi kapsamında düzenlenmiş bulunmaktadır.²⁰

1.3. Ayrımcılıkla Mücadele Politikaları

1.3.1. 65. Hükümet Programı

24 Mayıs 2016 tarihinde yayınlanan 65. Hükümet Programı'nda, insan hakları ve özgürlüklerinin yeni anayasal düzenin odağında yer alacağı, bu çerçevede düşünce, inanç, ifade ve girişim özgürlüğünü sınırlayan yegâne unsurun, eşit haklara sahip diğer vatandaşların özgürlük alanları olduğu belirtilmiştir. Program'da

Hükümet'in temel hedefinin, evrensel ölçekte çoğulcu, eşitlikçi ve katılımcı demokrasiyi hayatın bütün alanlarında yaşanır kılmak olduğu vurgulanmıştır. Farklılıkların zenginlik olarak kabul edildiği ifade edilmiş ve etnik, dini veya mezhepsel aidiyetlerden önce, eşit vatandaşlık anlayışının benimsendiğinin altı çizilmiştir. Bu bağlamda etnik kimlik, mezhep, inanç gibi temellerde hiçbir ayırım yapılmaksızın herkesi bağrına basan, herkesi eşit vatandaşlık ile evrensel ilke ve değerler temelinde demokratik bir ortak yaşam bilincine ulaştırılan bir anlayışın daha güçlü bir şekilde hayata geçirileceği belirtilmiştir. Tüm vatandaşlarımızın bu anlamda inancına, diline, kültürüne, değerlerine, yaşam tarzına ve diğer tüm farklılıklarına Hükümet tarafından saygı gösterileceği dile getirilmiştir. 65. Hükümet Programı'nda ayrıca, geleneksel irfan merkezleri ve alevi vatandaşlar dahil olmak üzere farklı öğretilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olunacağı, bu amaçla üniversitelerdeki araştırma ve uygulama merkezlerinin sayısının artırılacağı; Roman vatandaşların sorunlarının çözümüne katkı sağlayacak strateji ve eylem planının hayata geçirileceği; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan gayrimüslim azınlıkların ihtiyaçlarına dönük olarak bütün hukuki ve fiili tedbirlerin alınmaya devam edileceği ifade edilmiştir. Tüm insanlık için büyük tehdit oluşturan ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtlığı ile mücadelede, ilgili ülkelerle birlikte hareket edilmesi, bu anlamda yurtdışındaki vatandaşları da yakından ilgilendiren, insani değerlerin korunması hususu Program'da yer verilen diğer bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hükümet Programı'nda kadın-erkek eşitliği ve kadın hakları üzerinde önemle durulmuş, kadınların bireysel ve toplumsal olarak daha da güçlenmeleri, daha kaliteli eğitim almaları, karar alma mekanizmalarındaki etkinliklerinin artırılması, işgücü piyasasına girişlerinin kolaylaştırılması, sosyal güvencelerinin sağlanması ve kadın girişimci sayısının artırılması temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, herkesin eşit koşullarda çalışması ve eşit işe eşit ücret prensibi adaletli bir yönetimin temel esaslarından biri olarak sayılmış, kadın istihdamının artırılmasına yönelik girişim ve teşviklerin sürdürüleceği, çalışanların ve işverenlerin kadın-erkek fırsat eşitliği bilincini güçlendirmeye yönelik farkında-

¹⁹ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.6305&sourceXmlSearch=&MevzuatIlski=0>

²⁰ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6701.pdf>

lık oluşturucu programların uygulanacağı belirtilmiştir. Kadınların konumunu daha da güçlendirmek ve uygulamaların etkinliğini artırmak üzere, kadına ilişkin mevzuatın ilgili tarafların görüşleri de alınarak gözden geçirileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, genel olarak şiddete, özel olarak da kadınlara yönelik şiddete karşı her türlü yasal korunma sağlanması ve yasaların etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanacağı ve kadınların şiddete uğradıklarında başvurabilecekleri, bilgi ve destek alabilecekleri merkezlerin daha işlevsel ve erişilebilir hale getirileceği vurgulanmıştır.

Program'da, ayrıca, her bir çocuğumuzun fırsat eşitliği çerçevesinde eğitim almalarına imkân verileceği; yaşlıların ekonomik ve sosyal hayata daha aktif olarak katılmaları için Yaşlanma Ulusal Uygulama Programı'nın daha etkin bir şekilde hayata geçirilmesinin sağlanacağı; engelli bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmak, toplumla bütünleşmelerini sağlamak amacıyla gerekli fiziksel ve sosyal altyapıların güçlendirileceği, toplumsal alanların ve hizmetlerin, engelli bireylerin katılımına olanak verecek şekilde düzenleneceği ifade edilmiştir.

1.3.2. Onuncu Kalkınma Planı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nun 01.07.2013 tarihli 127'nci Birleşiminde onaylanan ve 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nda insan hakları ve temel özgürlükler ile eşitlik ilkesine özel bir önem verilmiştir. Bu bağlamda, insan haklarının ve bireysel özgürlüklerin adil ve hızlı çalışan bir hukuk sistemiyle garanti altına alındığı; etkili, öngörülebilir ve kurumsallaşmış kamu politikaları ile fırsat eşitliği sunan; erişilebilir ve nitelikli kamu hizmetleriyle desteklenen toplumsal ve idari bir yapının oluşturulmasının amaçlandığı belirtilmiştir.

Kalkınma Planı'na göre, Kalkınmanın amacı toplumun refahını artırmak, hayat standardını yükseltmek, temel hak ve özgürlükler zemininde adil, güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamı tesis etmektir. Bu çerçevede, çoğulcu ve özgürlükçü bir demokrasi anlayışıyla bireylerin ve toplumdaki farklı kesimlerin bütün yönleriyle kendilerini özgürce ifade ettiği, tüm inançlara ve yaşam tarzlarına saygıyı ilke kabul eden bir toplumsal zeminin geliştirilmesi temel amaçtır. Anayasada ifadesini bulan cinsiyet, yaş, ırk, dil, renk, felsefi inanç, din, mezhep, sağlık durumu, gelir, uyruk, etnik köken, göçmen-

lik, siyasi tercih ayrımı yapmama, bütün vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alma anlayışı esastır. İnsanı odak alan bu anlayış, kalkınma sürecine herkesin ve her yörenin katılımını azami düzeye çıkarmayı, kalkınmanın sonuçlarından herkesin daha adil bir şekilde pay almasını, dezavantajlı kesimlerin gözetilmesini ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması konularında ve fırsat eşitsizliğinin gelecek nesillere sirayet etmesinin önüne geçilmesini hedeflemektedir.

Kadının güçlendirilmesi bağlamında, kadının işgücüne katılımı ve karar alma süreçlerindeki etkinliği artmış, Anayasaya kadına yönelik pozitif ayrımcılık ilkesi dâhil edilmiş, kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla düzenlemeler yapılmış ve TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur. Öte yandan, Kalkınma Planı'nda da belirtildiği üzere, Kadın erkek fırsat eşitliği konusunda, başta istihdam ve karar alma mekanizmalarına daha aktif katılım olmak üzere şiddetin önlenmesi, eğitim ve sağlık konularında yapılan iyileştirmelerin sürdürülmesi ve uygulamada etkinliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Bu çerçevede, Onuncu Kalkınma Planı'nda, kadınların karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almalarının, istihdamının artırılmasının, eğitim ve beceri düzeylerinin yükseltilmesinin sağlanacağı, kadına yönelik şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılabilmesi amacıyla özellikle erken çocukluktan başlayarak örgün ve yaygın eğitim yoluyla toplumsal bilinç düzeyinin yükseltileceği, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulacağı ve örnek uygulamalar geliştirileceği belirtilmiştir.

Onuncu Kalkınma Planı'nda, ayrıca, yaşlılar, engelliler ve çocuklar öncelikli olmak üzere toplumun farklı kesimleri için yaşanılabilirliği artırmayı hedefleyen, fırsat eşitliğini ve hakkaniyeti gözetken mekânsal planlama ve kentsel tasarım uygulamalarının hayata geçirileceği ifade edilmiştir.

1.3.3. Avrupa Birliği'ne Katılım İçin Ulusal Eylem Planı (2016-2019)

Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı tarafından hazırlanan ve 2016-2019 yıllarını kapsayan Avrupa Birliği'ne Katılım İçin Ulusal Eylem Planı'nda da ayrımcılık yasağına ilişkin düzenleme ve politikalara yer verilmiştir. Eylem Planı'nda ilk olarak, insan haklarının korunup geliştirilmesi ve kişilerin eşit muamele görme hakkı-

nın güvence altına alınarak ayrımcılığa karşı etkili bir şekilde korunmalarının sağlanması için bu doğrultuda faaliyet göstermek üzere AB müktesebatı ile uyumlu olarak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun kurulmasına yer verilmiştir.

Eylem planında ayrıca, Eylem Planı'nın tüm basamakları için, kadınların işgücü piyasasına katılımına özel önem verilmesi kaydıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana politikalara dâhil edilmesi gerekliliği; BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin uygulanması çerçevesinde, Avrupa Engellilik Stratejisiyle uyumlu olarak; engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmeye yönelik Ulusal Engelli Hakları Stratejisi ve Eylem Planı; AB'nin Sosyal İçerme Stratejisi çerçevesinde dezavantajlı kişilerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının güçlendirilmesi amacıyla Ulusal Sosyal İçerme Stratejisi; yaşlıların her türlü engel, ihmal ve dışlanmaya karşı ayrımcılığa uğramadan ekonomik ve sosyal hayata etkin bir biçimde katılımlarını sağlamak amacıyla Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı ve son olarak da AB'nin Romanların sosyal içerme ve uyumlarının geliştirilmesi hedefi çerçevesinde Roman vatandaşların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının güçlendirilmesi için Roman Vatandaşlarımıza Yönelik Sosyal Politika Strateji Belgesi ve Eylem Planı hazırlanmasının amaçlandığı belirtilmektedir.

1.3.4. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinatörlüğünde, kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının güçlendirilmesi; hak, fırsat ve imkânlardan eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması; kadın erkek fırsat eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara yansıtılması amacıyla 2018-2023 yıllarını kapsayan "Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı" hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de kadının güçlenmesi amacıyla ilk defa çok geniş kapsamlı hazırlanan bir eylem planı olma özelliği taşıyan Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda; beş temel politika eksenine (eğitim, ekonomi, sağlık, karar alma mekanizmalarına katılım, medya) ilişkin mevcut durum, temel amaç, hedefler, stratejiler, faaliyetler düzenlenmiştir. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve

Eylem Planı; ilgili tüm kurum ve kuruluşların işbirliği ve eşgüdüm içinde hareket etmesini sağlayacak çalışmaları içeren bir doküman olup önümüzdeki dönemlerde Planın izleme ve değerlendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

1.3.5. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Üçüncü Ulusal Eylem Planı (2016-2020)

Ülkemizde kadına yönelik şiddetle mücadele alanında temel politika önceliklerini ortaya koyan "2012-2015 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı'nın uygulama süresinin dolması sebebiyle "Kadına Şiddetle Mücadele Üçüncü Ulusal Eylem Planı (2016-2020)" yürürlüğe girmiştir. Üçüncü Eylem Planı, İstanbul Sözleşmesi başta olmak üzere uluslararası sözleşmelerden ve yasal mevzuatımızdan güç alarak hazırlanmıştır.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Üçüncü Ulusal Eylem Planı 2016-2020 ile; mevzuat düzenlemeleri, farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümü, koruyucu ve önleyici hizmet sunumu ve şiddet mağdurlarının güçlenmesi, sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve uygulanması, kurum kuruluşlar arası işbirliği ve politika geliştirme olmak üzere 5 temel alanda 31 faaliyet ile iyileştirmeler hedeflenmektedir.

Eylem Planının uygulanmasında koordinasyon ve izleme süreci Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca; 3. Ulusal Eylem Planının 81 il düzeyinde daha etkin biçimde uygulanmasını teminen Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planları hazırlanmaktadır. Bu kapsamda 2013-2016 yıllarında yürütülen Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi ile 26 ilde kadına karşı şiddet konusunda destek hizmeti sunan temel kurum ve kuruluşlara yönelik mevcut durum analizleri ve eğitim ihtiyacı analizleri çerçevesinde 4 yıllık İl Eylem Planları hazırlanmıştır. Söz konusu eylem planlarında mevzuatın etkin uygulanması, farkındalığın artırılması, kurumsal mekanizmaların geliştirilmesi, koordinasyon ve işbirliğinin artırılmasına dönük kapsamlı faaliyetlere yer verilmiştir. Ayrıca her bir proje ilinde eylem planının ilk yılını değerlendirmek üzere bir günlük yıllık faaliyet planlama toplantıları gerçekleştirilmiştir.

1.3.6. Ulusal İstihdam Stratejisi (2017-2023)

Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023), 2023 yılına kadar işgücü piyasasındaki yapısal sorunların çözülmesi

ve işsizlik sorununa kalıcı çözüm bulunmasına yönelik uygulanacak strateji, politika ve tedbirleri içermektedir. Strateji kadınlar, engelliler, gençler ve uzun süreli işsizler başta olmak üzere özel politika gerektiren grupların işgücüne ve istihdama katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması amacıyla yönelen 'Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamının Artırılması Temel Politika Eksen', bu gruplara yönelik olarak tespit, hedef ve eylem planları içerir. 2017-2019 dönemini kapsayan Eksen Eylem Planında toplam 9 adet tedbir bulunmakta olup tedbirler içinde çalışma hayatında ayrımcılıkla mücadele edilmesi amacıyla tedbirler de bulunmaktadır.

1.3.7. Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 2016-2021 yıllarını kapsayan Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve Eylem Planı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinasyonunda, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının ve Sivil Toplum Kuruluşlarının katkılarıyla, Roman vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Roman vatandaşların hem kısa hem de uzun vadede sosyoekonomik durumlarının iyileştirilmesinde, eğitim, sağlık, barınma, istihdam ve sosyal hizmetler ön plana çıkan temel kamu hizmetleridir. Bu çerçevede, strateji belgesi ve eylem planı bu başlıklara ilişkin amaç, hedef ve eylemler içermektedir.

Strateji Belgesi'nde temel politika hedefinin eşit fırsatların sağlanması olduğu belirtilerek iş piyasasına

girişte ve iş piyasasında, eğitim, sağlık ve barınma gibi temel kamu hizmetlerinden faydalanmada Roman vatandaşların karşılaştığı mekâna ve kültürel kimliğe dayalı önyargıların ortadan kaldırılması ve ayrımcılık zeminin oluşmasına engel olunması alt hedeflerine yer verilmiştir. Bu amaçla, Roman vatandaşların ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının politika yapma ve karar alım süreçlerine katılımının artırılması, politikaların Roman vatandaşların toplumla uyumu ve bütünleşmelerini destekleyici nitelikte olmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Roman vatandaşlar tarafından kamu hizmetlerine erişimin artırılmasına yönelik olarak ise, Strateji Belgesi'nde, tüm Roman vatandaşların nüfus cüzdanına sahip olmalarının sağlanacağı ve kamu kurumlarına başvuru konusunda bilgi düzeyi ve farkındalıklarının artırılacağı ifade edilmiştir.

1.3.8. Engelli Haklarına İlişkin Politikalar

Engellilere sunulan hizmetler farklı bakanlıklar ve kurumlar tarafından yürütülmekle birlikte, engellilerin haklarını kullanabilmelerini teşvik etmek, engellilere yönelik politika ve hizmetleri geliştirmek üzere Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) bünyesinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM) ilgili kurum ve kuruluşların işbirliğinde çalışmalar yürütmektedir.

Engelliliğe dayalı ayrımcılığa neden olabilecek hukuki düzenlemeler ve uygulamaların düzeltilmesini sağlamak üzere engellilere yönelik politika ve uygulamalarda hak temelli yaklaşımı geliştirmek ve mevzuata tıbbi bakıştan sosyal bakışa evrilen paradigma dönüşümünün yansıtılması amacıyla 87 Kanun ile 9 Kanun Hükmünde Kararnamede yer alan "sakat", "çürük" ve "özürlü" ibareleri, "engelli" ibaresi ile değiştirilmiştir.²¹

Türkiye'nin engelliler politikasına ilişkin temel bakış açısının ortaya konulduğu ve engellilik alanında çerçeve kanun niteliğinde olan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunda 6/2/2014 tarih ve 6518 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle Kanun, EHİS'in bakış açısı ve öngördüğü yükümlülükler doğrultusunda yeniden şekillendirilmiş ve Sözleşme ilkeleri daha belirgin olarak vurgulanarak engellilik alanında hak temelli yaklaşım güçlendirilmiştir. Ayrıca, Sözleşmenin uygulanmasını teşvik etmek ve esasında engelliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek üzere mevzuat çalışmaları ile birlikte

²¹ 25/4/2013 tarih ve 6462 sayılı Kanun.

araştırmalar, gösterge çalışmaları gibi yapısal çalışmalar, yayınlar ve seminerler gibi farkındalık çalışmaları ile birlikte Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Kamu Denetçiliği Kurumu, çeşitli bakanlıklar ile kamu kurumları ve üniversiteler bünyesinde gerçekleştirilen eğitim programları, hizmet içi eğitimler, konferanslar, kongreler vb. kapsamında engellilik konusunda hak temelli yaklaşımı yaygınlaştırmak üzere sunumlar yapılmakta ve eğitim çalışmaları yürütülmektedir.

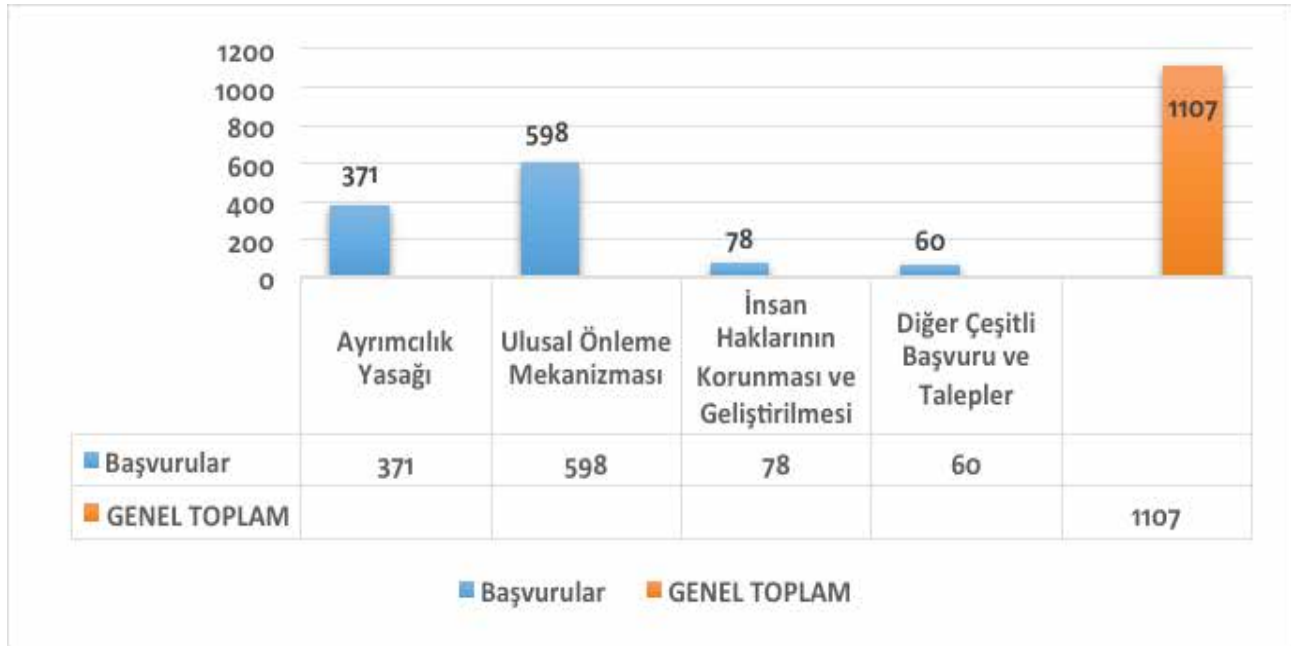
Bu politika ve faaliyetlere ek olarak, engellilik boyutunun tüm politika ve programlara dahil edilmesi ile uygulamanın bu yönde gerçekleştirilmesini temin etmek üzere, AÇSHB tarafından Ulusal Engelli Hakları Stratejisi Belgesi ve Eylem Planının hazırlıklarına başlanmıştır.

1.4. Ayrımcılık Yasağına İlişkin İhtlal İncelemeleri

1.4.1. Kuruma Yapılan Başvuruların Genel Dağılımı

2018 yılı içerisinde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna 1107 başvuru yapılmıştır. Bu başvurular Kurumun üç temel görevi çerçevesinde kategorilere ayrılarak ilgili birimlerce incelenmiştir. Bu kapsamda, Kurumuza 'Ayrımcılıkla Mücadele' görevi kapsamında 371, 'Ulusal Önleme Mekanizması Görevi' kapsamında 598, 'İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Görevi' kapsamında 78 başvuru yapılmıştır. Öte yandan, çeşitli başvuru ve talep içeren 60 dilekçe Kuruma iletilmiştir.

Tablo 1: Başvurulara İlişkin Sayısal Veriler (2018)

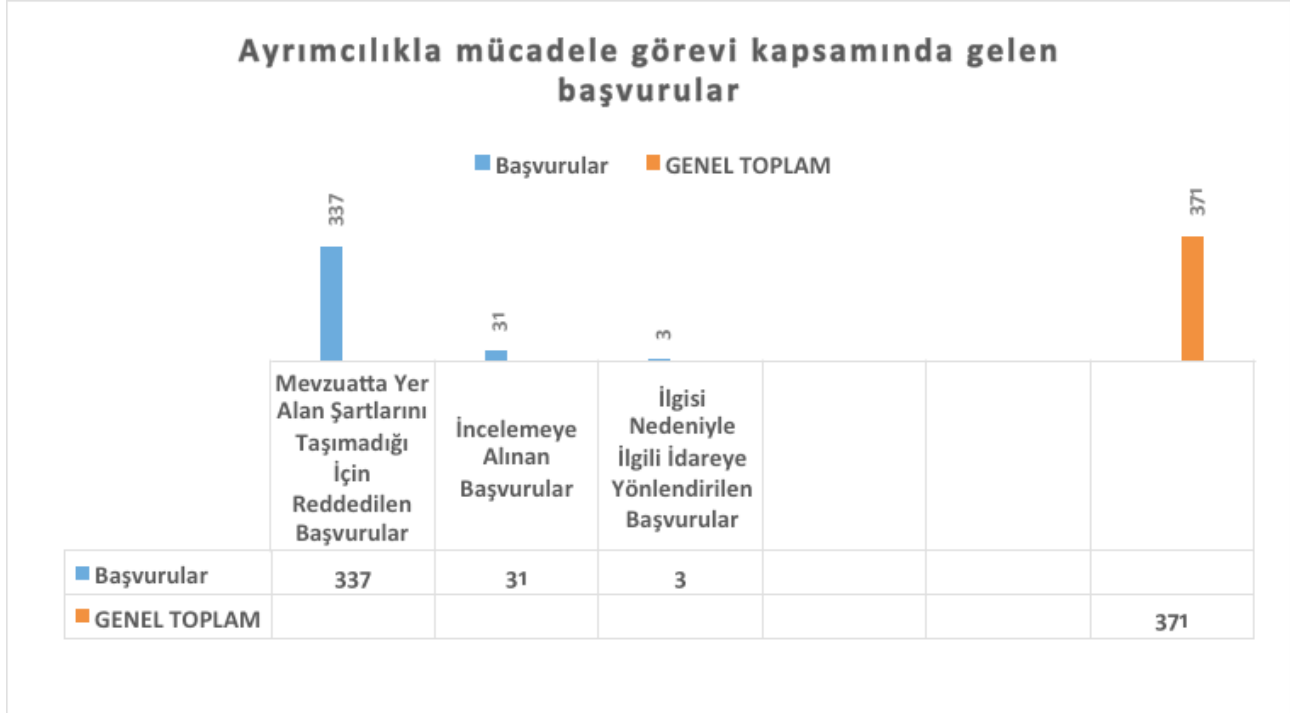
Söz konusu başvurular Kurum mevzuatı kapsamında incelenmiştir. Bu çerçevede Kuruma gelen başvuruların büyük bir çoğunluğunun ilgili mevzuat hükümleri kapsamında oluşturulmuş olan 'Ön İnceleme Koşulları'nı taşımadığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda başvuruların 324'ü

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 48. maddesinde yer alan ön inceleme şartlarını taşımadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

İlgisi veya telafisi güç veya imkânsız zararlar doğması için Bakanlıklar, Valilikler, Cumhuriyet Başsavcılıkları, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları gibi ilgili idarelere yönlendirilen başvuru sayısı ise 76'dır. İlgili kurum

ve kuruluşlara yönlendirilen başvurularda ön inceleme şartları aranmamaktadır. Ön inceleme şartlarını taşıyan ve incelemesi başlatılan başvuru sayısı ise 133'tür.

Tablo 2: Ayrımcılıkla Mücadele Görevi Kapsamında Yapılan Başvulara İlişkin Veriler

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi 'Ayrımcılıkla Mücadele Görevi' kapsamında Kurumumuza 371 başvuru yapılmıştır. Söz konusu başvuruların büyük bir çoğunluğu ilgili mevzuat hükümlerinde belirtilen şartları taşımadığı için reddedilmiştir. Nitekim 6701 sayılı Kanunun 3. maddesinin 2. fıkrası; "Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır." hükmüne haiz olduğundan bu temellere dayanmayan ayrımcılık yasağı ihlal iddiaları esastan incelemeye alınmamaktadır.

Esastan incelenmesine karar verilen başvuruların 8'i hakkında kabul edilmezlik, 11'i hakkında incelenemezlik, 2'si hakkında ihlal kararı, 9'u hakkında ihlal olmadığı kararı verilmiş olup, 7'si hakkında ise inceleme devam etmektedir.²²

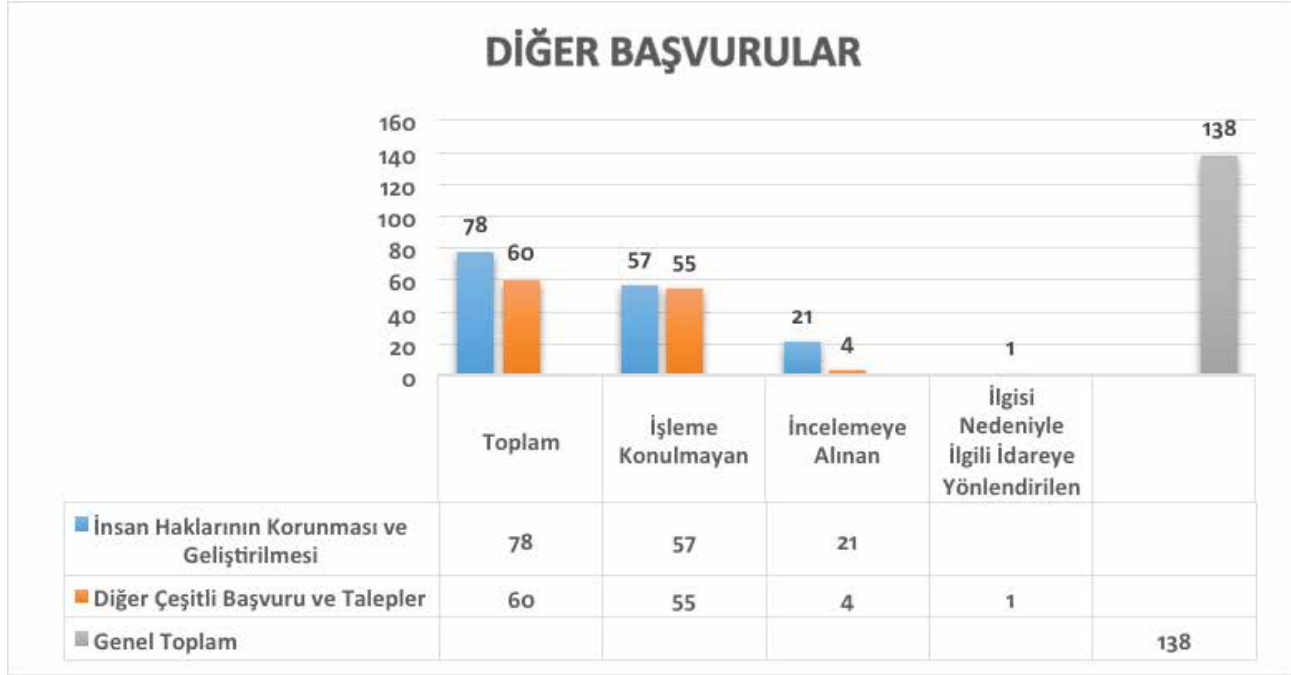
Bu incelemelerin yanı sıra İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu kararı doğrultusunda Kurum resen inceleme başlatma yetkisine de haiz bulunmaktadır. Nitekim verilen ihlal kararlarından bir tanesini işe alım sürecinde yapılan cinsiyet ve inanç temelli ayrımcılık çerçevesinde başlatılan resen inceleme neticesinde muha taplara verilen idari para cezaları oluşturmaktadır. Esastan incelemesi yapılan bu başvurulardan bazılarını ise

²² Uygulama Yönetmeliği 24.11.2017 tarihinden sonra yürürlüğe girmiş ve bu tarihten sonra Kuruma yapılmış olan başvurular incelemeye alınmıştır. Kanunda inceleme süresi 3 ay olarak düzenlendiğinden dolayı 2017 yılında yapılan başvuruların işlemleri 2018 yılı içerisinde sonuçlandırılmıştır. Bu kapsamda, 2018 yılında Kuruma yapılan ve incelemeye alınan Başvuru sayısı 31 olmakla birlikte; yıl içerisinde incelenen başvuru sayısı 37'dir. 2019 yılında esastan incelemeye alınan bir başvuru ile birlikte bu sayı 38'dir.

Cumhuriyet Başsavcılıklarının görevsizlik kararı alarak Kurumumuza intikal ettirdiği ayrımcılık iddiaları oluşturmaktadır. Kurumun etkili bir iç hukuk yolu olarak

işlevi ve gelişimi açısından yapılan incelemeler ve alınan kararlar önem ihtiva etmektedir.

Tablo 3: Diğer Başvurular

Öte yandan Kurumumuzun görev alanına girmeyen; ancak çeşitli talepler içeren dilekçeler de Kuruma iletilmekte olmakla birlikte bu dilekçelerin önemli bir bölümü işleme konulmamaktadır. Konusuna göre dilekçe sahiplerine başvurusu hakkında bilgi verilmekte ya da konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına başvuru hakkında bilgi verilmektedir.

1.4.2. Ayrımcılık Yasağına İlişkin İhlal İncelemeleri

BM Paris Prensipleri'ne göre, insan hakkı ihlaline ilişkin bireysel başvuru alınması ulusal insan hakları kurumlarının ihtiyari görevlerindedir. Ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin olarak, yarı yargısal görev olarak nitelendirilen bireysel başvuruların alınması ve incelenmesi Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun temel görevlerinden biridir.

Mezkûr Kanun'un 9. maddesinin (g) bendi uyarınca; Kurum, ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek görevini haizdir. Bu görev çerçevesinde, ayrımcılık yasağına ilişkin olarak 6701 sayılı Kanun ile 24/11/2017 tarihli ve 30250 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin ilgili hükümleri uyarınca, Kurumun görev alanına girmeyen başvurular, yasa ve yargı yetkilerinin kullanılmasına ilişkin işlemler, Hâkimler ve Savcılar Kurulu kararları, Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler, 4857 sayılı İş Kanununun 5 inci maddesi kapsamına giren ayrımcılık iddialarına ilişkin olup İş Kanunu ve ilgili mevzuatında belirlenen şikâyet usulleri izlenmeden yapılan veya şikâyet usulleri izlenip yaptırım kararı alınan başvurular, muhataptan, Kanun'a aykırı olduğu iddia edilen uygulamanın düzeltilmesi talebi yapılmadan Kuruma ya-

pılan başvurular ile insan hakları ve ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin resen yapılan incelemeler için ihlal mağdurunun şahsen belirlenebilir olduğu durumlarda kendisinin veya kanuni temsilcisinin açık rızasının alınmadan yapılan başvurular esas yönden incelemeye alınmamış ve ön inceleme sonucu gerekçesiyle birlikte başvurucuya bildirilmiştir.

Ayrımcılıkla mücadele görevi çerçevesinde, 2018 yılı içerisinde Kurumumuza şahsen, posta, faks, telefon ve diğer yollarla iletilen ve Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Birimine intikal eden başvurulardan 2 tanesi resen olmak üzere toplam 37 dosya hakkında esastan inceleme başlatılmıştır. Kuruma yapılan ve esastan inceleme başlatılan başvuruların önemli bir bölümünün konusunu iş yerinde yıldırma (mobbing) iddiaları oluşturmaktadır. Bu başvuruların yanı sıra konusu medeni hal, cinsiyet, yaş, engellilik, etnik köken, din, inanç ve mezhep temelinde ayrımcılık iddiaları olan başvurular da esastan incelenmiştir. İncelenen başvurular; iddiaların araştırılarak cevaplandırılması, konuya ilişkin bilgi ve belgelerin Kuruma iletilmesi amacıyla ilgili kişi ve kuruluşlara gönderilmiş, ayrıca inceleme yetkilileri tarafından gerekli görülen durumlarda yerinde incelemeler yapılmış ve tanıklar dinlenmiştir.

2018 yılı itibarıyla esastan incelenmesine karar verilen başvuruların 8'i hakkında KABUL EDİLMEZLİK, 11'i hakkında İNCELENEMEZLİK, 2'si hakkında İHLAL kararı, 9'u hakkında İHLAL OLMADIĞI kararı verilmiş olup, 7'si hakkında ise inceleme devam etmektedir.

İhlal kararı verilen başvurulardan biri, başvuranın Eskişehir'de ev kiralamaya çalıştığı dönemde medeni hali nedeniyle kendisine ayrımcılık yapıldığını iddia etmesine ilişkindir.²³ Başvuran önce BİMER'e başvurmuş, BİMER tarafından söz konusu başvuru Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığına iletilmiştir. Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığı ise 5236 sayılı Kabahatler Kanununun 23. maddesinin 2.fıkrası ve Ceza Muhakemeleri Kanununun 3-7 maddeleri uyarınca 19/12/2017 tarihli görevsizlik kararı ile 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu kapsamında kaldığını değerlendirdiği dosyayı Kurumumuza havale etmiştir. 25/12/2018 tarih ve 2939 sayılı ile kayda alınan dosya, Türkiye İnsan Hak-

ları ve Eşitlik Kurulunun 2018/10 sayılı kararı üzerine bireysel başvuru kapsamında esastan incelemeye alınmıştır. Söz konusu başvuruda eşinden ayrılmış ve çocuğuyla birlikte yaşayan başvuran, ev kiralama konusunda medeni hali nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldığını iddia etmektedir. İhlal iddiasına muhatap kişi ise, aynı apartmanda yedi dairesinin bulunduğunu, apartmandaki aile ortamına zarar vermemek adına Muhatap 1'e evinin bekâr birine verilmemesi hususunda talimatta bulunduğunu ifade etmiştir. Emlak işletmecisi ise, ev sahiplerinin bekâr kişilere evlerinin verilmesini istemediğini, başvuranın iddiasına konu olan ev için de ev sahibinin talimatını başvurana ilettiği; mal sahibi olmadığı için tasarruf sahibi de olamayacağını belirterek iddiaları reddetmiş ve hiç kimseye ayrımcılık yapılmadığını beyan etmiştir.

Kurum tarafından yapılan incelemelerin ardından, somut olayda başvurana başka hiçbir gerekçe gösterilmeden sadece boşanmış/bekâr olduğu için ayrımcı bir muamelede bulunduğu, Muhatapın evlerinden hiçbirinin bekâr kişilere verilmemesi talimatının arkasında maliki olduğu evlerde bekâr bir insana kıyasla aralarında evlilik bağı bulunan bir ailenin kiracı olarak yaşadıkları süre zarfında daha özenli bir tutum sergileyeceklerine ve diğer dairelerde yaşayan aileleri genel olarak kabul gören ahlaki değer yargıları açısından rahatsız etmeyeceklerine dair varsayımı bulunduğu ve bu varsayımın meşru bir amaca, makul ve objektif bir gerekçeye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenlerle, ev sahibi Muhatap açısından 6701 Sayılı Kanu-

²³<http://tihek.gov.tr/wp-content/uploads/2018/08/2018-69.pdf>

nun 3. maddesinde güvence altına alınan “ayrımcılık yasağı”nın ihlal edildiğine ve hakkında 2.000 (iki bin) TL tutarında idari para cezası uygulanmasına, Emlakçı Muhatap açısından ise ayrımcılık içeren talimatın uygulanması nedeniyle “ayrımcılık yasağı”nın ihlal edildiğine ve hakkında 1.000(bin) TL tutarında idari para cezası uygulanmasına Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu tarafından oy birliği ile karar verilmiştir.

Alınan diğer ihlal kararında ise yayınevi Muhatap internet sitesi bulunan bir özel istihdam bürosuna 21 Haziran 2018 tarihi itibari ile muhasebe-finans personeli alımı için iş ilanı vermiş ve iş ilanında büyük harfler ile şu ifadeler yer almıştır. “BAYAN, (ERKEK ADAYLARIN VE TÜRBNANLI ADAYLARIN CV'LERİ DİKKATE ALINMAYACAKTIR. ÖNEMLE BELİRTİRİZ.)”Sosyal medyada ve basında yer alan ve kamuoyunda tepkiye neden olan ilan Kurul gündemine gelmiştir. Kurul tarafından 04.07.2018 tarihinde resen incelenmesine karar verilmiştir. Resen inceleme kararı muhataplarına tebliğ edilmiş ve konu hakkında yazılı görüşleri alınmıştır. Mezkûr ilanın 4 Haziran 2018 ila 24 Haziran 2018 tarihleri arasında yirmi gün süresince yayında kaldığı ve bu süre içerisinde ilanın kontrol edilip yayından kaldırılmadığı, ayrımcı ifadeler nedeniyle iş başvurusunda bulunmayan ya da

özgeçmişini göndermekten imtina etmiş kişilerin bulunabileceği değerlendirilerek muhatapların ilan içeriğinin kontrol edilmesinde ve denetiminde ihmallerinin bulunduğu değerlendirilmiştir. Bu çerçevede cinsiyet ve inanç temellerine dayalı olarak “ayrımcılık yasağı”nın ihlal edildiğine hükmedilerek yayınevi Muhatap hakkında 3.000,00-TL (Üç bin Türk Lirası) ve özel istihdam bürosu Muhatap hakkında 1.000,00-TL (Bin Türk Lirası) tutarında idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.

02 BÖLÜM

EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Hükümet Politikaları / 65.Hükümet Programı / Onuncu Kalkınma Planı / Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi (2016-2021) / Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / Millî Eğitim Bakanlığı Birimlerinin Uygulamaları / Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü / Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü / Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı / Temel Eğitim Genel Müdürlüğü / Din Öğretimi Genel Müdürlüğü / Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü / Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü / Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının Uygulamaları

Eğitim hem uluslararası hem de ulusal düzenle- melerde bir hak olarak kabul edilmiş ve teminat altına alınmıştır. Bu çerçevede eğitim hakkı, temel bir insan hakkı olarak, herkesin ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik ya da sosyal köken, din ya da politik görüş, yaş ya da engellilik vb. haline bakmaksızın ücretsiz temel eğitimden yararlanmasını ifade etmekte-

dir.²⁴ İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerle İlgili Eğitim ve Uluslararası Anlaşım, İşbirliği ve Barış İçin Eğitime dair UNESCO Tavsiyesi'ne (1974) göre, "eğitim" kelimesi kişisel kapasitelerin, tutumların, yeteneklerin ve bilgilerin tümünün ulusal ve uluslararası toplumlarda ve onların yararına olacak şekilde, bireylerin ve sosyal grupların bilinçli bir gelişmeyi öğrenmeleri yoluyla or-

²⁴ http://www.rightsagenda.org/attachments/203_egitimhakkiveinsanhaklariegitimi.pdf, s. 10 (Erişim Tarihi: 30.06.2018)

taya çıkan sosyal yaşam sürecinin tamamı anlamına gelir. Bu süreç herhangi bir özel faaliyetle sınırlandırılmaz.²⁵

Bu bölümde eğitim hakkının eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı bağlamında Türkiye'deki durumu genel hatları ile ele alınmaya çalışılacaktır. UNESCO tarafından ha-

zırlanan ve 14 Aralık 1960 tarihinde kabul edilen “Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme” de ayrımcılık yasağı eğitim hakkı çerçevesinde ve Sözleşme'nin amacı bakımından tanımlanmaktadır. Buna göre: “Ayrımcılık” kavramı;

“İrk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir görüş, ulusal veya toplumsal köken, ekonomik koşul ya da doğum temeline dayanan, eğitimde muamele eşitliğini engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve özellikle:

- (a) Herhangi bir kişiyi ya da grubu her düzeyde ya da herhangi bir türde eğitime erişimden mahrum bırakmak;
- (b) Herhangi bir kişiyi ya da grubu, daha düşük standartta bir eğitimle sınırlamak;
- (c) Bu Sözleşme'nin 2. maddesinin hükümleri saklı kalmak üzere kişiler ya da gruplar için ayrı eğitim sistemleri veya kurumları kurmak ya da sürdürmek; ya da
- (d) Herhangi bir kişi ya da grubu, insan onuruyla bağdaşmayan koşullara maruz bırakmak üzere yapılan herhangi bir dışlama, dışarıda bırakma, sınırlama veya tercihi içerir.”²⁶

Bu Sözleşme'nin amacı bakımından “eğitim” terimi eğitimin tüm tür ve seviyelerini kasteder ve eğitime erişimi, eğitimin kalitesini ve standartlarını ve hangi koşullar altında verilmesi gerektiğini içermektedir.

Anayasa'nın 42. maddesi “Eğitim Hakkı ve Ödevi” başlığını taşımaktadır. Eğitim hakkından ayrımcılık gözetilmeksizin herkesin faydalanması gerektiği, söz konusu maddenin ilk fıkra hükmünde yer alan “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” hükmü ile ifade edilmektedir. Anayasa'nın “Kanun Önünde Eşitlik” başlıklı 10. maddesi de eğitim hakkından faydalanma konusunda herkesin eşit olduğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasında yer alan hükümlerle birlikte Türkiye'nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerin eğitim

²⁵ http://www.rightsagenda.org/attachments/203_egitimhakkiveinsanhaklariegitimi.pdf, s. 10 (Erişim tarihi: 30.6.2018)

²⁶ UNESCO, Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme (1960), Genel Toplantı, m. 1.

hakkına ilişkin hükümleri birlikte değerlendirildiğinde eğitim hakkına erişim ve bu haktan faydalanma konusunda ayrımcılık yapılamayacağı açıktır.

Yine 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 7. maddesi "Eğitim Hakkı" başlığı altında "İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar" hükmünü barındırmaktadır. Kanun'un 4. maddesinde "Genellik ve Eşitlik" başlığı altında eğitimde ayrımcılık yasağı oldukça net bir biçimde ifade edilmektedir. Söz konusu maddede "Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz." ifadesi ile düzenlenmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanununda eğitim hakkına ilişkin bir diğer düzenleme ise eğitim hakkından faydalanma konusunda cinsiyete, engelliliğe ve servete dayalı ayrımcılığı önleme amacını taşıyan 8. madde hükmüdür. "Fırsat ve İmkân Eşitliği" başlığını taşıyan bu maddeye göre: "Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır."

Bu temel hukuki çerçevede Türkiye'de eğitim ve öğretim alanında ayrımcılıkla mücadele politikalarına ve yürütülen çalışmalara yakından bakalım.

2.1. Hükümet Politikaları

2.1.1. 65. Hükümet Programı

65. Hükümet Programı, eğitim alanında fırsat eşitliğine ilişkin oldukça önemli hususlar barındırmaktadır. Programda eğitimde fırsat eşitliğine her bakımdan geçerlilik kazandırmak üzere okul türleri ve bölgeler arası başarı farklılıklarının azaltılması için çalışmalar

yürütüleceği vurgulanmıştır. Gerçekten de Türkiye'de bölgeler arası başarı farklılıklarının giderilmesi eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için büyük önem taşımaktadır.²⁷

65. Hükümet Programında bütün çocukların eğitimde fırsat eşitliği çerçevesinde eğitim almalarına imkân verileceği belirtilmiş ve Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik bir araç olarak vurgulanmıştır.

Kadınların bireysel ve toplumsal olarak daha da güçlenmeleri için daha kaliteli eğitim almaları ve başta erken çocukluk dönemi eğitiminin geliştirilmesi olmak üzere, kız çocuklarının eğitime devam etmelerinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınacağı ve ilave teşvik mekanizmalarının hayata geçirileceği belirtilmiştir.

65. Hükümet Programında yer alan ve eğitime erişimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik hedeflerden biri de "mobil eğitim ve öğretim ekiplerinin mevsimlik tarım işçileri ile göçer ve yarı göçer ve yarı göçerlere yönelik sunduğu temel eğitim, yaygın eğitim ve yayım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının planlanması"dır. Bu çerçevede "özellikle kız çocukları ve kadınların söz konusu hizmetlerden etkili bir biçimde yararlandırılmalarının zorunlu kılınmasını sağlamak" hedeflenmektedir. Bu konuda atılacak somut adımların eğitimde ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik önemli etkileri olacaktır. Ayrıca hükümet programlarında kız çocuklarının ve kadınların eğitim hakkından faydalanmasını sağlamaya yönelik vurgular eğitimde cinsiyete dayalı ayrımcılığı önlemeye yönelik değerli beyanlardır.

2.1.2. Onuncu Kalkınma Planı

2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planında eğitimde eşitliği sağlamaya yönelik birçok hususa yer verilmiştir. Planda Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde eğitim alanında meydana gelen gelişmeler de özetlenmiştir. Bu çerçevede kız çocukları ile yoksul

²⁷ Uluslararası Matematik ve Fen Eğitimi Araştırması kapsamında 2011 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Ulusal Matematik ve Fen Eğitimi Raporu" da bu durumu desteklemektedir. Aşağıdaki tablolar 2011 8 inci sınıflarda Matematik ve Fen başarı ortalamalarının bölgeler arası farklılığını göstermektedir. Tablolar incelendiğinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki öğrencilerin Matematik ve Fen alanlarında başarı ortalamalarının Türkiye'nin diğer bölgelerinden oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu nedenle 2016 yılında sunulan 65. Hükümet Programında bölgeler arası başarı farklılıklarının azaltılacağı belirtilmesi bu durumu düzeltmeye ve eşitliği sağlamaya yönelik olumlu bir açıklamadır.

öğrencilerin eğitimde devamlılığını sağlamak ve taşınabilir eğitimi güçlendirmek için yürütülen faaliyetler eğitimde cinsiyete ve servete dayalı ayrımcılığın etkilerini ortadan kaldırmak için atılmış adımlardır (s.23-24). Ayrıca “eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve hizmet sunumunu iyileştirmek için ücretsiz ders kitabı temini, şartlı eğitim yardımları, taşınabilir eğitim gibi uygulamalar” gerçekleştirilmiş ve FATİH Projesi başlatılmış; 12 yıllık kademeli zorunlu eğitim sistemi tesis edilmiş ve müfredat bu doğrultuda yenilenmiştir. Eğitimde beşeri ve fiziki altyapı iyileştirilmiş, başta kız çocuklarının okullaşması olmak üzere eğitimin tüm kademelerinde okullaşma oranlarında artış sağlanmıştır.”(s.30) Bütün bunlar Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde gerçekleşen ve eğitimde ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik olumlu gelişmelerdir.

Onuncu Kalkınma Planındaki en önemli tespitlerden biri, eğitime erişim başta olmak üzere kaydedilen iyileşmelere rağmen, eğitim kalitesinin yükseltilmesi, bölgeler ve okul türleri arasındaki başarı düzeyi farklılıklarının azaltılması ihtiyacının önemini koruması hususudur. Planda bu konulardaki ihtiyaçlar, “öğrenme ortamlarının niteliğinin eşitlik ve hakkaniyet çerçevesinde artırılması, öğretmen yetiştirme ve geliştirme sisteminin yeterlilikleri esas alan bir şekilde yeniden yapılandırılması, kariyer gelişim ve performans değerlendirme sisteminin oluşturulması, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinde etkinlik sağlanması, akademik personelin nicelik ve niteliğinin artırılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin müfredata entegrasyonunun sağlanması, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve eğitim ile istihdam ilişkisinin güçlendirilmesine yönelik mekanizmaların etkinliğinin artırılması” olarak belirlenmiştir. (para 141, s. 31)

Onuncu Kalkınma Planında eğitim hakkına ilişkin politikalar detaylı bir şekilde hazırlanmıştır. Bu çerçevede eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik politikalar ön plana çıkmaktadır. Bu politikalardan başlıcaları okul öncesi eğitimin kısıtlı imkânlarla sahip hanelerin ve bölgelerin erişimine olanak sağlayacak şekilde yaygınlaştırılması (para 146, s. 32); engelliler ve kız çocuklarını içerecek şekilde tüm çocukların okula erişiminin

sağlanması (para 147, s. 32); kız çocuklarının okullaşma ve okula devam oranlarının yükseltilmesi; eğitimde ve istihdamda olmayan gençlerin ekonomik ve toplumsal hayata katılımlarının artırılmasıdır (para 264, s. 42). Planda “uluslararası korumadan faydalananlar için sağlık, barınma ve eğitim sorunlarının giderilmesi ihtiyacının devam ettiği” de (para 348, s.43) belirtilmektedir.

2.1.3. Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi (2016-2021)²⁸

Dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kabul edilen ve 2016-2021 yıllarını kapsamaya öngörülen belgede Roman vatandaşların eğitim hakkına erişimine ilişkin önemli tespitler ile bu tespitler doğrultusunda hazırlanan eylem planına yer verilmektedir.

Strateji Belgesinde “Roman çocukların eğitim olanaklarından yeterince yararlanamadıkları, eğitim olanaklarına erişimlerinin düşük, erken terklerin ve devamsızlıkların yüksek olduğu” belirtilmektedir. Eğitime devam edememelerinin nedeni Roman çocukların ailelerinin eğitim masraflarını karşılayamaması, çocukların ailelerine destek olmak için çalışmak zorunda olmaları iken okuldan ayrılmalarının temel nedeni çocukların sosyal dışlanmayla karşı karşıya olduklarını düşünmeleridir. Belgede ayrıca okula kayıt prosedürünün Merkezi Nüfus İdare Sistemi doğrultusunda ikamete dayalı ve otomatik olarak gerçekleştirildiği ve öğrencilerin sınıflara dağılımının genellikle okul idarelerinin daha çok akademik başarı seviyesini temel alan yaklaşımları çerçevesinde gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Okullarda öğrenci dağılımında ayrımcılık yapılmasının mümkün olmadığına altı çizilirken farklı nedenlerle Roman çocukların diğer çocuklardan farklı sınıflarda ya da ortamlarda eğitimlerine devam ettiklerinin ya da kendi aralarında kapalı gruplar oluşturmalarının geçmişte gözlemlendiği ifade edilmektedir.

Bu çerçevede belirlenen stratejik amaç “tüm Roman çocuklar için eğitimde eşit fırsatlara ve kaliteli eğitim hizmetlerine erişimin ve Roman gençlerin en az zorunlu eğitimlerini başarıyla tamamlamalarının sağlanması”dır. Strateji Belgesinde Roman çocukların eğitime

²⁸ Resmi Gazete, 30 Nisan 2016, 29699

erişimlerinin sağlanması için belirlenen hedefler ise şunlardır:

- Zorunlu eğitimin tüm aşamalarında okulu erken terk etme ve devamsızlık şeklinde kendini gösteren eğitimden kopuşlar engellenecek ve daha önce çeşitli nedenlerle eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmış kişilerin-gençler öncelikli olmak üzere eğitimlerine devam etmeleri sağlanacaktır.
- Roman ailelerin eğitimin sosyal ve ekonomik faydaları ile eğitime yönelik sosyal yardımlara dair bilgi düzeyi arttırılacaktır.
- Roman veli ve öğrencilerin, okul, öğretmen ve akranları ile sosyal bağları güçlendirilecektir.” Strateji Belgesi doğrultusunda hazırlanan eylem planında Roman çocukların eğitim hakkından faydalanan maları için üç adımdan oluşan eylemler öngörülmüştür. Bu eylemler şunlardır:
- Roman öğrencilerin sosyal yaşama ve iletişime dair becerilerini geliştirmek ve okul ile bağlarını güçlendirmek amacıyla okul meclislerine alınmalarının desteklenmesi ve okullarda ders programı dışı etkinliklerin; sportif, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi;
- Eğitime devamı desteklemek için sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından yapılan eğitim yardımları ve şartlı nakit yardımı gibi programlar hakkında Roman ailelerin bilgilendirilmesi ve söz konusu yardımlardan yararlanmayan ailelerin bu yardımlara yönlendirilmesi;
- Roman çocukların eğitime devamlarını sağlamak için Okul Öncesi ve İlköğretim Kurum Standartları Modülü aracılığıyla, okula devam etmeyen öğrencilerin tespit edilmesi ve okula devam etmelerinin sağlanması, yetişkin eğitimi yapılarak kız çocuklarının okula devamı konusunda

velilerin bilinçlendirilmesi ve Romanların yoğun olarak yaşadığı illerde öğrencilerin başarılarını geliştirmek amacıyla ilkökul ve ortaokul düzeyinde telafi edici ders dışı eğitim verilmesi.²⁹

Roman vatandaşların eğitimde maruz kaldıkları ayrımcılıkları gidermek ve ayrımcılığı önlemek üzere söz konusu politika belgesinin hazırlanması, konunun eşitlik politikaları açısından öneminin kavrandığının temel yansımalarından biri olarak görülmektedir.

2.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları

2.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı Birimlerinin Uygulamaları³⁰

2017 yılında yayınlanan TÜİK verilerine göre, Türkiye’de 18 yaş ve üstünde olan nüfustan örgün veya yaygın eğitime katılanların oranı %22,7 olduğu; en yüksek katılımın ise %48,9 ile 18-24 yaş grubunda gerçekleştiği görülmektedir. Bu grubu %31,2 ile 25-34 yaş grubu takip etmiştir. Örgün veya yaygın eğitim faaliyetlerine 18 yaş ve üstü erkeklerin %26,6’sı katılırken, kadınlarda katılımın %18,9 ile erkeklerin gerisinde kaldığı görülmektedir. İstatistiksel verilerde dikkat çeken husus, genel programlara katılıma en çok 65 yaş ve üstü nüfusun ilgi göstermesidir. Yaygın eğitim faaliyetlerinin gerçekleştiği eğitim alanlarına yaş gruplarına göre bakıldığında; 18-24, 25-34 ve 35-54 yaş gruplarında ilk sırayı “Hizmetler” alırken, 55-64 ve 65 ve üstü yaş gruplarında sırasıyla %23,2 ve %36,9 ile “Genel programlar” ilk sırada yer almıştır.³¹ Bu durum Türkiye’de eğitim alanında hayat boyu öğrenme yaklaşımı ile yaşa dayalı ayrımcılığın önüne geçmek için yürütülen çalışmaların başarılı sonuçlarını göstermektedir.

TÜİK verilerine dayanılarak yapılacak bir diğer tespit ise öğretim yılı ve eğitim seviyesine göre net okullaşma oranının, ortaöğretimde bir önceki yıla göre artış göstermesidir. Ortaöğretim seviyesinde net okullaşma oranı 2015/16 öğretim yılında %79,8 iken 2016/17 öğretim yılında %82,5 olarak gerçekleşmiştir. Net okullaşma oranı cinsiyet açısından karşılaştırıldığında,

²⁹ Strateji Belgesi, s. 15.

³⁰ Çalışmalara ilişkin bilgiler, Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığının 28/09/2018 tarih ve 66968699-602.05-E:178224571 sayılı cevabi yazısından alınmıştır.

³¹ <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24695>

kız çocuklarının net okullaşma oranı 2017-2018 eğitim öğretim döneminde yüzde 83,4'e yükseldiği görülmektedir. Kız çocuklarının net okullaşma oranı yükseköğretimde ise yüzde 13'ten yüzde 44'e yükselmiştir. Bu anlamda cinsiyetler arasında önemli bir farklılığın olmadığı görülmüştür.³² Eğitim hakkına erişimde cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadelede önemli bir yol katedildiğini ifade etmek mümkündür.

2.2.1.1. Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü

Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne eğitimde ayrımcılığı önlemeye ve ortadan kaldırmaya yönelik birçok faaliyet gerçekleştirilmektedir. Mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında uygulanan meslek alan/dallarına ilişkin modüler eğitim programları, öğrencilerin bireysel öğrenmelerine yönelik olarak hazırlanan eğitim araçları 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan hususlar gözetilerek hazırlanmakta ve incelenmektedir. Bu hususlar arasında insan haklarına aykırılık, cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasi düşünce, felsefi görüş ve benzeri ayrımcılık içermeme ve diyalog, uzlaşma kültürü, empati, farklılıklara ve insan haklarına saygı, eşitlik, katılım, çoğulculuk, hukukun üstünlüğü gibi değerlerin gelişimine katkı sağlama unsurları da yer almaktadır. Ayrıca meslek alan/dalları içerisinde mesleklerin özellikleri doğrultusunda ayrımcılığın önlenmesine yönelik kazanım ve konulara da yer verilmektedir.

Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, Türkiye'de geçici koruma altında yaşayan yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimde ayrımcılığa maruz kalmalarını önlemeye yönelik olarak 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu ve Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği esaslarınca birçok faaliyet yürütmektedir.

Bu çerçevede Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı okullarda Türkçe bilen ve bilmeyen öğrencilerin eğitim hizmetinden faydalanabilmelerini sağlamak üzere farklı usuller geliştirilmiştir. Türkçe bilen yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe Seviye A1 programını almış olmaları veya Okuma-Yazma 1. Kade-

me Seviye Tespit Sınavından başarılı olmaları şartıyla doğrudan boş kontenjanı bulunan okulların Anadolu Meslek Programı 9. sınıfına kayıtları yapılmaktadır. Türkçe bilmeyen yabancı uyruklu öğrencilere ise Talim ve Terbiye Kurulunca geçici koruma altında bulunan öğrenciler için kabul edilen Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Anadolu Teknik ve Anadolu Meslek Programları 9. Sınıf Haftalık Ders Çizelgesi uygulanmaktadır.³³

“Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Mesleki Eğitime Erişimlerinin Arttırılması Komisyonlarını” oluşturma çabası da eğitimde ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik çabanın ciddiyetini göstermektedir. Komisyonun kurulma amacı geçici koruma altındaki Suriyeli öğrenci ve ailelerin mesleki ve teknik eğitim kurumlarına erişimlerinin sağlanması, bu konuda okul ve çevre işbirliğinin gerçekleştirilmesi, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının desteğinin sağlanmasıdır.

Komisyonun görevleri arasında kamp ziyaretleri yapılarak kamp içindeki durumun değerlendirilmesi, mesleki ve teknik eğitimle ilgili sorunlu alanların tespit edilerek bunlara yönelik çözümlerin üretilmesi; geçici koruma altındaki Suriyeli aileler ziyaret edilerek mesleki ve teknik eğitimle ilgili farkındalık oluşturulması; eğitim ve öğretime geç başlayan öğrenciler için telafi eğitimleri ve Türkçe bilmeyenler için “Türkçe Seviye A1 ve A2 programlarına” katılımlarının sağlanması; “Okuma-Yazma 1. Kademe Seviye Tespit Sınavı” yapılarak hem eğitim hem de toplum açısından uyum sağlayabilecekleri bir ortam oluşturmak üzere çalışmaların yürütülmesi; ailenin geçimini sağlamak üzere çalışmakta olan geçici koruma altındaki Suriyeliler tespit edilerek Mesleki Eğitim Merkezi programlarına kayıt yaptırılmaları hususunda tanıtım ve yönlendirme yapılmasının sağlanması gibi oldukça önemli faaliyetler yer almaktadır.

Mesleki ve Teknik Eğitim Müdürlüğü ayrıca paydaş kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak da eğitimde ayrımcılığın önüne geçmeye yönelik faaliyetler yürütmektedir. Bu kapsamda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile zorunlu eğitim çağındaki çocuklardan okula devam etmeyerek çalışmak zorunda

³² <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24645>

³³ Talim ve Terbiye Kurulunun 04/08/2016 tarihli ve 58 sayılı Kararı ile kabul edilmiştir.

olanların Mesleki Eğitim Merkezlerine kayıtlarının yaptırılmasının zorunlu tutulması, yeni işe alınacaklarda da aynı koşulların aranması ve işyerlerinin bu amaçla denetlenmesinin sağlanması konularında çalışmalar yapılmıştır. Mesleki ve Teknik Eğitim Müdürlüğü bünyesindeki okullardan mezun olan öğrencilere KOSGEB ile yapılan protokol kapsamında sağlanan 50 bin TL hibe ve 100 bin TL faizsiz geri ödemeli girişimci desteğinden geçici koruma altındaki öğrencilerin de faydalanabilmesi sağlanmaktadır. Alman Kalkınma Bankası (KfW) ve UNICEF ile işbirliği içinde yeni okul ihtiyaçlarının karşılanması, atölye ve laboratuvarların yenilenmesi, ihtiyaç duyulan okullarda yeni atölyeler kurulması, mesleki eğitime daha fazla sayıda geçici koruma statüsündeki çocuğun kazandırılması hedefleri doğrultusunda çalışmalar devam etmektedir.

Mesleki ve Teknik Eğitim Müdürlüğü'nün çalışmaları kapsamında geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim hakkından yararlanabilmeleri için 13.095 aile ve işyeri ziyaret edilmiş ve bu ziyaretlerde 30.656 kişiye ulaşılmıştır. Ayrıca Suriyeli öğrenciler için eğitimde fırsat eşitliği sağlamak amacıyla öncelikli olarak barınma merkezlerinde, çadır ve konteynerlerde başlayan eğitimlere Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri (MTAL) ile Çok Programlı Anadolu Liselerinde (ÇPAL) devam edilmektedir. Bu kapsamda söz konusu öğrencilere yönelik olarak Kahramanmaraş Dulkadiroğlu ilçesinde bir ÇPAL; Mardin Artuklu ilçesinde bir ÇPAL ve bir MTAL ile Şanlıurfa'nın Haliliye ilçesinde bir MTAL açılmış olup benzer nitelikteki bir okul için de onay süreci devam etmektedir. Bunların yanı sıra Suriyeli öğrenciler Mesleki Eğitim Merkezlerinde çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitimlerine katılabilmektedirler.

2.2.1.2. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim haklarından eksiksiz faydalanabilmesi, eğitim imkânlarının iyileştirilmesi, eğitime erişimlerinin kesintisiz sağlanabilmesi ve bu bireylerin bağımsız yaşam becerilerini geliştirerek toplumla bütünleşmesini sağlamak için çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar kapsamında özel ihtiyacı olan bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinden başlayarak eğitim süreleri boyunca bireysel ihtiyaçlarına uygun, çağın gerektirdiği

eğitim imkânlarından faydalanabilmeleri esas alınmaktadır. Bu bireyler için en az sınırlandırılmış ortam olan kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları yoluyla eğitim esas alınmakla birlikte özel eğitim sınıfları ve özel eğitim okulları da açılarak eğitim hizmeti sunulmaktadır. Eğitim ortamlarında, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin ihtiyaçlarına uygun özelleştirilmiş eğitim programları ve materyalleri kullanılmakta; ücretsiz taşıma ve yemek uygulamaları ile öğrencilerin karşılanabilecekleri tüm eğitim ortamlarının erişilebilir olması için çalışmalar yürütülmektedir.

Söz konusu Genel Müdürlük ayrıca rehberlik hizmetleri kapsamında özellikle geçici koruma altındaki bireylere yönelik hizmetler ile ırkçılık ve yabancı düşmanlığı nedeniyle gerçekleştirilen eylemlere karşı hizmetler de geliştirmektedir. Bu çerçevede birçok eğitim düzenlenmiştir. UNICEF ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı işbirliğinde 8-12 Mayıs 2017 tarihlerinde Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı okul ve kurumlarda görev yapan öğretmenler için "Suriyeli Öğrencilere Yönelik Özel Eğitim Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Eğitim Programı"; "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Rehberlik Hizmetlerinin Güçlendirilmesine İlişkin Eğitici Eğitimi"; Geçici Eğitim Merkezlerinde görev yapan geçici koruma statüsündeki Suriyeli öğretmenlere yönelik Psiko-sosyal Destek Eğitimi bu eğitim programları arasında yer almaktadır. Genel Müdürlük tarafından geçici koruma statüsündeki bireylere yönelik "Rehberlik Hizmetleri Kılavuzu" ve "Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuzu" hazırlanmıştır. Bunun yanında rehberlik servisleri ile Rehberlik ve Araştırma Merkezleri tarafından öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik bireysel farklılıklara saygı kapsamında çalışmalar yürütülmektedir.

Genel Müdürlük tarafından ayrıca UNICEF ile işbirliği içinde göç, terör, cinsel istismar, intihar, ölüm-yas travmaları yaşayan kişilere yönelik önleyici ve güçlendirici destek kitapları oluşturularak söz konusu kişilerin karşılanabileceği muhtemel ayrımcılıkların önlenmesi hedeflenmiştir. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü görme engelli öğrencilerin fırsat eşitliği çerçevesinde eğitim hakkından yararlanabilmeleri için bir özel sektör işbirliği ile Braille Kabartma Ekran Okuma ve Not Cihazı temini ve dağıtımını projesini yürütülmektedir.

2.2.1.3. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının ders kitaplarında ve öğretim programlarında ayrımcılığı ortadan kaldırmaya yönelik önemli çalışmaları bulunmaktadır.

Başkanlık taslak ders kitaplarının değerlendirmesini Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinin 6. maddesinde yer alan “Ders kitapları; Anayasa ve kanunlara aykırı hususlar içermez ve temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar.” hükmüne dayanarak hazırladığı “Taslak Ders Kitaplarının İncelenmesinde, Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler”e göre yapmaktadır. Söz konusu kriterler arasında eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı bakımından önemli sonuçlar doğurması muhtemel hususlar da bulunmaktadır. Buna göre:

“Taslak ders kitabında Anayasa, kanunlar ve ilgili diğer mevzuata aykırılık olamaz. Taslak ders kitapları Anayasada ve Millî Eğitim Temel Kanununda açıkça hükme bağlanmış eşitlik ilkesini gözeterek, temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşımla hazırlanır. Konuların işlenişinde ya da örneklerde insanların ve olayların sunulmasında toplumsal eşitlik ilkesi gözetilir. İçerikte ve görsel öğelerde bireylerin hak ve özgürlüklerini ihlal edecek unsurlar bulunmaz. İnsan haklarına aykırı, ayrımcılık ve önyargı niteliği taşıyan ifadeler kullanılmaz.

Taslak ders kitabında kullanılan birey adları eşitlik ve genellik ilkesinin gereği olarak, toplumda kullanılan adlardan dengeli biçimde seçilir, toplumun yalnızca belirli bir kesimini temsil edecek şekilde kullanılmaz. Verilen örneklerde ve kullanılan karakterlerde cinsiyet açısından makul bir denge gözetilir. Anlatım, görsel öge ve çizimlerde toplumun değer yargıları, giyim ve hayat tarzı doğru olarak yansıtılır. Toplumun bir kesimini, siyasi görüşü ya da düşünce biçimini küçük düşüren veya önyargı oluşturabilecek anlatımlara yer verilmez. Taslak ders kitabı, toplumda sosyal barış ve adalet, insan hakları ve çevre bilincini destekleyen bir yaklaşımla hazırlanır.”³⁴

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından öğretim programlarında da ayrımcılığın önlenmesine ilişkin

hususlar bakımından yapılan güncelleme çalışmalarında akademisyen, öğretmen, sivil toplum kuruluşu gönüllüleri ve Bakanlığın ilgili birimleri ile işbirliği içinde çalışıldığı bildirilmiştir. Ayrıca okul öncesinden ortaöğretim düzeyine kadar birçok dersin öğretim programında, söz konusu farkındalığın geliştirilmesine yönelik açıklamalara ve kazanımlara da yer verilmiştir. Bu kazanımlardan bazıları şunlardır:

- Okulöncesi eğitim programında“çocukların bireysel, sosyal ve kültürel farklılıkları zenginlik olarak kabul edip, saygı göstermesi için uygun etkinlikler düzenlenmesi, bu konuda yetişkinlerin model olması gerektiği” açıklamasıyla “Farklılıklara saygı gösterir.”,
- İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflarda Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında, “Ülkemizde farklı kültürlerden insanlarla bir arada yaşadığını fark eder.”, “Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların yaşam şekillerine ve alışkanlıklarına saygı duyar.”, “Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katılır.”,
- İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında, “Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.”, “Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.”, “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik önyargıları sorgular”,
- Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıflarda Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programında, “İnsanların farklılıklarına saygı gösterir.”, “Adaletin ve eşitliğin sağlandığı ve sağlanmadığı durumları karşılaştırır.”, “Adil veya eşit davranılmadığında insanlarda oluşabilecek duyguları açıklar.”,
- İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında ise, “Toplumumuzu birleştiren temel değerleri fark eder.”, “İslam dininin can, nesil, akıl, mal

³⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 14/01/2013 tarihli “Taslak Ders Kitaplarının İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler” konulu yazı.

ve din emniyetiyle ilgili ortaya koyduğu ilke ve hedefleri analiz eder.”

Bu kazanımlara yönelik olarak insanlar arasındaki farklılıkların doğal olduğuna ve bunun ayrımcılığa neden olmaması gerektiğine, farklılıkların arkadaşlığa, dostluğa ve diğer insanlarla ilişkiye engel olmayacağına, demokrasi kültürü, birlikte yaşama, uzlaşma, çatışma bağlamında örnekler verilmesinin önemine ilişkin açıklamalar da yapılmıştır.

2.2.1.4. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü

İlkokul ve Ortaokulu kapsayan ilköğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi doğrultusunda 1. sınıftan 8. sınıfa kadar olan zorunlu ve seçmeli derslere yönelik hazırlanan ders materyalleri ve öğretim programları Temel Eğitim Genel Müdürlüğünce ayrımcılığı reddeden bir yaklaşımla hazırlanmaktadır. Materyallerde herhangi bir etnik kimliği ön plana çıkaran, cinsiyet eşitsizliğine dayanan, insan haklarına aykırı, ayrımcılık ve önyargı niteliği taşıyan, sosyal dışlanmaya sebep olabilecek ifade, anlatım ve görsellerin bulunmasına özellikle dikkat edilmektedir. Tüm öğrencilere eşit fırsatlar sunarak nitelikli eğitim imkânlarından faydalanmaları için sosyal içermeyi destekleyici ve sosyal uyumu artırıcı önlemler alınmaktadır.

2.2.1.5. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, işkence ve kötü muameleyle mücadele ve ayrımcılıkla mücadele konuları ile ilgili olarak gerçekleştirilen eylemler ana hatlarıyla maddeler halinde belirtilmiştir.

a. Anadolu İmam Hatip Liseleri Meslek Dersleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Din, Ahlak ve Değerler Alanındaki Derslerin Öğretim Programlarında;

Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce hazırlanan ve Talim ve Terbiye Kurulunca onaylanarak yürürlüğe giren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB); Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri gibi derslere ait öğretim programlarında tarih boyunca İslam'ın medeniyetler kuran, ilim ve sanat açısından insanlığa zengin bir birikim oluşturan yorumu öne çıkarılmaya çalışılmış, ayrımcı söylemlerden uzak durulmaya özen gösterilmiş, istis-

marcı akımlar, marjinal yapı ve gruplarla mücadele edilmesi hedeflenmiştir.

Bu bağlamda Genel Müdürlükçe oluşturulan öğretim programlarında adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardım-severlik kök değerlerine yer verilmiştir. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınmaktadır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde; İslam dini ve diğer dinleri betimleyici yaklaşımla öğretime konu etmeyi amaçlamıştır. İslam dini, Kur'an ve sünnetin ortaya koyduğu temel ilkeler çerçevesinde esas alınmıştır. İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorumlar bilimsel bir metotla ve mezhepler üstü bir yaklaşımla ele alınmıştır. Böylece birleştirici bir dil kullanılmaya, kök değerleri ön plana çıkaran bir yaklaşım benimsenmeye dikkat edilmiştir. Yaşayan diğer dinler ise bilimsel bir metotla, dinler açılımlı ve olgusal bir yaklaşımla öğretime konu edilmiştir. Dolayısıyla nesnel bir üslupla dinler ve inançlar öğretimin konusu yapılmış, ayrıştırıcı ve ötekileştirici bir dil yerine karşılıklı anlayış ve müsamahayı destekleyen birleştirici bir yaklaşım tercih edilmiştir.

Öğrencilerin farklı din, inanç ve yorumlara saygı duymaları hedeflenmiştir. Bu bağlamda din, vicdan ve düşünce özgürlüğünü zedeleyici yaklaşım, tutum ve davranışlardan uzak durulması, öğrencilerin dinî duygu ve düşüncelerini açıklamaya, bilgi ve kültür sahibi oldukları dinî pratikleri yerine getirmeye zorlanmaması gibi ilkeler önemle üstünde durulan konular arasında yer almıştır.

Ayrıca dinlerin, inançların ve İslam düşüncesinde yer alan yorumların kendi metinleri, kaynakları ve kabulleri esas alınarak öğretime konu edilmesi din öğretiminde temel ilke olarak benimsenmiştir. Yukarıda sayılanlara ek olarak bu kapsamda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretim programında spesifik olarak yer verilen bazı konular konulara aşağıda yer verilmiştir:

DKAB (4-8) Öğretim Programı'nda "Programın Uygulanmasına/Kitap Yazımına İlişkin İlke ve Açıklamalar" başlığı altında "Sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını güçlendiren; vatan, millet, bayrak,

şehitlik, gazilik gibi millî birlik ve beraberliği pekiştiren değerlerin öğrencilerin zihninde güçlü bir şekilde yer etmesine özen gösterilir.” maddesi yer almaktadır.

DKAB (9-12) öğretim programının genel amaçları arasında “Farklı din, inanç ve yorumlara saygı duymaları” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca Din, Ahlak ve Değerler alanındaki seçmeli derslerden olan Seçmeli Temel Dini Bilgiler Dersi (Ortaokul) öğretim programında “İslam ve Günlük Hayat” ünitesini “Kul Hakkını Gözetmek” konu başlığına ve “Kul hakkına riayet etmeye istekli olur.” kazanımına yer verilmiştir.

Seçmeli Temel Dini Bilgiler Dersi (İslam 1) öğretim programı 4. ünite “İnsanlara Karşı Vazifelerimiz” konu başlığına yer verilmiş “İnsanlara karşı vazifelerini kavrar.” kazanımı ile “8. kazanım işlenirken kul hakkı; can, mal, namus emniyeti; saygı, sevgi, keder ve sevince ortak olma konularına kısaca değinilecektir.” açıklamasına yer verilmiştir. Aynı öğretim programının 1. ünitesinde “Sosyal Hayatla İlgili Bazı Temel Ölçüler” konu başlığına ve Emniyet ve Güven, Sulh, Hak ve Adaleti Gözetme, Kardeşlik, Yardımlaşma ve Dayanışma konuları ile Sosyal Hayatı Olumsuz Etkileyen Bazı Unsurlar konu başlığına Mahremiyeti İhlal, Fesat ve Terör, Yaralama ve Öldürme konularına yer verilmiştir. Peygamberimizin Hayatı Dersi (9-12) 10. sınıf 4. ünite “Peygamberimizin insan onuruna verdiği değeri örneklerle açıklar.” kazanımına ve “1. kazanımda Peygamberimizin canlıların ve eşyanın hukukuna riayet konusundaki hassasiyetine de değinilecektir.” açıklamasına yer verilmektedir.

Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri içerisinde yer alan Dinler Tarihi dersinde; öğrencilerin fenomenolojik (olgusal) yaklaşımla dinleri genel özellikleri ile tanıma becerisi kazandırılması, farklı din mensuplarıyla sağlıklı iletişim kurma ve birlikte yaşama becerisi kazandırılması, istismarcı dinî akım ve anlayışları tanınması amaçlanmıştır. Yine bu kapsamda yer alan Kalam dersinde de “Dinin Anlaşılmasında Farklı Yorumlar” bağlamında; itikadî ve siyasi yorumların İslam düşüncesine canlılık kattığına vurgu yapılmış, İslam düşüncesinde ortaya çıkan belli başlı itikadî ve siyasi yorumlar ile bunların günümüzdeki yansımaları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda selefin (İslam’ın ilk nesilleri) dini anlama tarzı ile günümüzde Selefilik

adını kullanarak ortaya çıkan DEAŞ gibi şiddet odaklı, terörist, illegal ve marjinal grupların, dinî ve siyasi ideolojilerin farkı üzerinde durulmuştur.

b. Sosyal Kültürel Etkinlikler ve Veli Etkinlikleri Bağlamında;

Genel Müdürlük tarafından düzenlenen tüm sosyal kültürel faaliyetlerde ırk, din, dil, cinsiyet, engel durumu vb. hiçbir ayırım durumu gözetilmeyip eşit imkânlar sunulmaya özen gösterilmektedir.

Bu bağlamda;

- ♦ Genel Müdürlük tarafından uzun yıllardır düzenlenen Kur’an-ı Kerim’i Güzel Okuma ve Hafızlık yarışmaları 2015-2016 eğitim öğretim yılından itibaren hem erkek hem kız öğrencilere yönelik olarak gerçekleştirilmektedir.
- ♦ Arapça Bilgi Etkinlik yarışmalarında görme engelli öğrencilerin katılımı için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak üzere yarışma kılavuzları güncellenmiştir.
- ♦ “Evin Okula Yakınlaşması Ve Değişen Anne Baba Rollerini Projesi” kapsamında velilere “Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları / Çocuk Hakları”, “İletişim Sorunları, Anlaşmazlık ve Arabuluculuk” gibi konularda seminerler verilmektedir.
- ♦ Ülkemizin kültürel zenginlik ve çeşitliliğinin tanıtılarak öğrencilerin milli, manevi ve insani değerlerle kuşanmasını sağlamak, farklı kültür çevrelerinde yetişmiş öğrencilerin sosyo-kültürel açıdan birbirlerini tanımalarını sağlamak ve kardeşlik duygularının gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla kardeş okul uygulamaları, karşılıklı öğrenci değişim programları ve belirlenen okullarda öğrenci yaz eğitim etkinlikleri ve yaz kampları yapılmaktadır.

c. Öğretmen ve Yöneticilerin Mesleki Gelişimi Bağlamında;

Anadolu İmam Hatip Liseleri bütün branşlardaki öğretmenler için ÖGEP (Öğretmen Gelişim Programı), okul yöneticileri için YÖGEP (Yönetici Gelişim Programı) ve temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin Mes-

leki Bilgi, Beceri, Tutum ve Değerler alanında mesleki gelişimleri için DÖGEP (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Gelişim Programında) gerçekleştirilecek seminerlerde bütün il ve ilçelerde aşağıdaki ana temalara yer verilmiştir:

1. Tarihî veriler ışığında kültür ve medeniyetimizdeki anlayışın düşünceye, insana, sosyal hayata, eğitime, bilim kurumlarına, şehire, sanata, mimariye, dil ve edebiyata yansımaları
2. Dezavantajlı ve risk altındaki öğrencilere yönelik rehberlik çalışmalarında ders öğretmeni olarak DKAB öğretmenlerinin sorumlulukları ve görevleri
3. Bir eğitimci olarak Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in insanlarla iletişimi, sosyal ilişkileri, eğitim yaklaşımı, eğitimdeki temel ilke ve metotları ile yönetim anlayışı ve uygulamalarından örnekler bağlamında ayrımcılık

d. Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liseleri Bağlamında;

80’i aşkın ülkeden öğrencinin Türkiye vatandaşı öğrencilerle birlikte öğrenim gördüğü özgün bir model olan Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liselerinde; kendi kültürüyle bütünleşmiş, farklı kültürlerle barışık, farklı kültür, ırk ve dillerdeki toplumların sosyo kültürel açıdan birbirlerini tanımaları ve kardeşlik duygularının gelişmesini sağlamak,

e. Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Hakkından Yararlandırılması ve Okullara Erişimlerinin Sağlanması Bağlamında;

Suriyeli öğrencilerin imam hatip ortaokulları ve liselerine erişiminin önündeki engelleri kaldırmak ve farkındalık oluşturmak için Suriyeli öğrencilerin en çok bulunduğu 24 ilde imam hatip ortaokulu ve Anadolu İmam Hatip Lisesi müdürlerine yönelik farkındalık artırma çalışmaları kapsamında, göç olgusu konusunda sunumlar ve çalıştaylar gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu toplantılarda “Türkiye vatandaşlarının göç olgusu ve göçmen farkındalığını artırmak”, “Suriyeli çocukların İmam Hatiplere erişimini artırmak”, “İmam

hatiplerdeki Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim ortamları hazırlamak ve öğrenme süreçleri geliştirmek” ve “İmam Hatiplerdeki Suriyeli öğrencilere yönelik sosyal ve kültürel etkinlikler kapsamında yapılabilecek faaliyetler” konulu çalıştaylar düzenlenmiştir.

Suriyeli başarılı öğrencilerin, sivil toplum örgütleri tarafından burslandırılması teşvik edilerek öğrencilerin desteklenmesi sağlanmıştır. Türk sivil toplum örgütleri, Suriyeli sivil toplum örgütleri ve kanaat önderleri ile toplantılar yapılarak Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine erişimleri desteklenmiştir.

“Suriyeli Öğrencilerin Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonun Desteklenmesi” Projesi kapsamında Suriyeli ailelerin bilgilendirilmesi programına katılım sağlanmış; bu çerçevede 23 ilde düzenlenen toplantılarda Suriyeli ailelere, imam hatip okulları tanıtılmıştır.

İmam hatiplerde okuyan Suriyeli öğrenciler Genel Müdürlük tarafından yapılan Arapça Yarışmaları dışındaki tüm akademik, sosyal, kültürel, mesleki, sportif ve sanatsal etkinlik ve yarışmalara katılarak okul aidiyetleri güçlendirilmektedir.

2.2.1.6. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü

Türkiye’de yabancıların eğitim hizmetlerine erişimlerinin sağlanabilmesi ve bu konudaki engellerin kaldırılması için 2014/21 sayılı ve “Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” konulu Genelge yayımlanmıştır. Ayrıca Genel Müdürlük bünyesinde yabancı uyruklu

öğrencilerin eğitime erişimlerinin artırılması, kaliteli ve eşit şartlarda Türk eğitim sistemine uyumlarının sağlanması amacıyla çalışmalara devam edilmektedir.

2.2.1.7. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü

Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikler bünyesinde “Milli, Manevi ve Evrensel Değerler” başlığı altında yer alan; “çocuk ve insan haklarını gözetme, bireysel ve kültürel farklılıklara saygılı olma, öğrencilerin milli ve manevi değerlerine saygılı, evrensel değerlere açık bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunma” göstergeleri doğrultusunda öğretmenlerde insan haklarının korunması, geliştirilmesi ve ayrımcılıkla ilgili konularda farkındalık oluşturmaya çalışılmaktadır.

2.2.2. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının Uygulamaları³⁵

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın ayrımcılıkla mücadele çalışmalarının engelli bireyler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun doğrultusunda Yükseköğretim Kurulu tarafından hazırlanan “Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” gereğince Engelli Öğrenci Çalışma Grubu kurulmuştur.

Yükseköğretim Kurumlarında engelli bireylerin bütün mekânlara ve eğitsel imkânlara erişimleri konusunda farkındalık oluşturmak ve iyi uygulamaları yaygınlaştırmak amacıyla “engelsiz erişim” ve “engelsiz eğitim” sloganları ile 2 Mayıs 2017 tarihinde “Engelsiz Erişim Çalıştayı” gerçekleştirilmiştir. 15 Mayıs 2018 tarihinde ise yükseköğretime kaliteli erişebilirlik bağlamında engelli öğrencilere yönelik sunulan hizmetleri var olan durumunu ve iyi uygulama örneklerini ortaya koyarak geleceğe dönük neler yapılabileceğini tartışmak üzere Yükseköğretim Kurulu bünyesinde 15 Mayıs 2018 tarihinde rektörlerin, rektör yardımcılarının ve engelli öğrenci birim sorumlularının katıldığı “Engelsiz Eğitim Çalıştayı” gerçekleştirilmiştir.

Çalıştayda engelli bireylerin eğitime tam, etkin ve eşit katılımını sağlamak için başarılı çalışmalar yapan üniversitelere mekân, eğitim ve sosyo-kültürel olmak

üzere üç kategoride “Engelsiz Üniversite Bayrakları” ve programlarını farklı engelli gruplarına erişilebilir kılan üniversitelere “Engelsiz Program Nişanları” verilmiştir.

Yükseköğretim Kurulu bünyesinde eğitimde engelliğe dayalı ayrımcılığı önlemek üzere gerçekleştirilen bir diğer çalışma da özel yetenek sınavlarında engelli öğrencilere kontenjan ayrılmasıdır. 08/02/2018 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul toplantısında; sadece özel yetenek sınavı ile öğrenci alan programlar için geçerli olmak üzere ilgili yılın Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS) kılavuzunda yayımlanan her bir programın kontenjanının;

- %10'unun engelli öğrenciler için ayrılmasına,
- Kontenjanı %10'un altında olan programlar için başvuru olması durumunda kılavuzda yayımlanan kontenjana ek olarak 1 engelli öğrenci kontenjanı ayrılabilmesine,
- İlgili programa başvuran engelli öğrenci kontenjanının ayrılan kontenjandan fazla olması durumunda, özel yetenek sınavını kazanan ancak ayrılan kontenjana yerleşemeyen adayların, ÖSYS puanının değerlendirmeye katılan diğer öğrenciler ile birlikte ÖSYS puanlaması dahil edilerek değerlendirmeye tabi tutulmasına,
- İlgili programda engelliler için ayrılan kontenjanın dolmaması halinde, bu kontenjanın diğer öğrenciler için ayrılan kontenjana eklenebilmesine karar verilmiştir.

³⁵ Çalışmalara ilişkin bilgiler Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 12/10/2018 tarihli ve 97354392-661.99-E.77030 sayılı cevabi yazısından alınmıştır.

03 BÖLÜM

YARGI VE KOLLUK

Hükümet Politikaları / 65. Hükümet Programı / Onuncu Kalkınma Planı / Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / Adalet Bakanlığı Uygulamaları / İçişleri Bakanlığı Uygulamaları / Jandarma Genel Komutanlığı / Emniyet Genel Müdürlüğü / Göç İdaresi Genel / Milli Savunma Bakanlığı Uygulamaları

Yasama ve yürütmenin yargısal denetiminin olduğu, yargının bağımsız olduğu, temel hak ve özgürlüklerin vatandaşlar lehine güvence altına alındığı yapı hukuk devletidir. Hukuk devleti ilkesi bağımsız ve tarafsız yargı ile anlam kazanmaktadır. Bu açıdan siyasi baskılardan etkilenmeden çalışan, hukuk kurallarını herkese, ayırım yapmadan uygulayan yargının varlığı hukuk güvenliğinin ön koşuludur. Nitekim İHEB'nin 10. maddesinde yargılama sürecinin eşitlik ilkesine uygun olarak, ayrımcı bir muamele yapılmaksızın yürütülmesi gerektiği hususuna yer verilmiştir: “Herkes, hak ve veya yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir tam bir eşitlikle, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil bir şekilde ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.”³⁶

Adil yargılanma hakkını düzenleyen AİHS'nin 6. maddesi herkesin kişisel hak ve yükümlülükleri ile ilgili bununla birlikte cezai konularda yargılanması sürecinin adil bir şekilde yürütülmesini garanti altına almaktadır. Anılan maddenin 1. fıkrası yargılama sürecinin bağımsızlığı ile birlikte tarafsızlığını güvence altına almaktadır. Yargılama sürecinin hiçbir safhasında ayrımcı muamele yapılmaması, herkesin eşit şartlar altında yargılanması hakkını korumaktadır. Maddenin 2. fıkrası “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır”³⁷ ilkesini içermektedir.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, bağlayıcılığı bulunmayan İHEB'nin içerdiği hakların bağlayıcı nitelik kazanmasını sağlamıştır. Sözleşmenin 2. maddesinde ayrımcılık yasağı ilkesi düzenlenmiş ve eşitlik ilkesine aykırı davranılamayacağı belirtilmiştir. Adil yargılanma hakkına ilişkin 14. madde ile yargılama sürecinin tarafsız bir biçimde yürütülmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Konuya ilişkin ulusal mevzuat arasında esasen Anayasanın ilgili hükümleri ile 6701 sayılı Kurum Kanunu bulunmaktadır. Anayasa uyarınca “Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorunda-

³⁶ İHEB, m.10.

³⁷ AİHS, m.6/2.

dırlar.”³⁸ Anayasanın adil yargılanma hakkına ilişkin 36. maddesi de kapsamı itibariyle konuyla ilişkilidir: “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.” Yine 6701 Sayılı Kanun’un 5. maddesinde ayrımcılık yasasının kapsamı içerisinde yargı ve kolluk hizmetleri de sıralanmış ve kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapması yasaklanmıştır.

3.1. Hükümet Politikaları

3.1.1. 65. Hükümet Programı

65. Hükümet Programı yargıda tarafsızlığa ilişkin çeşitli hususları barındırmaktadır. Adaletin, mülkün ve meşruiyetin temeli, hukuk devletinin esası olarak görüldüğü, adalet sisteminin, hukukun üstünlüğüne dayalı, herkesin güven duyduğu, her türlü güç odağından bağımsız, tarafsız, vatandaş taleplerine hızlı cevap verebilen bir yapıda olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Yargının, hukuk güvencesi oluşturması, uluslararası standartlarda ve demokratik usullerle işleminin temel prensipler arasında bulunduğu, yargı erkinin güven veren, öngörülebilirliği sağlayan, ideoloji, siyasal tasavvur veya inanç dikte etmeyen ve bunların etkisinde kalmayan bağımsız ve tarafsız bir çerçeveye kavuşması gerektiğine değinilmiştir.

65. Hükümet’in temel öncelikleri arasında adalet sisteminde köklü düzenlemeler yapılarak ileri standartlarda bir yapı oluşturmak bulunduğu değinilmiştir. Ülkemizdeki yargı sisteminin, uluslararası norm ve standartlar esas alınarak hazırlanıp daha önce ilan edilen yargı reform stratejisi çerçevesinde yeniden yapılandırılacağı yargıda ayrımcılığın önlenmesi için yararlı bir adımdır. Yargı Reform Stratejisi Belgesi’nin etkin bir biçimde uygulanarak hayata geçirileceği belirtilerek, 65. Hükümet’in yargıda etkinlik, hızlilik, hesap verebilirlik, ekonomiklik ve şeffaflığı sağlayacağı-

³⁸ Anayasa, m.10.

na değinilmiştir. Bunların yanı sıra adalet sisteminde kadınlar, çocuklar ve engellilere yönelik kolaylaştırıcı uygulamaların hayata geçirileceğine yönünde pozitif ayrımcılık fikri toplumsal barışın sağlanması açısından oldukça önemlidir.

3.1.2. Onuncu Kalkınma Planı

Onuncu Kalkınma Planı 2014-18 yıllarını kapsamaktadır. Kalkınma Planında çoğulcu ve özgürlükçü bir demokrasi anlayışıyla bireylerin ve toplumdaki farklı kesimlerin bütün yönleriyle kendilerini özgürce ifade ettiği, tüm inançlara ve yaşam tarzlarına saygıyı ilke kabul eden bir toplumsal zeminin geliştirilmesinin temel amaç olduğu belirtilmiştir. Anayasada ifade edildiği gibi cinsiyet, yaş, ırk, dil, renk, felsefi inanç, din, mezhep, sağlık durumu, gelir, uyruk, etnik köken, göçmenlik, siyasi tercih ayrımı yapmadan, bütün vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alma anlayışının esas olduğu ifade edilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin evrensel ölçüt ve uygulamalar ışığında geliştirilmeye devam edileceği, evrensel hukuk normları, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğünün gerekleri doğrultusunda yargılama sürecinin hızlı, adil, etkin, güvenli ve isabetli şekilde işleminin adalet sisteminin temel amacı olduğu, adalet ve yargının yapısı ve işleyişinde ekonomik etkinliğin de gözetilmesinin esas olduğuna değinilmiştir. Böylesine iyi işleyen, etkili bir adalet sistemi yargıda ayrımcılığın önlenmesinde büyük fayda sağlayacağına altı çizilmiştir.

3.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları

3.2.1. Adalet Bakanlığı Uygulamaları³⁹

Bakanlığın Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünün görev alanına ilişkin olarak; 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 2. ve 3. maddelerinde yer alan hükümler uyarınca ceza infaz kurumlarında hiçbir hükümlü ve tutukluya ayrımcılık yapılmasının söz konusu olmadığı, görevli personel ile hükümlü ve tutuklu arasındaki ilişkinin Kanun, Tüzük ve Yönetmelik hükümleri çerçevesinde gerçekleştiği, bu hususta şikâyeti olan hükümlü ve tutukluların şikâyetleri derhal ilgili mercilere iletilerek ilgili per-

sonel hakkında adli ve idari soruşturma başlatıldığı, ayrıca; hükümlü ve tutuklulara görevli memurların ve yöneticilerin tek başına karar vererek ceza vermesinin söz konusu olmadığı, bu kapsamda öncelikle kurum disiplin kurulu tarafından araştırma yapıldığı, hükümlü veya tutuklunun işlemiş olduğu davranışa karşılık gelen cezanın Kanunda hükmedilen miktarı kadar verildiği belirtilmiştir.

Ceza infaz kurumlarındaki tutuklu ve hükümlülere yönelik yürütülen psiko-sosyal çalışmalar ve iyileştirme faaliyetleri, sosyal kültürel faaliyetlerden faydalanmaları, yukarıdaki hüküm esas alınarak ve kurumların fiziksel yapısı, güvenlik koşulları ve ziyaretçi sayısı gibi koşulları göz önünde bulundurularak, kurum kurulları tarafından alınacak kararlar doğrultusunda gerçekleştirildiği hususuna değinilmektedir. Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların kuruma kabul edildiği andan salıverilme sürecine kadar risk-ihtiyaç-uygunluk modeli doğrultusunda değerlendirilmesi, oda yerleşiminin bu doğrultuda yapılması, kurum yaşamının planlanması ve ruh sağlığı hizmetlerinin etkin kanıta dayalı standart uygulamaları içermesine ilişkin olarak Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü tarafından "Yapılandırılmış Ruhsal Değerlendirme ve Müdahale Programı" (YARDM) geliştirilmiştir. YARDM programı kapsamında geliştirilen "Ruhsal Sorunlara Bireysel Müdahale Uygulama Rehberi" ile ilgili ceza infaz kurumlarında görevli tüm psikolog ve sosyal çalışmacılara yönelik eğitimler düzenlenmiş 26 farklı ruhsal ve davranışsal sorun ile ilgili bireysel müdahale programı ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Hükümlü ve tutukluların kuruma kabulünden tahliyelerine kadar geçen sürede, çeşitli mesleki ve teknik yöntemler kullanılarak psikolojik ve sosyal sorunlarının çözümüne yönelik olarak psiko-sosyal yardım servisi tarafından; "Öfke Kontrolü Programı", "Sigara Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı", "Salıverilme Öncesi Mahkûm Gelişimi Programı", "Önce Düşün Programı", "Özel Gözetim ve Denetim Programı", "İntihar ve Kendine Zarar Vermeyi Önleme Konusunda Personelde Farkındalık Yaratma Programları" gönüllü olan her hükümlü/tutuklu ile yürütülmekte, bu programların uygulanmasına dair

³⁹ Aşağıdaki bilgiler, Adalet Bakanlığının 18/09/2018 tarih ve 62461015-3.10.48.2017 sayılı yazısından alınmıştır.

kurumlarda görevli uzmanlara hizmet içi eğitim programları düzenlenmektedir.

Çocuk hükümlü veya tutuklulara yürütülen faaliyetlere ilişkin olarak ise; ARDIÇ Personel Eğitim Programı, çocuk hükümlü ve tutuklulara yönelik hizmetlerin güçlendirilmesi çalışmaları kapsamında; ceza infaz kurumu personel eğitim merkezlerinde verilmekte olan bir eğitimidir. Programda;

- Kurumda bulunan çocuklara yaklaşım ilkeleri, ergenlik dönemi özellikleri, kişilik gelişimi,
- Ulusal ve uluslararası mevzuat (çocuk adalet sistemi ve çocuk hakları), çocuk adalet sistemi,

olumlu disiplin yöntemleri, kurum içi iletişim, ekip çalışması,

- Yönetim becerilerinin artırılması, zaman yönetimi, mobbing, imaj ve tükenmişlik,
- Krize müdahale, ön yargı ve ayrımcılık vb. konularda eğitimler verilmektedir.

Bu çalışmalar ceza infaz kurumlarımızda bulunan eğitim birimleri ve psiko-sosyal servisler tarafından hükümlü ve tutuklulara karşı herhangi bir ayırım gözetilmeksizin sürdürülmektedir.

Ceza infaz kurumlarında ayrımcılık yasağının getirdiği uygulamaların yanında kadın hükümlü ve tutuklulara

ra, bunların yanında kalan çocuklarına, çocuk yaştaki hükümlü ve tutuklulara Anayasanın öngördüğü temel ilkeler kapsamında pozitif ayrımcılık yapılabilmektedir. Bu bağlamda, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 65. maddesinde belirtildiği üzere, anneleri hükümlü olup da dışarıda korumasına bırakılacak kimsesi bulunmayan 0-6 yaş grubundaki çocuklar, annelerinin yanında kalabilmektedir. Yine aynı kanununun 72. maddesinde belirtildiği üzere; annelerinin yanında kalan çocukların mama, süt gibi gıdaları devlet tarafından karşılanmakta, bu kapsamda Adalet Bakanlığı tarafından annesi ile kalan her çocuğa annesinin iâşesinden bağımsız olarak günlük 10,00 Türk Lirası tutarında iâşe verilmektedir. Çocukların çocuk bezi, elbise gibi ihtiyaçları öncelikle Adalet Bakanlığı tarafından ve destekte bulunmak isteyen sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde çalışılmaktadır. Bunun dışında ceza infaz kurumunun idaresi tarafından temin edilen mamanın yetersiz kalması halinde özel beslenme diyetine uygun mamaların tedavi ve bebeğe uygun besin kapsamında değerlendirilerek bebeklerin yeterli ve sağlıklı bir şekilde gıda almaları sağlanmaktadır. Bebeğin ihtiyaç duyduğu bu özel gıdalar tedavi gideri kapsamında bütçe imkanları ölçüsünde karşılanmaktadır.

Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü tarafından tüm ceza infaz kurumlarına ekonomik durumu iyi olmayanlar için sosyal yardımlaşma vakıflarından gerekli yardımın tedarik edilemediği hallerde, talepleri halinde başta kadın hükümlü ve tutuklulara olmak üzere temizlik ve hijyen malzemelerinin, ödenek tahsis edilmesi beklenmeden temini konusunda rutin aralıklarla talimat verilmektedir.

Ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutuklulara verilen iâşede hedeflenen Sağlık Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı'nın birlikte kararlaştırdığı günlük kalori miktarının karşılanmasıdır. Bu doğrultuda ceza infaz kurumlarının günlük asgari beslenme ihtiyacı göz önünde bulundurulurken, 26/05/2005 tarihli ve 25978 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Hükümlü ve Tutuklular ile Ceza İnfaz Kurumu Personelinin İâşe Yönetmeliği'nin 4. ve 5. maddeleri uyarınca günlük iâşe

bedeli, 28/02/2017 tarihli Bakan Olur'u ile 01/03/2017 tarihinden itibaren uygulanmak üzere;

- Hükümlü ve tutuklular ile görevi başında bulunan personel için 5,00 TL'den 7,00 TL'ye;
- Ceza infaz kurumlarında barındırılan çocuk hükümlü ve tutuklular için 6,00 TL'den 10,00 TL'ye,
- Kurumda annesiyle birlikte kalan çocuklar ve süt emziren hükümlü tutuklu anneler ile hamile hükümlü ve tutuklular için 7,50 TL'den 10,00 TL'ye yükseltilmiştir.

Ayrıca çocuk hükümlü ve tutukluların maddi durumlarının yetersizliği ile 5275 sayılı Kanun'da yer alan infazdaki temel amaç dikkate alınarak, bu araçları (televizyon ve vantilatör gibi elektrikli eşyalar) kullanmaktan yoksun bırakılan çocukların sosyalleşmesi ve iyileştirilmeleri olumsuz etkileneceğinden, çocuklar lehine pozitif ayrımcılık uygulanarak bu giderleri kurum bütçesinden karşılanmaktadır.

Ayrıca; Ceza İnfaz kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün "Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında gözetilecek temel ilkeler" başlıklı 4.; "Hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkeler" başlıklı 5. ve "İyileştirmede başarı ölçütü" başlıklı 6. maddeleri gereğince; hükümlüler arasında hiçbir fark ve ayırım yapılmaksızın topluma kazandırılmaları için, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken, kanunlara, nizamlara ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak amacıyla programlar ve etkinlikler ile insan onuruna saygı çerçevesinde, cezanın infazının mevzuatlar gereğince yerine getirilmektedir.

Ayrıca, Meslek İçi ve Hizmet İçi Eğitim Şube Müdürlüğü'nün faaliyetleri kapsamında adalet teşkilatında görev yapan önemli sayıda personele "Adil Yargılanma Hakkı" konusunu da kapsayan eğitim seminerleri verilmiş bulunmaktadır.⁴⁰ İnsan hakları konusunda düzenlenen eğitim programları kapsamında 21 Eylül 2018 tarihi iti-

⁴⁰ 2018 yılı içerisinde gerçekleşen bu eğitimler kapsamında 08-10 Ocak tarihleri arasında Yargıtay Başkanlığı'nda görevli tetkik hâkimleri ve hâkim adayları, 26-28 Ocak tarihleri arasında 120 hâkim ve Cumhuriyet savcısı, 16-18 Şubat tarihleri arasında 120 hâkim ve Cumhuriyet savcısı, 16-18 Mart tarihleri

barıyla toplam 4822 personele eğitim verilmiş olduğu bildirilmiş olup, bu sayının yıl sonu itibarıyla 5 binin üzerinde gerçekleşmiş olduğu tahmin edilmektedir.

3.2.2. İçişleri Bakanlığı Uygulamaları

3.2.2.1. Jandarma Genel Komutanlığı⁴¹

Jandarma Genel Komutanlığı birimleri tarafından kendilerine yapılan müracaatlar, kapsamlı olarak ince lenerek, iddia edilen mağduriyetin kanunlarda yer alan tanımlarla uygunluğu kontrol edildikten sonra gerekli işlemler yerine getirilmektedir. Ayrıca karşılaşılan suçun tasnif edilmesi ve kayıt altında bulundurulması maksadıyla; Olaylar Bilgi Sistemine (OBS) kayıt edilmesine, söz konusu sistemin sağlıklı çalışabilmesi ve hata yapılmasının önüne geçilmesi için onay birimleri tarafından işlemlerin doğruluğunun teyit edilmesi sonucunda onaylanmasına özen gösterilmektedir. Ayrımcılık yasağının ihlali ile ayrımcılıkla mücadelede “Nefret Suçlarının Bildirilmesi ve Kayıt Edilmesi, Kamu Desteği” başlıklı hizmetler çerçevesinde 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 122. maddesinde yer alan “Nefret ve Ayrımcılık” suçu, bahsedilen olaya maruz kaldığını düşünen kişilerin kolluk ya da adli birimlere müracaat etmesi ile ortaya çıkmaktadır.⁴²

Ayrıca, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi bünyesinde faaliyet gösteren Subay eğitim Taburu ve Astsubay Eğitim Taburu Akademik eğitimi kapsamında, İnsan Hakları Dersinin “İnsan Haklarıyla İlgili Temel Bilgiler” ve “Temel Hak ve Özgürlükler” üniteleri içerisinde “Ayrımcılık Yasağı ve Ayrımcılıkla Mücadelede Alınan Tedbirler” konusu (2) ders saati süresince öğrencilere anlatılmakta olup, aynı konuya “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Çocuk Hakları” ünitesi içerisinde de yer verildiği belirtilmektedir.

3.2.2.2. Emniyet Genel Müdürlüğü

Asayiş Dairesi Başkanlığınca, ülkemizde 2017 yılında nefret ve ayrımcılık suçundan 18 olaya, 2018 yılında ise

24/09/2018 tarihine kadar olan süreçte 12 olaya adli işlem yapılmıştır. Güvenlik Dairesi Başkanlığınca 2018 yılı içerisinde 4182 personele İnsan Hakları konusunda eğitim verilmiştir. Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığınca verilen insan hakları derslerine katılan personel sayısı 2014 yılında 191, 2015 yılında 3521, 2016 yılında 1908, 2017 yılında 3914 ve 2018 yılında 1.900 olmak üzere toplam 11.430 olarak gerçekleşmiştir.

Suçla mücadelenin temel amacı toplumda huzurlu bir ortam sağlamaktır. Terör suçları ile mücadelenin diğer suç türleri ile mücadeleden farkı ise terörle mücadelenin bu huzur ortamını sağlamada farklı gruplar arasında birlikte yaşama refleksini geliştirmeyi temel prensip edinmiş olmasıdır. Nitekim terör örgütleri varoluşlarını devam ettirebilmek için lojistik imkanlar kadar militan temin etmek ve sayısını devamlı artırmak durumundadır. Bu nedenle de toplumdaki etnik, dini, mezhepsel ya da siyasi farklılıkları provoke ederek iç karışıklık ortamı oluşturmaya yönelik gayretlerinin yanında eleman temini amacıyla başta gençler olmak üzere hedef kitlesindeki kişilere yönelik propaganda faaliyetleri yürütmektedir.

arasında Yargıtay'da görev yapan tetkik hâkimleri ve adli yargıda görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcılarını, 13-15 Nisan tarihleri arasında Yargıtay'da görev yapan tetkik hâkimleri ve adli yargıda görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcılarını, 04-06 Mayıs tarihleri arasında Yargıtay'da görev yapan tetkik hâkimleri ve adli yargıda görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcılarını, 29 Haziran-01 Temmuz tarihleri arasında Yargıtay'da görev yapan tetkik hâkimleri ve adli yargıda görev yapan hâkim ve Cumhuriyet savcılarını yer almıştır.

⁴¹ Çalışmalarla ilişkin bilgiler, İçişleri Bakanlığının 08/10/2018 tarih ve 22659617-749-E.2342 sayılı yazısından alınmıştır.

⁴² Kolluğun doğrudan karşılaştığı olaylar hariç.

Ülkemizde son dönemde gerçekleştirilen ve kararlılıkla devam eden operasyonlar sonucunda terör örgütlerinin eylem güçleri kırılmış ve taban desteklerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Terör örgütlerinin eleman kazanımlarının engellenmesi, örgüt mensuplarının teslim olmalarının sağlanması, terör ve terör örgütlerinin faaliyetlerine karşı toplumda farkındalık oluşturarak toplum refleks ve bilincinin geliştirilmesi, terörle mücadelede halk desteğinin sağlanması ve şiddete yönelen aşırılıkların önlenmesi amacıyla 81 ilde teşkilatlanması bulunan Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü Bilgilendirme ve Önleme Faaliyetleri Büroları tarafından yürütülen “Bilgilendirme ve Önleme Faaliyetleri” aşağıdaki amaçlar çerçevesinde sınıflandırılmaktadır:

1. Radikal grupların terör örgütleri tarafından istismar edilmesini önlemeye yönelik faaliyetler,
2. Örgüt mensuplarının teslim olması ve tekrar topluma kazandırılmalarını sağlamaya yönelik faaliyetler,
3. Kamu görevlileri başta olmak üzere toplumun bütün kesimlerinde farkındalığın artırılarak örgütler güdümünde radikalleşme hareketlerinin ortaya çıkmasını engellemeye yönelik faaliyetler.

Bilgilendirme ve önleme faaliyetleri kapsamında kişileri ve grupları toplumsal birliklilik ve demokratik katılım konusunda bilinçlendirmek ve farkındalığı artırmak amacı ile konferanslar, seminerler, bilgilendirme stantları ve halk toplantıları düzenlenmektedir. Yürütülen sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle kişilerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının örgütler tarafından istismar edilmesinin önüne geçilmekte ve toplumun bütün kesimlerinin bu imkânlardan yararlanması sağlanmaktadır.

Bu faaliyetler dışında kişilerin örgütlere katılmasını engellemek ve örgüt mensuplarının rehabilite edilecek topluma kazandırılmalarını sağlamak amacı ile Aile Destek Projeleri yürütülmektedir. Bu projeler kapsamında terör örgütüne katılma riski olan kişiler, terör suçları nedeni ile adli soruşturmaya konu olan kişiler, terör suçlarından dolayı tutuklu ya da hükümlü olan

kişiler ve terör örgütü mensuplarına yönelik faaliyetler yürütülmektedir.

Bu kapsamda, başta gençler olmak üzere halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amacıyla 2018 yılı ilk 11 ayında 81 ilde gerçekleştirilen bilgilendirme ve önleme faaliyetleri ile;

- Lise ve üniversite öğrencilerine yönelik olarak düzenlenen 3232 bilgilendirme faaliyetleri ve konferansta 589.693 kişiye,
- İlk ve ortaokullarda düzenlenen 116 sınıf ziyaretleri ve sınıf seminerleriyle 3.721 kişiye,
- Kamu kurum ve kuruluşları çalışanları, özel güvenlik personeli ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik gerçekleştirilen 554 konferansta 82.224 kişiye,
- Halk toplantıları, ziyaretler ve diğer bilgilendirme çalışmaları kapsamında 116 etkinlikte 2.147 kişiye ulaşılmış bulunmaktadır.

Terör örgütlerinin kişilerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını istismar etmesini önlemek amacı ile gerçekleştirilen Sosyal Projeler kapsamında;

- Başta Çanakkale, Sarıkamış, İstanbul olmak üzere farklı illerimizden gerçekleştirilen 51 gezi faaliyeti ile 3.366 kişiye,
- Futbol, basketbol, voleybol, paintbol, halat çekme gibi farklı spor dallarında ve ülkemizde bulunan çeşitli gençlik kamplarında gerçekleştirilen sportif etkinlikler çerçevesinde düzenlenen 49 faaliyetle 2.446 kişiye,
- Sinema, tiyatro gösterimi, bayramlaşma, iftarlar vb. gerçekleştirilen 178 kültürel faaliyetlerle 18.970 kişiye ulaşılmıştır.

Ayrıca 2017 yılında ülkemizde bulunan göçmenlerin farklı kültür yapılarına bağlı olarak oluşan kültürel etkileşim zorlukları, içinde buldukları sosyal, ekonomik, duygusal ve psikolojik problemler ile toplumsal hayata uyum konusunda karşı karşıya olabilecekleri muhtemel sorunlar, terör örgütlerince istismar edilebileceği ve terör örgütlerinin göçmenleri hedef kit-

leleri içerisine alma riskinin muhtemel olduğu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme çerçevesinde 12-14 Temmuz 2017 tarihleri arasında Ankara'da "Göçmen Çocuklara Yönelik Bilgilendirme Önleme Faaliyetleri Çalıştayı" düzenlenmiştir. Çalıştayda alınan karar doğrultusunda ilgili kurum ve kuruluşlardan sahada uygulayıcı olarak görevlendirilecek personele 05-09 Şubat 2018 tarihleri arasında Antalya ilinde "Göçmen Çocuklara Yönelik Bilgilendirme ve Önleme Faaliyeti Uygulayıcı Kursu" düzenlenmiştir.

2018 yılında gerçekleştirilen ve çeşitli illerimizde önemli sayıda sosyal ve kültürel faaliyeti içeren diğer projeler ise başlıklar itibarıyla şu şekilde sıralanmaktadır:

- El Ele Güvenli Geleceğe Projesi
- Gençlik Sizin Eseriniz Projesi
- Terörü Hep Birlikte Durdurabiliriz Projesi
- Genç Adımlar Kampa 1-2 Projeleri

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ayrımcılıkla mücadele çalışmaları kapsamında son olarak iki önemli kitap yayını bulunmaktadır. Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyetlerini yürüten Araştırma Merkezi Müdürlüklerince yayınlanan kitaplardan ilki "Türkiye'de Kadın Cinayetleri: 2016 Yılı Verileri ve Analizi" diğeri ise "Kadına Karşı, Şiddetle Mücadele Hukuk, Deneyimler ve Aktörler" başlıklı olup, cinsiyet temelli ayrımcılık açısından önemli bu eserler Coşkun TAŞTAN ve Aslihan KÜÇÜKER YILDIZ tarafından kaleme alınmıştır.

3.2.2.3. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, insan hakları hukukunun ilgili tüm normları istisna-

sız gözetilerek şeffaf ve katılımcı bir süreçle uluslararası standartlarda hazırlanmıştır. Bahse konu Kanun ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü insan hakları odaklı etkin bir göç yönetimini gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Söz konusu Kanununun 11. maddesi uyarınca Genel Müdürlük tarafından vize ve ikamet alanında çeşitli çalışmalar yürütülmekte olup, bu kapsamda ırka, uyruğa veya etnik azınlığa mensup kişilere yönelik herhangi bir ayrımcı uygulamaya gidilmediği belirtilmektedir. Diğer taraftan aile içi şiddet gören ve Türk vatandaşı eşi ölen yabancılar ve çocukların ülkemizde kalmaları amacıyla ikamet izni haklarıyla ilgili pozitif ayrıcalıklar getirildiği bildirilmiştir. Bilindiği gibi istisnai bir izin türü olan insani ikamet izni ile çocukların yüksek yararı, yaş, sağlık gibi insani gerekçeler sebebiyle ikamet izni verilme olanağı sağlanmış ve bu kişilerin ülkemizde yasal olarak kalmaları mümkün hale getirilmiştir.

Ayrıca hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan vatansız kişilerin hakları ilk defa bu Kanunla düzenlenmiş olup, vatansız olarak tespit edilen kişilere hiçbir harca tabii olmayan ve ikamet izni yerine geçen "Vatansız Kişi Kimlik Belgesi" verilmekte ve bu kişiler ikamet izninden muaf tutulmaktadır. Ayrıca anılan belgeye sahip olan kişiler kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmemektedirler.

Ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin yürütülen çalışmalar kapsamında, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde ilgili kamu kurumlarıyla birlikte belediyelerin, uluslararası kuruluşların, sivil toplum kuruluşlarının ve ülkemizde yaşayan yabancıların görüşleri alınarak katılımcı bir yöntemle “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı” hazırlanmıştır. Strateji Belgesinin uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi aşamalarında göz önünde bulundurulmuş ortak ilkeler arasında “Ayrımcılık Yapmama” ilkesi de yer almıştır. Bahse konu ilkede “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı; cinsiyet, ırk, renk, uyruk, kalıtsal özellikler, dil, din, inanç, siyasi veya diğer görüşler, medeni hal, maddi durum, engelli olma, yaş veya benzeri unsurlara dayanılarak ayrımcılık yapmama ilkesini benimsemiştir.” ifadesi yer almaktadır.

Belgede, toplumsal uyuma ilişkin standartlar konusunda Göçmen Entegrasyon Politika Endeksi (MIPEX) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından geliştirilmiş göstergelerden faydalanılmıştır. MIPEX, siyasi katılım ve ayrımcılık karşıtı önlemler başlıkları altında toplumsal uyumu ölçmektedir.

Stratejik Öncelik olan “Toplumsal Uyum” başlığı altında 1. Stratejik Amacın (Göç ve göçmenlere ilişkin toplumsal algının ve yabancılara yönelik tutumun toplumsal uyuma katkı sağlayacak şekilde yönetilmesi) hedefleri arasında “Göçmenlere yönelik ayrımcılık, yabancı düşmanlığı gibi olumsuz tutumların önüne geçmek ve toplumsal kabulü arttırmak için tedbirlerin alınması.” hedefi yer almaktadır. Yine Ulusal Eylem Planında yer alan faaliyetlerden biri ise “Ayrımcılık yasağı ve eşit muamele ile ilgili temel yasal çerçevenin ve kurumsal yapının göçmenleri de içerecek şekilde güçlendirilmesi” dir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün insan haklarının korunması ve ayrımcılıkla mücadele bağlamında gerçekleştirdiği önemli sayıda eğitim de bulunmaktadır. Bu eğitimler arasında Avrupa Konseyi ile işbirliği halinde yürütülen “Göçmen ve Mültecilerin Haklarının Korunması Projesi” kapsamında düzenlenen eğitimcilerin eğitimi ile CPT standartlarının anlatıldığı seminer programı; “Türkiye’nin Göç Yönetimi Çalışmalarının Desteklenmesi Projesi” kapsamında Erzurum Aşkale

Geri Gönderme Merkezinde görev yapan 104 güvenlik görevlisine verilen “Temel İnsan Hakları ve Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesinin Geri Gönderme Merkezlerine İlişkin Standartları” eğitimi; “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Geri Gönderme Merkezlerinin Kapasitesini Uluslararası İnsan Hakları Standartları Çerçevesinde Güçlendirilmesine Destek Projesi” projesi kapsamında geri gönderme merkezi görevlilerine yönelik gerçekleştirilen “Geri Gönderme Merkezlerinde İnsan Hakları Odaklı Psiko-sosyal Destek Mekanizmasının Geliştirilmesi Temel Eğitimi” sıralanabilir.

Yine 6458 sayılı Kanunun “Uyum” başlıklı 96. maddesi çerçevesinde yürütülen faaliyetlerin uyruk ve cinsiyet fark etmeksizin tüm yabancılara yönelik kapsayıcı bir biçimde uygulandığı belirtilmekte ve bu faaliyetler şu şekilde sıralanmaktadır.

- 6458 Sayılı yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 10 dile tercüme edilmesi
- Kurumsal sitenin (www.goc.gov.tr) oluşturulması 6 dilde yayın yapması
- Yabancıları bilgilendirme faaliyeti yürüten, 6 dilde 7gün 24 saat ulaşılabilen bir çağrı merkezi olarak Yabancı İletişim Merkezi (YİMER 157)’nin oluşturulması
- Yabancılara yönelik dil ve meslek edindirme kursları
- Afiş ve broşür çalışmaları
- Mobil uygulama
- İl Göç İdaresi Müdürlükleri bünyesinde hizmet veren Göç Danışma Merkezleri (GDM)

Genel Müdürlük, ayrımcılıkla mücadelede insan ticareti mağdurlarının korunması alanında ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlemelere gidildiğini belirterek şu açıklamalara yer vermiştir:

- 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında, YUKK ile insan ticareti mağdurlarına tedavi, bakım ve düşünme süresince Türkiye’de üç yıla kadar ikamet edebilme

olanağı getirilmiş, insan ticareti mağdurlarına verilen düşünme süresi ve insan ticareti mağduru ikamet izni hususları düzenlenmiştir. Bununla birlikte uluslararası standartlara uygun olarak insan ticareti mağdurlarının sınır dışı edilemeyeceği ilkesi kanuni güvence altına alınmıştır. Ayrıca, 02/07/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 88. maddesinin birinci fıkrasına “(g) İnsan ticareti suçunun mağduru olanlar.” bendi eklenerek insan ticareti mağdurlarının ikamet izni harcından muaf tutulmaları sağlanmıştır.

- 17/03/2016 tarihli ve 29656 sayılı İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'in 28. maddesi mağdurlara verilecek destek programını düzenlemektedir. Buna göre; düşünme süresinde, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında ve sonrasında mağdurun güvenliği, sağlığı ve özel durumu gözetilerek bilgilendirme ve rıza esasına dayalı olarak mağdur destek programı kapsamında hizmetler sunulur. Mağdur destek programında, sığınma evlerinde veya güvenli yerde barınma, psiko-sosyal destek, hukuki yardıma erişim ve mağdurların yasal haklarına ilişkin danışmanlık hizmeti ve bilgi verilmesi, mesleki eğitim alması ve iş gücü piyasasına erişimi konusunda destek verilmesi, kimlik tespiti ve seyahat belgelerinin temini konusunda yardım olanaklarından oluşmaktadır. Bununla birlikte Yönetmeliğin 30. maddesine göre mağdurun rızası dâhilinde kişi ülkesine gönüllü ve güvenli bir şekilde geri gönderilebilmektedir.

Son olarak, Genel Müdürlük tarafından 6458 Sayılı Kanun'un 93. maddesi kapsamında, ülkemizde bulunan uluslararası koruma başvuru sahiplerinin menşe ülkeleri hakkındaki bilgileri ilgili Bakanlık, ulusal ve uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ile irtibat kurarak toplamak, kaydetmek ve güncellemek üzere “Kaynak Ülke Rapor Edinme Sistemi (KÜRE)” kurulmuş olduğu belirtilmektedir.

İçişleri Bakanlığı altında örgütlü kurumlardan gelen bu bilgilere ilave olarak Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan alınan yazıda,⁴³ denizlerde genel kolluk kuvveti olarak görev yapan Komutanlıklarının AİHS kapsamında ihlallerin önlenmesi konusunda hazırlanan eylem planına 6 aylık dönemler halinde güncel gelişmeleri ihtiva eden katkılarını sunduklarını ve kendilerine ayrımcılık yasağının ihlaline ilişkin herhangi bir şikâyetin gelmemiş olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca ayrımcılık yasağı ihlallerinin önüne geçilmesi amacıyla Komutanlık personeline Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi tarafından insan hakları, orantılı güç kullanımı, aile içi ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve ceza muhakemesi hukuku kapsamında arama ve el koyma eğitimleri verdiklerini belirttikleri yazıda ayrımcılık yasağının ihlali ile mücadele kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara devam edildiği de aktarılmıştır.

3.2.3. Milli Savunma Bakanlığı Uygulamaları⁴⁴

2013 yılından itibaren, vatani görevini yerine getiren erbaş ve erlerin toplumda duyarlı bireyler olmalarını sağlamak üzere “Mehmetçik İçin Yurttaşlık Eğitimi” kapsamında insan hakları, kadın hakları, cinsiyet eşitliği ve çocuk hakları gibi konularda eğitimler verildiği bildirilmiştir.

⁴³ Çalışmalara ilişkin bilgiler Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın 30.11.2018 tarih ve 58749384-78463 sayılı yazısından alınmıştır.

⁴⁴ Çalışmalara ilişkin bilgiler Milli Savunma Bakanlığı'nın 26 Aralık 2018 tarih ve 2018274613 sayılı yazısından alınmıştır.

04 BÖLÜM

SAĞLIK VE SPOR

Hükümet Politikaları / 65. Hükümet Programı / Onuncu Kalkınma Planı / Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / Sağlık Bakanlığı Uygulamaları / Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021) / Suriyelilerin Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Durumu / Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Uygulamaları / Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi / İşbirliği Protokolü

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, sadece hastalık ve sakatlık halinin olmayışı değil, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik halidir.⁴⁵ Dünya Sağlık Örgütü Anayasasında ırk, din, politik görüş, ekonomik ve sosyal durum ayrımı olmaksızın en yüksek sağlık standartlarından yararlanmanın her insanın temel haklarından biri olduğu yer almaktadır.

Sağlık hakkı, İHEB'in 25. maddesinde "Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır" biçiminde ifade edilmiştir. Haklardan yararlanmada ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayrım gözetilemeyeceği de Beyannamenin 2. maddesinde düzenlenmiştir.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 12. maddesinde "Sağlık Standardı Hakkı" başlığı altında

Sözleşmeye taraf devletlerin "herkesin ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkını" kabul edeceği yer almaktadır. Yine BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 12. maddesine göre taraf devletler "sağlık alanında erkekler ile kadınların eşit şekilde, aile planlaması hizmetleri de dahil sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak üzere kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır". BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin "Sağlık" başlığını taşıyan 25.maddesine göre taraf devletler engellilerin engelliliğe dayalı ayrımcılığa uğramaksızın ulaşılabilir en yüksek sağlık standardından yararlanma hakkını tanımakla ve engellilerin sağlıkla ilgili olarak rehabilitasyon da dahil olmak üzere, cinsiyete duyarlı sağlık hizmetlerine erişimini mümkün kılmak için uygun tüm tedbirleri almakla yükümlü bulunmaktadır. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İliş-

⁴⁵ <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>, E.T.:05.10.2018

kin Uluslararası Sözleşmenin 5. Maddesinde de “taraf devletlerin her şekliyle ırk ayrımcılığını yasaklamak ve ortadan kaldırmak ve ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın, sağlık, tedavi, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden yararlanmada herkesin kanun önünde eşitlik hakkını garanti altına alma yükümlülüğünü üstleneceği” düzenlenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56. maddesi uyarınca “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir”. Anılan madde uyarınca tanımlanan görevler şunlardır:

“Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir”.

3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu uyarınca sağlık hizmetleriyle alakalı temel esaslardan biri sağlık kurum ve kuruluşlarının yurt sathında eşit, kaliteli ve verimli hizmet sunacak şekilde planlanmasıdır. Bu bağlamda 5258 sayılı Aile Hekimliği Kanununda aile hekimi “sağlık hizmetlerini yaş, cinsiyet ve hastalık ayrımı yapmaksızın her kişiye kapsamlı ve devamlı olarak belli bir mekânda vermekle yükümlü (..) uzman tabip” olarak tanımlanmış, ayrımcılık yapmayacağına dair bir vurgulama yapılmıştır. 1/8/1998 tarihli ve 23420 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Hasta Hakları Yönetmeliği’nin 5. maddesinde sağlık hizmetlerinin sunumunda uyulması gereken ilkeler verilmiş, ayrımcılık yasağı da (ç) bendinde şu şekilde yer almıştır: “Sağlık hizmetinin verilmesinde, hastaların, ırk, dil, din ve mezhep, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç ve ekonomik ve sosyal durumları ile sair farklılıkları dikkate alınmaz. Sağlık hizmetleri, herkesin kolayca ulaşabileceği şekilde planlanıp düzenlenir”.

“Temel insan haklarının sağlık hizmetleri sahasındaki yansımaları olan ve başta Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda, diğer mevzuatta ve milletlerarası hukuki metinlerde kabul edilen hasta haklarını somut olarak göstermek ve sağlık hizmeti verilen bütün kurum ve

kuruluşlarda ve sağlık kurum ve kuruluşları dışında sağlık hizmeti verilen hallerde, insan haysiyetine yakışır şekilde herkesin hasta haklarından faydalanabilmesine, hak ihlallerinden korunabilmesine ve gerektiğinde hukuki korunma yollarını fiilen kullanabilmesine dair usul ve esasları düzenlemek amacı”⁴⁶ ile hazırlanan Hasta Hakları Yönetmeliği’nin 2. maddesi şu hükme haizdir:

“Bu Yönetmelik; sağlık hizmeti verilen resmi ve özel bütün kurum ve kuruluşları, bu kurum ve kuruluşlarda veya bunların dışında hizmete katılan her kademedeki ve unvandaki ilgilileri ve hizmetten faydalanma hakkını haiz olan bütün fertleri kapsar.”

Sağlıklı bir yaşam sürmenin ve kişisel gelişimin olmazsa olmaz koşullarından biri olarak spor alanı da eşitlik politikalarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Spor yapmak, 1 Eylül 2004 tarihinden itibaren yürürlükte olan Olimpik Antlaşma’nın temel prensiplerine göre insan haklarından birisi olarak ifade edilmektedir. Söz konusu temel prensipler uyarınca her ferdin ayrım gözetmeksizin ve Olimpizm ruhu ile spor yapma hakkı vardır. Ülke, kişi, ırk, din, siyaset, cinsiyet ve diğer herhangi ayrım Olimpik Harekete dâhil olma prensiplerine aykırıdır.

Anayasamızda sporun geliştirilmesi konusu “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlığı altında düzenlenmiştir. Anayasanın 59. maddesi uyarınca “Devlet, her yaşta Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder”. Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) Statüsünün “tarafsız davranma ve ayrımcılık yapmama” başlıklı 3.maddesi uyarınca; “TFF her konuda tarafsızdır. Herhangi bir ülkeye, kişiye veya insan topluluğuna karşı türü ne olursa olsun ayrımcılık yapmak kesinlikle yasaktır ve ayrımcılık yapanların üyeliği askıya alınır veya sona erdirilir”.

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 184. maddesi uyarınca Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın görev ve yetkilerinden biri “Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaların tespiti amacıyla gerekli çalışmaları yapmak, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine

⁴⁶ 01.08.1998 tarihli ve 23420 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Hasta Hakları Yönetmeliği’nin 1. Maddesi.

imkân sağlamak, karar alma ve uygulamasüreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda faaliyetler yürütmek, ilgili kurumların gençliği ilgilendiren hizmetlerinde koordinasyon ve işbirliğini sağlamak” olarak tanımlanmıştır.

4.1. Hükümet Politikaları

4.1.1. 65. Hükümet Programı

65. Hükümet Programı’nda sağlık alanında daha kaliteli, daha hızlı sağlık hizmet sunumu için var olan projelerin yanı sıra yeni uygulamalarla yola devam edilmesi amaçlanmıştır. İnsan odaklı projelerle sağlık alanında hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve bu standardın sürdürülebilirliği için yeni reformlar öngörülmüştür. Sağlık hizmet sunumundan toplumun tüm kesimlerinin faydalanması amacıyla tıbbi teknoloji, ilaç ve kozmetik endüstrisi ile sağlık turizminde kapasitenin geliştirilmesi ve ülke genelinde hastanelerin nitelikli yatak oranının yükseltilmesine yer verilmiştir. Aile Sağlığı Merkezlerinde yeniden yapılanmaya gidilerek, koruyucu sağlık hizmetlerinin yanı sıra aile hekimliği, tedavi hizmetleri, evde sağlık, 112 acil sağlık hizmetleri bütüncül bir anlayışla ele alınacağı ve yeni bir yapı kurulacağı belirtilmiştir.

65. Hükümet Programında spor sağlıklı bir toplum olmanın ve sosyalleşmenin önemli bir aracı olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda gençlerin sanatsal ve sporsal faaliyetlerini proje bazlı olarak desteklemek, spor yapma kültürünü yerleştirmek, spor hizmetlerinin kalitesi ve çeşitliliğini arttırarak sporu geniş kitlelere yaygınlaştırmak ve sporun her dalında daha fazla iş, gelir imkânları oluşturmak gibi amaçlara yer verilmiştir. Programda ayrıca insanlarımızın sporla kurulan ilişkide izleyici konumundan çıkarılıp, aktif sporculara dönüştürülmesinin hedeflendiği görülmektedir.

4.1.2. Onuncu Kalkınma Planı

Onuncu Kalkınma Planının “Sağlık ve Sosyal Güvenlik” başlığında; teknolojik imkânların gelişmesi ve artan yaşam kalitesine bağlı olarak uzun dönemde sağlıkta sürekli iyiye gidişin beklendiği; bununla birlikte ülke içi

ve ülkeler arasında zengin-fakir kesimlerin ortalama yaşam süresi farkının devam edeceğinin öngörüldüğü yer almaktadır. Planın aynı başlığında nüfus yapısındaki değişim ve teknolojik gelişmelerin; sağlık sektöründe önemli etkiler oluşturacağı, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinde yeni alanların oluşumunu tetikleyeceği, teşhis ve tedavi hizmetlerinde yeni fırsatlar sunacağı, ancak bu durumun aynı zamanda nitelikli sağlık hizmetlerine erişimde farklı gelir grupları arasındaki eşitsizliği ileri boyutlara taşıyabileceği ifade edilmektedir.

Planda, “Spor” başlığı altında “sağlıklı ve hareketli bir yaşamın gereği olarak toplumda spor yapma kültürünün yerleştirilmesi, spor hizmetlerinin kalitesi ve çeşitliliği artırılarak sporun geniş kitlelere yaygınlaştırılması ve başarılı sporcular yetiştirilmesi”(para. 337, s 53) temel amaç olarak belirlenmiştir. İzlenecek politikalar arasında “kamuya ait tüm spor tesislerinin bütün vatandaşların kullanımına açık olması” ve “sporda şiddetin ve etik olmayan davranışların azaltılması için gerekli önlemler alınacak” olması hususlarına yer verilmiştir.

4.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları

4.2.1. Sağlık Bakanlığı’nın Uygulamaları⁴⁷

Ayrımcılıkla mücadele çalışmaları ile ilgili olarak Sağlık Bakanlığı’ndan alınan cevabi yazıda Bakanlık bünyesinde bu kapsamda yürütülen çalışmalara maddeler halinde yer verilmiştir.

- a) Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planının (2011) hedeflerinden biri ağır ruhsal bozukluğu olan⁴⁸ bireyler için toplum temelli sisteme geçmektir. Bu kapsamda Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri kurulmuş olup; şu an 79 ilde 167 merkez aktif olarak çalışmaktadır. Merkezler kendisine bağlanmış coğrafi bölgedeki ağır ruhsal rahatsızlığı olan hastaların ve ailelerin bilgilendirildiği, hastanın ayaktan tedavisinin yapıldığı ve takip edildiği; rehabilitasyon, psiko-eğitim, iş- uğraş terapisi, grup veya bireysel terapi gibi yöntemlerin kullanılarak hastanın toplum içinde yaşama becerilerinin artırılmasını hedefleyen, psikiyatri klinikleri ile ilişki içinde çalışan ve gerektiğinde

⁴⁷ Çalışmalara ilişkin bilgiler, Sağlık Bakanlığı’nın 30.10.2018 tarih ve 14500235-419-E.1927 ila 12.11.2018 tarih ve E.2036 sayılı yazılarından alınmıştır.

⁴⁸ Bilişsel, yönetsel ve sosyal beceri alanlarındaki yıkıcı etkisi nedeniyle yeti yitimi ile giden şizofreni ve benzeri psikotik bozukluklar ve duyu durum bozuklukları gibi kronik ruhsal bozukluklar.

mobilize ekiple hastanın yaşadığı yerde takibini yapan birimlerdir.

Toplum Ruh Sağlığı Merkezlerinin amaçlarından biride; ruhsal hasta ve hastalıklara yönelik damgalama ve ayrımcılıkla mücadele çalışmaları yapmaktır, ancak veri sisteminde sıkıntılar yaşanmaktadır. Buna ek olarak; illerde İl Sağlık Müdürlüğü Ruh Sağlığı Şubeleri tarafından “Damgalama Önleme-Savunuculuk Konularında Bilgilendirme Faaliyetleri” kapsamında çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalara 2017 yılı verilerine göre 18.562 kişi, 2018 yılının ilk 6 ayı verilerine göre 19.596 kişi katılım sağlamıştır.

Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı (URSEP) çerçevesinde Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Hastanelerinin nitelikli yatak sayısını artırmak, toplum temelli ruh sağlığı hizmetleri kapsamında genel hastanelerdeki psikiyatri yatak sayısını artırmak ve psikiyatri klinikleri ile Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri arasındaki irtibatın artırılmasını sağlamak hedeflenmektedir.

Bakanlık ayrıca Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesinin ülkemizde Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Hastanelerine ilişkin gerçekleştirdiği ziyaretler ve yayınladığı raporlar kapsamında gerekli değerlendirmeleri yapmakta ve tavsiye kararlarının uygulanmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun tarafından ‘Alikonma Merkezleri İdarecilerine’ yönelik hazırlanan eğitim programına psikiyatri klinikleri sorumlu hekim ve sorumlu hemşireleri, Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Hastaneleri hekim ve sorumlu hemşireleri gibi görevli personelin katılımı sağlanmıştır.

- b) Ülkemizde bulaşıcı hastalıklarla mücadele ile ilgili görev ve sorumluluklar, 1930 yılında yürürlüğe girmiş olan 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile ilk kez tanımlanmış olup, bulaşıcı hastalıklarla mücadele görevi Sağlık Bakanlığı'na verilmiştir. Söz konusu Kanunun, Zührevi Hastalıklar Mücadele başlığı altında, frengi, belsoğukluğu ve yumuşak şankr için yürütülmesi gereken işlemler tanımlanmış ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların bildirim zorunlu kılınmıştır. Ülkemizde 1985 yılında ilk vakanın görülmesini takiben HIV/AIDS, Umumi Hıfzısıh-

ha Kanununun 64. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak aynı kanunun 57. maddesinde belirtilen ihbarı zorunlu hastalıklar arasına alınmış ve gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla enfeksiyonunun bildirimine başlanmıştır.

Sağlık Bakanlığı politikalarına yön vermesi, ışık tutması amacıyla kurulan Yüksek AIDS Kurulu üyelerinden oluşan alt komisyon tarafından hazırlanan raporda; HIV enfeksiyonu tanısı, halk sağlığı önemi, insan hakları, kişi özgürlüğü ve yaptırımlar, kayıt, bildirim ve izleme, tedavi, HIV/AIDS hastasının defin işlemi hakkında uygulanacak hususlar geniş olarak açıklanmıştır. Buna göre; hali hazırda yürütülen uygulama; donörler, fuhuş yapanlar, tıbbi endikasyon ve hekimin gerekli gördüğü haller dışında kimseye rızası olmadan HIV test uygulanamayacağı şeklindedir. Enfeksiyonun tanısında kullanılan HIV testleri eğitimli personeli olan ve donanımlı yerlerde yapılmakta, Bakanlıkça yetkilendirilmiş merkezlerde doğrulama testi yapılmadan pozitif sonuçlar geçerli olmamakta ve kimseye açıklanamamaktadır. HIV enfeksiyonu bildirimlerinde kullanılan D-86 formlarının doğru, eksiksiz ve gizlilik kurallarına azami dikkat edilerek doldurulması için ilgili kuruluşlar uyarılmıştır. HIV pozitif kişilerin toplumda ayrımcılık ve damgalanmaya uğramalarını önlemek amacıyla HIV/AIDS vakaları ad, soyadı belirtmeksizin kodlu bir şekilde bildirilmektedir. Sürveyans programı ile toplanan verilerin daha hızlı, güvenilir ve mükerrer kayıtları engelleyecek şekilde toplanabilmesi ve doğrulama sürecinin kısaltılarak vakalara zamanında müdahale edilmesi, HIV pozitif kişilerin düzenli takip ve tedavisinin yapılarak tedavi sürekliliğinin sağlanması ve HIV pozitif gebelerin takip edilmesi amaçlarına yönelik hasta mahremiyetini en üst düzeyde tutan HIV/AIDS Bilgi Sistemi oluşturulmuştur.

1996 yılında HIV/AIDS ve cinsel yolla bulaşan diğer enfeksiyonların kontrolü ve yayılımını önlemek, ulusal politikaların belirlenmesi ve ulusal eylem planının hazırlanmasına yönelik tavsiye kararları almak, sektörler arası işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacı ile Kamu Kurumları, Sivil Toplum Kuruluşları ve Özel Sektör temsilcilerinden oluşan Ulusal AIDS Komisyonu (UAK) kurulmuştur. Sağlık Bakanlığı bünyesinde kurulan Ulusal AIDS Komisyonu tarafından 1999 yılında “AI-

DS'in Önlenmesinde İnsan Hakları ve Kamu Özgürlüklerinin Korunması Raporu" hazırlanmıştır.⁴⁹

HIV enfekte kişilerin normal yaşamdan soyutlanmalarını ve yalnız bırakılmamaları gerekmektedir. HIV/AIDS açısından hassas ve önemli gruplara; HIV/AIDS'den korunma ve bulaş yolları hakkında bilgi verilmesi, ücretsiz ve gizlilik esasları içerisinde HIV test hizmetinin sunulması, test öncesi ve sonrasında danışmanlık hizmetinin sunulması, tedavi için doğru merkeze yönlendirme yapılabilmesi için Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezleri oluşturulmaktadır. Öncelikle büyük illerden başlanarak, turizm sektörünün yoğunlaştığı, yurtdışı gidiş gelişin ve nüfus hareketliliğinin yüksek olduğu illerimizde bu merkezlerin sayılarının artırılması Bakanlığın temel stratejileri arasında yer almaktadır. Bu merkezlerin sayılarının ve erişimlerinin artırılması çalışmaları kapsamında; merkezlerde çalışacak personele eğitimler verilmiş, 2016 yılında Ankara'da 2, 2017 yılında İstanbul'da 2 ve 2018 yılında Bursa, İzmir ve Mersin illerinde birer Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi faaliyetlerine başlamıştır.

Bakanlık tarafından, HIV/AIDS, Hepatit B, Hepatit C hastalarına yaklaşımda mahremiyetin önemi, özellikle HIV ile enfekte hastalara ayrımcılık yapılmaması, doğrulama sonucu HIV (+) olduğu tespit edilen kişilerin hastalığı hakkında bilgilendirilmesinin önemi, "Filyasyon" işlemlerinin mahremiyete önem verilerek illerde İl Sağlık Müdürlüğü koordinasyonunda vakanın takibini yapan hekim ile birlikte yürütülmesi, bulaşma açısından risk oluşturabilecek nadir alanlar dışında rutin iş başvurularında HIV testi yapılmasına gerek olmadığı, HIV (+) kişilerin gıda sektöründe (aşçı, fırıncı vb.) işlerde çalışmasında sakınca bulunmadığı ağır işlerde çalışıp çalışamayacağına hekimince değerlendirilmesi gerektiği, Hepatit C virüsünün (HCV) sosyal yaşam alanında diğer kişiler için bir risk teşkil etmemesi nedeniyle kişilerin husurevi kabulünde HCV testi yapılmasına gerek olmadığı gibi HCV tespit edilen kişilerin husurevi kabulünde de sakınca bulunmadığı hususları düzenlenmiştir.

Ulusal HIV/AIDS Kontrol Programı kapsamında yürütülen tüm faaliyetler ülke genelinde, evrensel sağlık hizmetlerine erişim ilkeleri çerçevesinde, "herkes için

sağlık" ilkesinden yola çıkılarak yaş, cins ve toplumsal statü gözetilmeksizin sürdürülmektedir. Sağlık Bakanlığı tarafından akademik çevreler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliği içinde, HIV/AIDS konusunda toplumsal duyarlılığın artırılması, halkımızın HIV/AIDS hastalığının bulaşma yolları hakkında bilgilendirilmesi ayrıca güvenli ve sağlıklı cinsel hayat konusunda da bilinçlendirilmesi, kişilerin toplumda ayrımcılık ve damgalanmaya uğramalarını azaltmak hatta ortadan kaldırmak konularında çalışmalar yürütülmektedir.

- c) Kansere Dünyada ve ülkemizde sebebi bilinen ölümler arasında kardiyovasküler hastalıklardan sonra ikinci ölüm sebebi olması açısından önemli bir toplum sağlığı problemidir. Kansere mücadelede toplum tabanlı tarama yapıp hedef nüfusun en az % 70'ine ulaşarak, kanser gelişim sürecini, henüz klinik bulgular ortaya çıkmadan, erken evrede iken tespit etmek ve kadınlarda meme, serviks ve kolorektal kanserlerine bağlı mortalite ve morbidite hızını düşürmek amaçlanmaktadır. İnsan hakları kapsamında bu yapılan hizmetlere ilişkin herhangi bir ayrımcılık yasağı ihlali söz konusu değildir.
- ç) Engelli bireylerin ve özel ihtiyaç grubunda yer alan kişilerin sağlık hizmeti taleplerinin, beklentilerinin tam ve sürekli karşılanması, sağlık hizmeti talep eden engelli kişilerin ihtiyaçlarının durumlarına uygun ortamlarda, hızlı, verimli ve mağdur edilmeden karşılanması kapsamında yayımlanan 2010/79 sayılı Genelge çerçevesinde engelli sağlık kurulu raporla düzenlenmesi süreci ve sağlık tesislerinde sağlık kurulu alanlarının fiziki mekân düzenlemeleri ile ilgili olarak Sağlık Bakanlığı tarafından kamu sağlık tesislerine şu talimatlar verilmiştir:
 - Engelli sağlık kurulu raporunun düzenlenmesinde yaşanabilecek aksaklıkların önüne geçilmesi kapsamında standartlar belirlenerek talimat verilmiştir.

⁴⁹ Bu rapora dayanılarak 2008 yılında yayınlanan "HIV/AIDS İnsan Hakları ve Yasalar, Türkiye'de HIV/AIDS Konusundaki Yasal Düzenlemeler ve Öneriler" kitabının kopyası yazımıza cevaben gönderilen dokümanlar arasındadır.

- Sağlık kuruluşlarının mimari ve çevresel düzenlemelerine ilişkin standartlar geliştirilmiş ve Sağlık Bakanlığınca takibi yapılmaktadır.
- Hastanelerde hizmete erişilebilirliğinin artırılması için engelli ve yaşlı hastalar için hizmet almalarını kolaylaştıracak, onlara yardımcı olacak refakatçi personel temin edilmesi, işitme engelli hastalarla iletişimi sağlamak üzere işaret dili bilen personel istihdam edilmesi, randevu ve poliklinik hizmetlerinde engelli vatandaşlara öncelik tanınması, yardım butonları, hissedilebilir yüzeyler, sesli yönlendirme gibi tedbirler alınmıştır.
- Engelli sağlık kurulu raporu vermeye yetkili sağlık tesislerinde engelli bireylerin poliklinik hizmetlerinde öncelik hakkına riayet edilerek muayene sürecinin çabuklaştırılması, engelli sağlık kurulu gün sayılarının artırılması ve sağlık kurulu ön muayene işlemlerinin tek bir alanda yapılmasına dair talimat verilmiştir.

d) Türkiye Sağlıkta Kalite Sistemi kapsamında yapılan çalışmalar, geliştirilen standart setleri, gerçekleştirilen eğitim ve toplantılar ayrımcılığa fırsat tanımayan veya ayrımcılığı önleyici nitelik taşımaktadır. Sağlıkta Kalite Standartlarının hazırlanmasında, hasta güvenliği, hasta odaklılık, sağlıklı çalışma yaşamı, uygunluk, zamanlılık ve hakkaniyet ilkelerinin gözetilmesi ve standartların bu çerçevede hazırlanması ayrımcı yaklaşımlara engel teşkil etmektedir. Sağlıkta Kalite Standartlarının (SKS) temel boyutlarından “Hasta ve Çalışan Odaklı Hizmetler” in özellikle Hasta Deneyimi bölümünde, hasta hakları ile ilgili kalite standartları yer almaktadır. Söz konusu SKS setinin temel hedefleri verimli, etkili, etkin, hakkaniyetli, hasta güvenliği ve hasta odaklı olarak belirlenmiştir. Tüm standartların bu bakış açısı ile uygulanması ayrıca ulusal mevzuatın da dikkate alınması gerekir.

Bahsi geçen standartlar hastane, ağız ve diş sağlığı hizmetleri, diyaliz merkezleri, evde sağlık hizmetleri ve 112 acil sağlık hizmetlerinde 27.06.2015 tarih ve 29399 sayılı “Sağlıkta Kalitenin Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik” gereğince söz konusu sağlık kuru-

luşlarında en az yılda bir kez bu standartların uygulama düzeyinin yerinde değerlendirilmesi yapılmaktadır. Sağlıkta Kalite Standartları gereği sağlık hizmet sunumunun tüm aşamalarında hasta haklarının, güvenliğinin ve mahremiyetinin gözetilmesi gerekmektedir. Standartların yayınlanması, uygulanması ve değerlendirmesi ile ilgili tüm bu süreçler hasta hakları uygulamalarının tamamına olduğu gibi ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik kapsamında yapılan çalışmalara da katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmaların yanı sıra Sağlık Bakanlığı tarafından, Bakanlığa ilk defa atanan personele aday memur temel eğitimi kapsamında dört saat İnsan Hakları dersi verilmesi sağlanmaktadır. Tüberküloz tanısı olan tüm vatandaşların ve ülkemizde bulunan yabancı uyruklu hastaların tüberkülozla ilgili tanı ve tedavi hizmetleri ilgili mevzuatlar çerçevesinde ücretsiz olarak sunulmakta ve aile hekimliği uygulaması kapsamında da tüm vatandaşlarımız eşit sağlık hizmeti almaktadır.

4.2.1.1. Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021)

“Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi 2016-2021” ve eylem planı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinasyonunda, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla Roman vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Temel politika alanlarından biri ise sağlık olarak belirlenmiştir.

Strateji Belgesinde, Sağlık Bakanlığı tarafından 2010 yılından bu yana yürütülen aile hekimliği ile coğrafi açıdan dengeli birinci basamak sağlık hizmetlerinin toplumun katılımını sağlayacak şekilde bireylerin yaşadığı ve çalıştığı yerlerde koruyucu, tanı koyucu, tedavi ve rehabilite edici yönleriyle sunulduğu; ancak Roman vatandaşların faydalanabilecekleri sağlık hizmetleri konusundaki farkındalık düzeylerinin bölgeden bölgeye farklılık göstermekle birlikte genel olarak oldukça düşük olduğu; ayrıca Roman vatandaşların genel sağlık okuryazarlıklarının düşük olup bu durumun sağlık durumlarını olumsuz etkilediği değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Roman vatandaşların sağlık hizmetlerinden daha etkin faydalanmasının sağlanması amacıyla aşağıda yer alan stratejik hedeflere yer verilmektedir:

- Roman vatandaşların halihazırda sunulan sağlık hizmetleri konusunda farkındalık düzeyi arttırılacaktır.
- Roman vatandaşların anne ve çocuk sağlığı hizmetlerinden faydalanma, bulaşıcı ve salgın hastalıklarla mücadele, bulaşıcı olmayan(kronik) hastalıklardan korunma, erken teşhis ve akılcı ilaç kullanımı, tütün ve madde bağımlılığının zararları gibi konularda bilgi düzeyleri arttırılacaktır.
- Roman vatandaşların genel sağlık okur yazarlık düzeylerinin arttırılması sağlanacaktır.

Roman vatandaşların yaşadıkları illerin sağlık hizmet sunum kapasiteleri ile göç ettikleri bölgelerdeki Toplum Sağlığı Merkezlerinin mobil hizmet kapasitelerinin arttırılması amacıyla yönelik olarak, Roman vatandaşların göçer olarak gittikleri yerlerde Sağlık İl Müdürlüğü tarafından Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ile birlikte ziyaret edilerek ihtiyaçlarının tespit edileceği ifade edilmektedir. Gezici sağlık ekipleri tarafından yapılacak sağlık taramaları kapsamında; aşılama çalışmaları, ağız ve diş sağlığına yönelik koruyucu flor uygulamaları, çocuk ve gebelere demir ve D vitamini dağıtımı, gebe-bebek izlemleri vb. hizmetlerin sunulması planlanmıştır.

Yine Roman vatandaşların sağlık hizmetlerinden daha etkin ve yaygın bir biçimde yararlanabilmesi için sunulan hizmetlere dair bilgi düzeylerinin arttırılması amacıyla yönelik olarak; medya, Roman vatandaşların yaşadıkları mahallelerde yapılacak bilgilendirme toplantıları gibi mekanizmalarla Roman vatandaşların başta anne-çocuk sağlığı ve tütün ve zararlı madde bağımlılığı olmak üzere sunulan sağlık hizmetleri konusunda farkındalıkları ve sağlık okur yazarlıklarının arttırılması planlanmıştır. Roman vatandaşların sağlık konularında bilgilendirilmesine yönelik Aile ve Sosyal

Politikalar Bakanlığının Sağlık Bakanlığıyla yürüttüğü ortak çalışmalar sonucunda bugüne kadar 4 bin 40 kişiye ulaşılmıştır.⁵⁰

Temel uygulama ilkelerinden biri de ayrımcılıkla mücadele olan strateji belgesine göre iş piyasasına giriş ve iş piyasasında, eğitim, sağlık ve barınma gibi temel kamu hizmetlerinden faydalanmada Roman vatandaşlarının karşıladığı mekâna ve kültürel kimliğe dayalı önyargıların ortadan kaldırılması ve ayrımcılık zemininin oluşmasına engel olunması sağlanmalıdır.

4.2.1.2. Suriyelilerin Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Durumu

8/1/2018 tarihinden önce, 22/10/2014 tarihli ve sayılı 29153 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile geçici koruma statüsü altına alınan Suriyelilere sağlanan tüm hizmetlerin koordinasyonu Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından sağlanmaktaydı. 8/1/2018 tarihli ve 2018/11208 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki Yönetmeliğin 2. maddesiyle söz konusu yönetmelik kapsamında ilgili bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilen hizmetlerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütüleceği düzenlenmiştir. Ülkemizde geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin sayısı 2018 yılsonu itibariyle sayısı 3.623.192'dir.⁵¹

22/10/2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliğininin 27. maddesinde sağlık hizmetleri düzenlenmiştir. Anılan maddede sayılan sağlık hizmetlerinin geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılacağı veya yaptırılacağı düzenlenmiştir. Ayrıca anılan maddenin ikinci fıkrasında geçici koruma kapsamındaki kişilere sağlık hizmetlerine ilişkin olarak yapılan yardımların Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda yürütüleceği ifade edilmiştir.

AFAD 2017 yılında "Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması" gerçekleştirmiştir.⁵²

⁵⁰ <https://www.aile.gov.tr/haberler/roman-vatandaslarimiza-bakanligimizdan-sosyal-hizmet-egitim-istihdam-ve-saglik-destegi> E.T.: 15.10.2018

⁵¹ http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim Tarihi: 16.02.2019

⁵² Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, Ankara, 2017 https://www.afad.gov.tr/upload/Node/25337/xfiles/17aTürkiye-deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf

Saha araştırmasına göre kamplarda bulunan Suriyeli misafirlerin sağlık hizmetlerini kullanım oranı, kamp dışındakilere göre daha yüksek bulgulanmıştır. Kamplarda yaşayan kadınların yaklaşık yüzde 98,70'i, erkeklerin yaklaşık yüzde 96,50'si sağlık hizmetini kullanırken kamp dışında yaşayan erkeklerin yüzde 64,70'i, kadınların ise ancak 53,50'si sağlık hizmetlerini kullanmışlardır. Toplamda ise kamplar dışında sağlık hizmetlerini kullanma oranı yüzde 62, 90, kamplarda yaşayanların ise 97,20 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu araştırmada kamp dışında yaşayan ve sağlık hizmetlerinden faydalanmayan Suriyelilerin söz konusu hizmetlerden faydalanmama nedenleri de sıralanmıştır. Kamp dışında yaşayan kadınların yüzde 42,78'i ile erkeklerin yüzde 41,80'i ihtiyaç duymamaları nedeniyle hizmetlerden faydalanmadığını belirtmiştir. Kamp dışında yaşayan kadınların yüzde 34,10'u, erkeklerin ise yüzde 28,20'si nereye gideceklerini bilmediklerinden dolayı sağlık hizmetlerinden faydalanamadıklarını ifade etmişlerdir. Kamp dışında yaşayan kadınların yüzde 14'ü, erkeklerin ise 13,50'si maddi gücünün yetmemesi sebebiyle sağlık hizmetinden faydalanmadığını belirtirken son olarak kamp dışında yaşayan kadınların yüzde 9,10'u, erkeklerin ise yüzde 16,50'si yararlanma haklarının olmadığı açıklaması ile bu hizmetlerden faydalanmadıklarını ifade etmiştir.

Kamp içinde ya da kamp dışında yaşayan Suriyelilerin büyük bir bölümü (yüzde 83,2) aldıkları sağlık hizmetinden memnun olduklarını dile getirirken, kamp içinde yaşayanların yüzde 75,10'u kendilerinin veya ailelerinin psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir. Kamp içinde yaşayan kadınların yüzde 66,70'i, erkeklerin ise 79,60'ı psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duymadıklarını düşünürken, kamp dışında yaşayanların yüzde 56,40'ı kendilerinin veya ailelerinin psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duymadığını ifade etmiştir. Bu oran kamp dışında yaşayan kadınlar için yüzde 47, erkekler için ise yüzde 58,20 düzeyinde bir dağılım göstermektedir.

4.2.2. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın Uygulamaları

4.2.2.1. Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi

Ülkede gençliğin gelişimi için temel değerler oluşturmak, hedefler belirlemek, ana hedef gruplarını tanımlamak, ülkedeki genç bireyler ve tüm ilgili kurum/kuruluş ve gruplar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, gençlik programlarını iyileştirmek ve öncelikleri saptamak ihtiyacına binaen, 27 Ocak 2013 tarih ve 28541 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi"⁵³, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın bu alandaki çalışmalarına ilişkin genel bir çerçeve sunmaktadır. Politika Belgesi'nin hazırlanmasında göz önünde tutulan temel ilke ve değerler katılımcılık, erişilebilirlik, bütüncüllük, uygulanabilirlik, hesap verebilirlik, şeffaflık ve yerelliğin yanı sıra şu şekilde sıralanmaktadır:

- İnsan haklarına, demokratik değerlere ve Cumhuriyete bağlılık
- Milli, tarihi, kültürel ve insani değerleri benimsemek, yaşamak ve yaşatmak
- Hak temelli bir yaklaşımı esas almak
- Her türlü ayrımcılığı önlemek ve fırsat eşitliğini gerçekleştirmek
- Bireysel ve toplumsal farklılıkları bir zenginlik, bu zenginliği de toplumsal dayanışma ve bütünlüşmenin bir aracı olarak görmek
- Araştırmaya ve bilgiye dayalı olmak
- Dezavantajlı gençlere öncelik vermek
- Politika ve uygulamalarda uluslararası standartları gözetmek

Belgede temel politika alanları eğitim ve hayat boyu öğrenme, aile, etik ve insani değerler, istihdam, girişimcilik ve mesleki eğitim, dezavantajlı gençler ve

⁵³ Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi, 638 sayılı Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 18. maddesinde yer alan; "Gençleri ve sporu doğrudan veya dolaylı etkileyen politika ve faaliyetleri yürüten kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması amacıyla, Bakanlık tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulunun onayına sunulur. Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi en geç dört yıllık dönemler itibarıyla gözden geçirilerek güncellenir. Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesinin güncellenmesinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları, spor federasyonları ile sivil toplum kuruluşlarından gelen öneriler dikkate alınır." hükmü gereğince hazırlanmıştır.

sosyal içerme, sağlık ve çevre, demokratik katılım ve yurttaşlık bilinci, kültür ve sanat, bilim ve teknoloji, uluslararası alanda gençlik ve kültürlerarası diyalog, serbest zamanların değerlendirilmesi, gençlik bilgilendirmesi, gönüllülük ve hareketlilik olarak sıralanmıştır. Temel politika alanlarının her biri için yukarıda yer alan temel ilkeler esas alınmıştır. Belgede “Eğitim ve Hayat Boyu Öğrenme” temel politika başlığı altında “Eğitim kurumlarında ve yurtlarda öğrencilere yönelik tüm uygulamalarda eşit muamele ayrımcılık yasağı ilkelerini gözetmek” bir hedef olarak belirlenmiştir. Yine “eğitime erişimin artırılması ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması” bir politika olarak benimsenmiş olup hedefleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Veri tabanlarını güçlendirerek gençlerin tamamının eğitime erişimini sağlayacak imkânları arttırmak ve teşvikleri çoğaltarak devam ettirmek
- Eğitimdeki eşitsizliklerin giderilmesi için alınan tedbirleri arttırmak
- Okullara düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk oranlarının düşürülmesi için alınan tedbirleri güçlendirmek.
- Üstün yetenekli gençlere yönelik eğitim ve destek imkânlarını arttırmak
- İsteyen her gencin imkânlar ölçüsünde üniversite eğitimi almasını sağlamak
- Güvenli, sosyal ve sportif donatıları olan kaliteli yurt imkânlarını arttırmak
- Yurtlarda sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif aktiviteleri çeşitlendirmek ve arttırmak
- Tarım kesimindeki gençler de dâhil olmak üzere çalışan gençlerin eğitim imkânlarına erişimlerini kolaylaştırmak
- Genç tutuklu ve hükümlülerin eğitimlerini sürdürebilmeleri için imkânları arttırmak
- Genç kadınların eğitimin her kademesinde erkeklerle eşit düzeyde yer almasını sağlamak
- Engelli, sürekli hastalığı olan ve benzeri durumlardan kaynaklı olarak eğitim ve öğretim im-

kânlarına erişim güçlüğü yaşayan gençler için uzaktan eğitim ve/veya özel eğitim imkânları hazırlayarak bu gençlerin eğitim almasını sağlamak.

Aile temel politika başlığı altında “gençlerin, kadın-erkek eşitliği aile ve evlilik konularında bilinçlenmelerini sağlamak” ve “gençlerin kadın-erkek eşitliğine duyarlı hale gelmelerine katkıda bulunmak için bilgilendirmeler yapmak ve sosyal projeleri teşvik etmek” belirlenen hedeflerden bazılarıdır.

Etik ve insani değerler politika başlığı altında etik ve insani değerlerin; özgürlük, eşitlik, kardeşlik, sevgi, saygı, hoşgörü, dostluk, dayanışma gibi bütün insanlar için ortak sayılabilecek üstün nitelikteki değerler olduğunu, bu değerlerin aynı zamanda toplumsal düzeni ve bu düzenin devamlılığını, toplumsal barış, uyum ve adaleti tesis edeceği ifade edilmiştir. Söz konusu başlıkta “evrensel etik ilkeler ve ahlaki değerler konusunda gençlerin bilinçlendirilmesi”, “insan hakları bilinci ve kültürünün gençlere kazandırılması” ve “kadın-erkek eşitliğinin güçlendirilmesine ilişkin tedbirlerin alınması” birer politika olarak belirlenmiştir.

4.2.2.2. İşbirliği Protokolü

2012 yılındaki adı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlardan hizmet alan çocukların ve engellilerin, gençlik ve spor faaliyetlerinden yararlandırılmasına ilişkin olarak 18/05/2012 tarihinde işbirliği protokolü imzalanmıştır. Protokol herhangi bir süre ile sınırlandırılmamıştır.

Protokolün amacı ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nden ve Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nden ve Sosyal Hizmet Merkezlerinden hizmet alan çocukların ve engellilerin sosyal hayata daha aktif katılımlarını sağlamak ve yüksek kalitede oyun, spor ve fiziksel etkinliklere erişimlerini arttırmak, kuruluşların oyun, beden eğitimi, spor ve fiziksel etkinlikler açısından kapasitesinin arttırılarak kuruluşsportoplum bağlantısını güçlendirmek, çocuk ve gençlerin özgüvenlerini arttırmak, güven ve saygı duymalarını sağlamak, sportif başarıyı arttırmaktır.

Protokolün yerine getirilmesinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Spor Genel Müdürlüğü sorumlu ve yetkilidir.

Protokol uyarınca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yükümlülüklerinden bazıları şunlardır:

- ◆ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden hizmet alan çocukların yaş grubu ve özür durumlarının dikkate alınarak oyun, spor ve fiziksel etkinliklere planlı ve düzenli olarak katılımlarını sağlamak,
- ◆ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden hizmet alan her engellinin okul ve diğer programlarını aksatmayacak şekilde oyun, spor ve fiziksel etkinliklere yeteri kadar personel gözetiminde planlı ve düzenli olarak katılımlarını sağlamak.

Protokol uyarınca Gençlik ve Spor Bakanlığının yükümlülüklerinden bazıları şunlardır:

- ◆ Koruma ve bakım altındaki çocuk ve engellilerin hangi spor dalına elverişli olduğunu uzmanlarca tarama yapmak suretiyle belirlemek,
- ◆ Kuruluş personeli ve çocuklar arasından lider ve spor eğiticileri yetiştirilmesi için kurslar düzenlemek.
- ◆ Kuruluşlardan hizmet alan çocukların/engellilerin Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı kamp, sosyal ve sportif tesisler ile gençlik merkezleri ve diğer tüm imkânlardan öncelikle yararlanmasını sağlamak.

Her iki bakanlığın ortak yükümlülükleri arasında ise tüm etkinlik ve programlarda çocukların/engellilerin özel hayatlarının gizliliğine riayet etmek de bulunmaktadır.

05 BÖLÜM

ULAŞIM VE İLETİŞİM

Hükümet Politikaları / 65. Hükümet Programı / Onuncu Kalkınma Planı / Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın Uygulamaları / Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Uygulamaları / Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun Uygulamaları / Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Uygulamaları / Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun Uygulamaları

Gelişen teknoloji imkânlarıyla birlikte ulaşım ve iletişim alanları, bireylerin günlük hayatta en çok kullandıkları hizmet alanlarından biri haline gelmiştir. Öte yandan, hayatın temelinde yer alan bu hizmetlerin yalnızca çoğunluk standartları dikkate alınarak düzenlenmesi ve sunulması, kişilerin bu hizmetlerden eşit bir biçimde yararlanmasını engellemektedir. Özellikle, engelliler, yaşlılar veya hamileler gibi diğer kişilere nazaran hareket kısıtlılığı bulunan kişilerin ulaşım hizmetlerinden diğer bireylerle eşit koşullarda yararlanmalarını sağlamak devletin en önemli görevlerinden biridir. Hem ulusal mevzuatımızda hem

de tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler çerçevesinde, eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere ulaşım hizmetlerinde engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tedbirleri alınması yükümlülüğü bulunmaktadır. Söz konusu tedbirler, engellilerin hak ve özgürlüklerden tam ve diğer bireylerle eşit bir biçimde yararlanmasını amacına yöneliktir. Dolayısıyla, devletin özellikle hareket kısıtlılığı olan vatandaşlar açısından, durumlarının gereklilikleri çerçevesinde alacakları önlemler, eşitlik ilkesine aykırı olmayacaktır. Aksine, bu tedbirlerin alınmaması, eşitlik ilkesine ve ayrımcılık yasağına aykırılık oluşturmakta-

dır. Bu bağlamda, temel ulaşım hizmetlerinden tüm bireylerin herhangi bir ayrımcılığa uğramadan yararlanmaları için insan odaklı bir hizmet anlayışının benimsenmesi ve bu hizmetlerin eşitlik prensibine uygun olarak yerine getirilmesi gerekmektedir.

Bu gerekliliğin hukuki arka planında uluslararası ve ulusal düzenlemeler vardır. Kısaca sıralamak gerekirse:

- BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 14. maddesi: "2. Taraf

Devletler erkekler ile kadınlar arasında eşitliği sağlamak üzere, kırsal alanda meydana gelen gelişmelere katılmaları ve bu gelişmelerden yararlanmaları için kırsal alanda yaşayan kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır, ve bu kadınlara özellikle aşağıdaki hakları tanır;

- h) Özellikle (...), ulaşım ve iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı."
 - BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin "Erişebilirlik" başlıklı 9. maddesi şöyledir: "(1) Taraf Devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içeren bu tedbirler diğerlerinin yanında, aşağıda belirtilenlere de uygulanır:
 - (a) Binalar, yollar, ulaşım araçları ve okullar, evler, sağlık tesisleri ve işyerleri dâhil diğer kapalı ve açık tesisler; (...)"
 - Yine BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin "Bağımsız Yaşayabilme ve Topluma Dâhil Olma" başlıklı 19. maddesi ile "Kişisel Hareketlilik" başlıklı 20. maddesi engelli bireylerin olanaklar çerçevesinde azami ölçüde bağımsız hareket edebilmesini sağlamak için etkin bir şekilde alınacak tedbirleri içermektedir.

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartının⁵⁴ "engellilerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı" başlıklı 15. maddesinin üçüncü fıkrası şöyledir:

"(...) 3. Özellikle, teknik yardımları da içermek üzere, iletişim ve hareket engellerinin üstesinden gelmeyi ve ulaşım, barınma, kültürel etkinlikler ve boş zaman

⁵⁴ Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Konseyi (1996). Şart'ın Türkçe metni için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070409-1.htm> (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2018).

kullanımını sağlamayı hedefleyen önlemler yoluyla engellilerin toplumla tam olarak bütünleşmelerini ve toplum yaşamına katılmalarını teşvik etmeyi; taahhüt ederler.”

6701 sayılı Kanun’un “ayrımcılık yasağının kapsamı” başlıklı 5.maddesinde ise, ulaşım ve iletişim hizmetlerini hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerinin, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamayacağı hükmü öngörülmüş ve söz konusu hükmün kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsadığı belirtilmiştir. Madde ile ayrıca, ulaşım ve iletişim hizmetlerinin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu olan kişi ve kurumlar, farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlü kılınmıştır.

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 3. maddesinin (f) fıkrasında erişilebilirlik, “binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olması” olarak tanımlanmıştır. Kanun’un “erişilebilirlik” başlıklı 7. maddesi ise şöyledir: “Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır. Özel ve kamu toplu taşıma sistemleri ile sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişilebilirliğine uygun olması zorunludur.” Erişilebilirliğin kamu kullanımına açık tüm binalarda, açık alanlarda ve toplu taşıma hizmetlerinde sağlanması, Kanunun geçici 2. ve 3. maddeleri ile zorunlu hale getirilmiştir.

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin “Tanımlar” başlıklı 2. maddesine göre “iletişim”; erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojisi dahil dilleri, metin gösterimini, Braille alfabesi kullanarak ve dokunarak iletişimi, büyük harflerle baskıyı, yazılı, işitsel ve erişilebilir çoklu medyayı, sade dili, işitsel okumayı, beden dilini, diğer tür, biçem ve araçlarla gerçekleşen iletişimi içermektedir.

Sözleşme’nin “Genel Yükümlülükler” başlıklı 4. maddesi ile, Taraf Devletlere,

“(g) Maliyeti karşılanabilir teknolojilere öncelik vererek bilgi ve iletişim teknolojileri, hareket kolaylaştırıcı araçlar, yardımcı teknolojiler gibi engellilere yönelik yeni teknolojilerin araştırılması, geliştirilmesi, temini ve kullanılabilirliğini sağlamayı veya destekleme;

(h) Engellilere yeni teknolojiler dahil hareket kolaylaştırıcı araçlara, yardımcı teknolojilere ve bunların beraberindeki diğer yardımcı ve destekleyici hizmetler ile tesislere ilişkin erişim bilgilerinin sağlanması” yükümlülüğü getirilmiştir.

Sözleşme’nin “bilinçlendirme” başlıklı 8. maddesiyle de Devletler, tüm kitle iletişim araçlarında engellilerin Sözleşme’nin amacına uygun bir yaklaşımla tanımlanmasını cesaretlendirmek”le yükümlü kılınmıştır.

Sözleşme’nin “Erişilebilirlik” başlıklı 9. maddesi ve engellilerin bilgiye erişimini düzenleyen 21. maddesi ile BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin 14. maddesi de ulaşım ve iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkını kadın - erkek eşitliği bağlamında düzenlemiştir.

Ülkemizdeki yasal çerçeve bağlamında 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un yayın hizmet ilkeleri başlıklı 8. maddesi şöyledir:

- (1) Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla bu fıkarda yer alan ilkelere uygun olarak sunarlar. Yayın hizmetleri; (...)
- b) İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz. (...)
- e) İrk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içermeyiz ve teşvik edemeyiz. (...)
- ğ) Çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içermeyiz ve şiddeti teşvik edemeyiz. (...)

k) Siyasî partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz.”

Kanun’un “Yayın Hizmetlerinde Ticarî İletişim” başlıklı 9. maddesine göre ise, Ticarî iletişim, 8. maddede belirlenen esas ve ilkeler saklı kalmak kaydıyla; adalet, hakkaniyet ve dürüstlük ilkelerine uygun olmak, cinsiyet, ırk, renk veya etnik köken, tabiiyet, din, felsefî inanç veya siyasî düşünce, engellilik, yaş ve herhangi bir ayrımcılığı içermemek veya teşvik etmemek ve çocukların ve kadınların istismarına yönelik olmamak zorundadır.

2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu’nun “yayın esasları” başlıklı 5. maddesinde de “dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak yahut sair herhangi bir yoldan bu kavramlara ve görüşlere dayanan bir Devlet düzeni kurmak amacı güden rejim ve ideolojilerin propagandasına yer vermemek” genel yayın esaslarından biri olarak düzenlenmiştir.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un 16. maddesine göre; “(3) Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ile ulusal, bölgesel ve yerel yayın yapan özel televizyon kuruluşları ve radyolar, ayda en az doksan dakika kadınların çalışma yaşamına katılımı, özellikle kadın ve çocukla ilgili olmak üzere şiddetle mücadele mekanizmaları ve benzeri politikalar konusunda Bakanlık tarafından hazırlanan ya da hazırlattırılan bilgilendirme materyallerini yayınlamak zorundadır.”

5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu’nun “İlkeler” başlıklı 4. maddesi kapsamında elektronik haberleşme hizmetinin sunulmasında ve bu hususta yapılacak düzenlemelerde şu ilkelerin göz önünde bulundurulması öngörülmüştür.

“(d) Aksini gerektiren objektif nedenler bulunmadıkça veya toplumdaki ihtiyaç sahibi kesimlere özel, kapsamı açık ve sınırları belirlenmiş kolaylıklar sağlanması halleri dışında, eşit şartlardaki aboneler, kullanıcılar ve işletmeciler arasında ayırım gözetilmemesi ve hizmetlerin benzer konumdaki kişiler tarafından eşit şartlarla ulaşılabilir olması, (...)”

k) Teknolojik yeniliklerin kullanılması da dahil olmak üzere engelli, yaşlı ve sosyal açıdan korunmaya muhtaç diğer kesimlerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınması. (...)”

hükmü ile engelli, yaşlı ve sosyal açıdan korunmaya muhtaç kişiler gibi toplumdaki ihtiyaç sahibi kullanıcıların elektronik haberleşme hizmetlerine eşit koşullarda ve/veya özel ihtiyaçların dikkate alınarak erişimlerinin sağlanması amaçlanmıştır.

Aynı Kanunun “Kurumun görev ve yetkileri” başlıklı 6. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde, “kişisel bilgilerin Abone, kullanıcı, tüketicisi ve son kullanıcıların hakları ile işlenmesi ve gizliliğinin korunmasına ilişkin gerekli düzenlemeleri ve denetlemeleri yapmak” Kurumun görevleri arasında sayılmıştır.

5809 sayılı Kanun’un “Tarifelerin düzenlenmesine ilişkin ilkeler” başlıklı 14. madde de toplumdaki özel ihtiyaç sahipleri haricinde, işletmeciler sağladıkları elektronik haberleşme hizmetlerini benzer konumdaki tüketicisi ve son kullanıcılara eşit koşullarda ve ayırım gözetmeksizin sunmakla ve tarifelerini ayırım gözetmeksizin belirlemekle yükümlü kılınmıştır.

“Eşit hizmet alabilme hakkı” başlıklı 47. madde “İşletmeciler, sağladıkları elektronik ve “tüketicinin ve son kullanıcının korunması” başlıklı 48. madde de “Kurum, elektronik haberleşme hizmetlerinden yararlanan tüketicisi ve son kullanıcıların, hizmetlere eşit koşullarda erişebilmelerine ve hak ve menfaatlerinin korunmasına yönelik usul ve esasları belirler.” hükmünü haizdir.

5.1. Hükümet Politikaları

5.1.1. 65. Hükümet Programı

Programda, erişilebilirlik konusunda uygulamanın güçlendirilerek toplumda farkındalık yaratmaya yönelik kampanyalar düzenleneceği belirtilirken, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim konusuna da yer verilerek yoksul ailelere belirli ölçütlerle internet erişimi imkânı sağlanacağı, engellilere özel bilgi ve iletişim teknolojileri yazılım ve donanımlarının yaygınlaştırılacağı, engellilerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim imkânlarının artırılacağı, çocuklar ve gençler başta olmak üzere, daha güvenli ve bilinçli internet kullanımı ve kullanıcı güvenliğinin sağlanacağı, internet kafelerin şartları, başta fiziksel koşullar olmak üzere iyileştirilerek tüm bireylere hizmet verilebilmesinin sağlanacağı vurgulanmıştır. 65. Hükümet Programında sosyalleşmenin önemli bir aracı olarak iletişim alanı değerlendirilerek öncelikle gençlerin sanatsal ve sorsal faaliyet-

lerini proje bazlı olarak desteklemek, ücretsiz internet erişimi sağlamak ve bunu yaygınlaştırmak gibi stratejik hedeflere yer verilmiştir.

5.1.2. Onuncu Kalkınma Planı

Plan'da, "lojistik hizmetleriyle desteklenen ulaştırma türlerinin bütünleşmiş bir şekilde işletimini, verimli ve etkili bir ulaştırma altyapısı oluşturulmasını ve ulaştırma türlerinde güvenliği öne çıkaran sürdürülebilirlik kavramını da göz önünde bulundurarak, insan faktörünü önceleyen ve çevreye zararı en aza indiren politikaların uygulanması gerekliliği" bir kez daha vurgulanmıştır. Bu bağlamda, lojistik merkezlerin ülke genelinde planlanması ve yatırımlarında; bölgesel potansiyel ve ihtiyaçlar dikkate alınacağı, kullanıcıların gereksinimleri gözetilerek tüm lojistik hizmet sağlayıcılarının eşit şartlarda yararlanacağı kamu-özel işletim modelinin etkin bir şekilde kullanılmasının sağlanacağı belirtilmiştir.

Kalkınma hedeflerine tam olarak ulaşılabilmesinin, insanların buldukları mekânlarda yaşam kalitesinin ve yaşanabilirlik standartlarının çevreye duyarlı bir şekilde yükseltilmesi ile mümkün olacağı vurgulandığı Plan'a göre, bu doğrultuda, ülke genelinde sosyo-ekonomik uyumun güçlendirilmesi ve topyekûn kalkınmanın sağlanması için bölgesel gelişmişlik farkları azaltılacak, düşük gelirli bölge ve şehirler başta olmak üzere ulaştırma, lojistik ve iletişim altyapısı iyileştirilerek piyasalara ve kamu hizmetlerine erişim kolaylaştırılacaktır.

Kalkınma planında bilgi ve iletişim teknolojileri hizmetine ayrı bir bölüm ayrılmıştır.

Kalkınma planı'na göre;

"Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, ülkelerin rekabet gücünün artırılması, refah düzeyinin yükseltilmesi ve nitelikli istihdamın geliştirilmesi bakımından taşıdığı önem giderek artmaktadır. Başta mobil cihaz ve internet olmak üzere, küresel düzeyde hızla yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımıyla birlikte, bilgi yoğun ürün ve hizmetlere olan talep artmakta, ülkelerin bilgi tabanlı ekonomilere dönüşümleri hızlanmaktadır (para.712)."

"Türkiye'nin bilgi toplumuna dönüşüm faaliyetlerinin hızlandırılması, büyümeyi desteklemek ve istihdam

oluşturmak üzere bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının etkinleştirilmesi gerekmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplum genelinde nitelikli ve bilinçli olarak kullanılmasına, farklı kesimler ve bölgeler arasındaki sayısal bölünmenin azaltılma ihtiyacı duyulmaktadır (para. 717)."

Kalkınma Planı'nda ayrıca, bilgi ve iletişim hizmetleri konusunda farkındalığın artırılacağı, bu teknolojilere ilişkin becerilerin geliştirileceği, düşük gelirli bölgelerin iletişim ve yerel yönetim hizmetlerinin sunum kalitesi ve erişilebilirliğinin artırılacağı belirtilmektedir. Bu çerçevede, bilgi ve iletişim teknolojilerinin, özellikle düşük gelirli ve coğrafi açıdan dezavantajlı bölgelerin kalkınmasında etkili şekilde kullanılmasını sağlamak üzere altyapı geliştirileceği ifade edilmektedir.

Kadının Güçlenmesi Ulusal Eylem Planı ve Strateji Belgesi'nde de, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde kaydedilen gelişmelerin bir sonucu olarak kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla hayatın her alanına nüfuz etmeye başlayan medyanın eşitlik ilkesinin ve özellikle kadın-erkek eşitliğinin hayata geçirilmesindeki rolüne dikkat çekilmiştir. Medyanın elindeki araçlarla, bireyleri etkileyerek içinde yaşanılan kültürün ve kadın-erkek temsillerini oluşturduğunu, değiştirdiğini ve pekiştirdiğini vurgulayan Plan, bu sebeple medyada kadının temsilinin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesinin büyük önem arz ettiğini belirtmektedir. Eylem Planı'nda, "medyada kadın temsilinin iyileştirilmesini ve güçlendirilmesini, ayrıca kadınların medyayı verimli-eleştirel kullanımlarını sağlamak" temel amaç olarak ifade edilmiş, bu amaçla ulaşmak için şu alt hedefler belirlenmiştir.

- Medyada içerik üretici, düzenleyici ve denetleyici mekanizmaların, kadın temsilinin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi konusunda duyarlı olmaları sağlanacaktır,
- Kadınların farkındalıkları artırılarak yeni iletişim mecralarını ve medyayı verimli ve eleştirel kullanmaları sağlanacaktır.

5.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları

5.2.1. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın Uygulamaları

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın görev alanı, engelli vatandaşlar başta olmak üzere hareket kısıtlılığı olan

kişiler ile toplumun diğer dezavantajlı kesimleri için hayati öneme sahip ulaşım ve iletişim alanını kapsamaktadır. Bu bağlamda, 2012 yılında konuyla ilgili en somut adımlardan biri atılarak Bakanlığın Strateji Geliştirme Başkanlığı bünyesinde “Engelli Hizmetleri Dairesi Başkanlığı” kurulmuştur. Bu başkanlığın amacı engelli vatandaşların ulaştırma ve haberleşme altyapılarını rahatça ve yeterli seviyede kullanabilmeleri için TCDD, PTT, DHMİ, KGM gibi birçok hizmet birimleri ile ortak çalışmalar yürütmek ve gerekli koordinasyonu sağlamaktır.⁵⁵

Bakanlık tarafından engelli çalışanların ve olası engelli ziyaretçilerin fiziksel mekandaki gereksinimleri sahip oldukları engel grubuna göre belirlenerek, hareket kısıtlılığına neden olan engeller tespit edilmiş ve bunların kaldırılması veya iyileştirilmesi yoluyla hareketliliği artıracak ek düzenlemelerin yapılmasına yönelik orta vadeli (2008-2010) ve uzun vadeli (2011-2012) eylem planları düzenlenmiştir. Söz konusu eylem planları doğrultusunda Bakanlık binalarında; engelli asansörler, tuvaletlerde engellilerin kullanımına yönelik klozet, tutunma barları ve lavabolar, asansör kabinlerinde Braille alfabe-sesli uyarı butonları açık alanlarda ise rampalar, korkuluklar, yönlendirme levhaları gibi çalışmalar yapılmıştır.⁵⁶

Deniz yolunu tercih eden engelli yolculara gerekli tüm kolaylığın sağlanması, bu yolcuların diğer yolcularla eşit şartlarda seyahat edebilmesine yönelik imkanların, herhangi bir ek ücret talebinde bulunulmaksızın yerine getirilmesi amacıyla “Engelsiz Denizler” projesi, havayolu taşımacılığında engellerin kaldırılmasına yönelik olarak ise, “Engelsiz Havaalanı” projesi yürütülmüştür. Proje kapsamında, engelli otoparkı oluşturulmuş, otoparklarda da yeterli ışıklandırma sağlanmıştır. Terminal içinde ve dışında standartlara uygun tahsis edilmiş engelli telefonları kurulmuş, terminal giriş çıkış kapıları engelli yolcuların geçebilecekleri ölçülerde düzenlenmiş, engellilerin kullanabileceği standartlarda rampa ve basamaklar tesis edilmiştir. Engelli yolcu standartlarına uygun danışma, pasaport, bilet satış ve check-in bankoları oluşturulmuş, engelli wc’leri oluşturularak engelli wc’lerinde acil çağrı butonları dizayn

edilmiştir. Ayrıca, görsel ve işitsel (anons)yönlendirmeler tamamlanmış, havalimanı girişlerine havalimanı fiziki mahallerini gösteren ayaklı Braille kabartmalı haritalar yerleştirilmiştir.

Bakanlık tarafından engelliler ve diğer hareket kısıtlılığı olan kişilere yönelik olarak yürütülen en kapsamlı projeler ise “Türkiye’de Yolcu Taşımacılığı Hizmetlerinin Erişilebilirliği için Teknik Yardım Projesi” ve “Engelliler, Yaşlılar ve Hareket Kısıtlılığı Olanlar İçin Ulaşım Hizmetlerine Erişilebilirliğin Geliştirilmesi Projesi”dir. 2 yıl sürecek olan ve nihai hedeflerinden birinin ulaşım hizmetlerine erişimi en iyi noktaya taşıyacak yol haritasını çıkarmak olduğu belirtilen Proje kapsamında, çıkarılacak yol haritasının ardından önce pilot uygulamaların planlanacağı ifade edilmiştir.

Bakanlık tarafından yürütülen Gören Göz Projesi ile görme engelli bireylerin yaşamını kolaylaştırmak, gitmek istedikleri yere kolay ve en güvenli biçimde ulaşımını sağlamak amacıyla, sesli olarak yol tarif edecek toplam 26 ilde 10.000 adet cihazın alımı ve dağıtımı gerçekleştirilmiştir. 2018 yılı içerisinde 41 ilde dağıtılmak üzere 5.000 adet cihaz temin edilerek engelli bireylerin kullanımına sunulmuştur. Ayrıca Akıllı telefon sahibi Görme Engelli Vatandaşın faydalanmasına yönelik navigasyon uygulaması geliştirmiştir.

Engellilere ve hareket kısıtlılığı bulunan kişilere yönelik olarak yürütülen projelerin yanı sıra, Bakanlık bünyesinde kadınlara karşı ayrımcılıkla mücadeleye yönelik olarak da çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, Türk Sivil Havacılık sektöründe toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek, toplumsal cinsiyet dengesini izlemek ve gelişimini sağlayacak öneriler geliştirmek, havacılık meslekleri seçiminde fırsat eşitliği yaratılmasına yönelik çalışmalar yapmak, özellikle kadınları havacılıkla ilgili alanlarda eğitim ve öğretime teşvik etmek üzere Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü Cinsiyet Geliştirme Komisyonu kurulmuştur.

Ayrıca, yine Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından Sivil Havacılıkta Toplumsal Cinsiyet Geliştirme Talimatı yayımlanmış ve Toplumsal Cinsiyet Geliştirme Çalışma Grupları oluşturulmuştur. Bu kapsamda, Genel Müdür-

⁵⁵ “Engelsiz Ulaşım ve İletişim”, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2016, s. 12. http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/SGB/tr/Pdf/20170102_093629_5643_1_88338.pdf

⁵⁶ Bakanlık tarafından engellilere yönelik yapılan çalışmalar hakkında daha fazla bilgi için bkz. http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/SGB/tr/Sayfalar/20141216_125658_5643_1_88338.html

lük olarak Havacılık Alanında Toplumsal Cinsiyet Geliştirme Sempozyumu (8 Mart 2018, Ankara), Havacılık ve Uzayda Kadın Sempozyumu (26 Nisan 2018, Antalya) ve ICAO Küresel Havacılık ve Toplumsal Cinsiyet Zirvesi (8-10 Ağustos 2018, Cape Town) etkinliklerine katılım sağlanmıştır.

Bakanlığın Engelsiz Bilişim Projeleri⁵⁷ de iletişim alanında ayrımcılıkla mücadelede açısından dikkat çekmektedir. Bakanlık tarafından yürütülen “Üçüncü El Projesi” ile; herhangi bir nedenle ellerini kullanamayan engellilerin kendilerine sağlanacak olan Engelli Erişilebilirlik Cihazı ile tablet bilgisayarın tüm niteliklerini eksiksiz kullanmaları, eğitim ve istihdam alanlarında fırsat eşitliği yakalamaları ve bilişim alanında engellerin kaldırılması amaçlanmaktadır. İlk aşamada 1.000 fiziksel engelli bireye Tablet Bilgisayar ve Engelli Erişilebilirlik Cihazı satın alınması için sözleşme imzalanmıştır.

“Üçüncü Göz Bilişim Projesi” ile; görme engellilerin, internete, e-kitap, e-gazete, e-dergi gibi kaynaklara ve sosyal medyaya; kullanımı, yaygınlığı ve erişimi kolay bir araç olan telefonun tuşları vasıtasıyla ya da konuşarak yönlendirmesiyle bilgiye ulaşabilmelerinin sağlanması hedeflenmektedir.

“Üçüncü Kulak Bilişim Projesi” ile; işitme engellilerin yaşamlarını daha bağımsız olarak sürdürebilmelerinin sağlanması amacıyla, bir çağrı merkezi vasıtasıyla telefon hattı veya internet üzerinden görüntülü görüşme sağlanarak işaret dili tercümanlığı ve bilgiye erişim hizmetleri verilmesi amaçlanmaktadır.

I. Düzenleme Paketi ile tarifelerde ve hizmetin sunum koşullarında meydana gelen tüm değişikliklerin sesli SMS ile bildirim, sesli konum bilgisi verilmesi, fatura ve kota dolum bilgilerinin sesli mesaj olarak gönderimi, “Aradığınız kişi işitme engellidir” bilgisinin ücretsiz olarak sunumu ve ses hizmetinden bağımsız SMS paketi hizmeti sunulması sağlanmaktadır.

II. Düzenleme Paketi ile Mobil İşletmeciler tarafından; engelli tüketicilere yönelik makul ölçüde ekonomik avantajlar ihtiva eden tarife ve kampanyalar sunulması, internet sitelerinin engelli kullanıcıların yararlanabileceği şekilde erişilebilir hale getirilmesi, “Sesli Konum Bilgisi” hizmetinin engelli aboneler için ücretsiz sunulması, engelli abonenin konum bilgisinin,

engelli abonenin talebi doğrultusunda asgari bir telefon numarası tarafından da ücretsiz olarak öğrenilebilmesinin sağlanması; Sabit Telefon İşletmecileri ve İnternet Hizmeti Sunan İşletmeciler tarafından engelli tüketicilere yönelik makul ölçüde ekonomik avantajlar ihtiva eden tarife ve kampanyalar sunulması, 200.000 üzerinde abonesi bulunan işletmecilerin internet sitelerinin engelli kullanıcıların yararlanabileceği şekilde erişilebilir hale getirilmesi, 200.000 üzerinde abonesi bulunan işletmecilerce “Engellilere yönelik (işletmecisi ismi) tarafından sunulan tüm hizmetlere (<http://www.....>) internet bağlantısından ulaşabilirsiniz.” şeklindeki bilgilendirme mesajının işletmecisi ve BTK imzalı olacak şekilde tüm abonelere SMS ile gönderilmesi, engellilere yönelik olarak sunulan tüm hizmetlerin internet sayfası üzerinde tek başlık altında toplanarak engelli tüketicilerin bilgiye erişimlerinin kolaylaştırılması maddelerine ilişkin gerekli çalışmalar 01 Nisan 2014 tarihinde tamamlanarak yürürlüğe girmiştir.

“Elektronik Haberleşme Sektöründe Acil Yardım Çağrı Hizmetlerine İlişkin Yönetmelik” ile konuşma veya işitme engelli bir kullanıcıya acil yardım taleplerinin kısa mesaj hizmeti (SMS) yolu ile iletilebilmesi imkanı getirilmiştir.

Ayrıca, engelli bireylerin PTT İşyerlerine fiziki erişimi kolaylaştırılmıştır. Görme engelli müşterilerin de ptt-matikleri kullanabilmeleri için pttmatiklerde kullanılan müşteri klavyesi uygun hale getirilmiş, PTT web sitesi engelli bireylerin erişimine uygun şekilde düzenlenmiştir. “Engelli Dostu Numaralar” projesi ile işitme ve konuşma engelli müşterilerin hizmetlere kolaylıkla ulaşmalarını sağlamak ve bu müşterilerin hizmetler ile ilgili her türlü talep, istek ve temennilerini alarak hizmetin sürekliliğini yerine getirmek amacıyla söz konusu proje kapsamında PTT tarafından 0312 309 59 13 numaralı SMS hattı tahsis edilmiştir. İşitme ve Konuşma Engelli Vatandaşların, cep ve ev telefonlarının mesajlaşma özelliği ile 0312 309 59 13 numaralı hatta mesaj atarak PTT'nin hizmetlerine erişim sağlayabilmekte, sorunlarına çözüm ve taleplerine cevap alabilmektedir.

Evrensel hizmet yükümlüsü olarak PTT, Evrensel Posta Hizmetleri Yönetmeliğine göre; görme engellilere özgü yazı içeren gönderiler ile askeri öğrencilerin, sözleşmeli erbaş ve erler ile uzman erbaşlar hariç erbaş ve

⁵⁷ Bakanlık tarafından yürütülen projeler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://hgm.ubak.gov.tr/sayfa/15>

erlerin 100 grama kadar ağırlıktaki gönderileri, çocuk hükümlü ve tutukluların, devlet güvencesi altındaki çocukların gönderileri özel hizmet ücretleri hariç, posta ücretinden muaf tutulmak suretiyle pozitif ayrımcılık yapılmaktadır.

Ayrıca, işitme engellilerin e-Devlet Kapısı hizmetlerinden daha etkin ve kolay bir şekilde yararlanması amacıyla “e-Devlet’te Engel Yok Projesi” hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, işitme engelli bireyler e-Devlet Kapısı Çağrı Merkezi’ndeki işaret dili bilen uzmanlara canlı olarak bağlanabilmekte ve e-Devlet Kapısı ile ilgili tüm sorularını sorarak destek alabilmektedir.

5.2.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Uygulamaları

Ulaşım hizmetlerinden yararlanmada en dezavantajlı kişilerin engelliler başta olmak üzere, yaşlılar veya hamileler gibi hareket kısıtlılığı bulunan kişiler olduğu görülmektedir. Engelli bireylerin insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını öngören Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS) ülkemiz tarafından 2009 yılında onaylanmış ve sözleşmeye Ek İhtiyari protokol ise 2015 yılında onaylanmıştır. EHİS’in ülkemiz tarafından onaylanması ayrımcılık mevzuatının geliştirilmesi için önemli bir adım olmuştur. EHİS’in 33. maddesi gereği odak kurum olan AÇSHB’na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sözleşme’nin uygulanmasının teşvik ve temin edilmesi ile izlenmesini sağlamak üzere ilgili ve sorumlu taraflarla işbirliği içinde çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda, engelliler ve diğer hareket kısıtlılığı olan kişilerin (yaşlılar, hamileler, bebek arabalıları, geçici engelli olanlar gibi) kentsel yaşam alanlarını, ulaşım hizmetlerini ve bilgi ve iletişim teknolojilerini bağımsız ve güvenli şekilde kullanabilmesi için alınması gereken tedbirlerin neler olduğunu; diğer ülke örnekleri incelenerek ve ülkemizin koşulları göz önünde bulundurularak bu tedbirlerin öncelik sırasını ve uygulanma yöntemlerini içeren ulusal politikaların belirlenmesi çalışmaları yapılmaktadır.

Bu çerçevede, 2016/7 sayılı “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları Genelgesi” yayımlanmıştır. Denetleme faaliyetleri, Genelge ekinde yer alan toplam⁵⁸ 1771 adet sorudan oluşan kontrol listesi formatındaki

11 formun doldurulmasıyla yürütülmektedir. Erişilebilirliğin hayata geçirilmesine yönelik yaptırım aracı, erişilebilirliğin izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmasıdır. İllerde vali veya vali yardımcısı başkanlığında erişilebilirlik izleme ve denetleme komisyonları; kamu kurumları temsilcileri ile engellilerle ilgili hizmet veren konfederasyon temsilcilerinden oluşturularak kurulmuştur. Bu komisyonların mevzuata uygun şekilde oluşturulması ve denetleme faaliyetlerini gerektiği gibi yürütmeleri için koordinasyon, eğitim, teknik bilgi desteği çalışmaları yürütülmektedir. Ayrıca her ilde denetimlerde kullanılan erişilebilir minibüslerin dağıtımı yapılmıştır. Denetimler sonucu komisyonlarca kesilen idari para cezası makbuzları hazırlanmış, bastırılmış ve dağıtılmıştır. Erişilebilirlik belgesi formatı hazırlanmıştır. Erişilebilirliğin yaygınlaştırılması ve doğru şekilde hayata geçirilmesi için ilgili mevzuatta yapılacak düzenlemeler belirlenmekte, gerekli düzenleme ve değişiklik önerileri ilgili Kurumlara teklif edilmektedir. Asansör mevzuatı, toplu taşıma araçlarının imalatı ile tadilatına ilişkin mevzuat üzerinde ilgili bakanlıklar ile çalışmalar yapılmıştır. Bakanlığın hizmet alanlarına yönelik mevzuatında erişilebilirlik standartlarının uygulanmasına yönelik görüş ve rehberlik sağlanmaktadır.

Bakanlık tarafından ayrıca, binalar, toplu taşıma hizmetleri ve hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri ile ilgili standartların hazırlanması ve revize edilmesi çalışmaları yürütülmektedir. Ortaya çıkan ihtiyaçlara yönelik yeni standartların hazırlanması çalışmaları kapsamında zemin kayganlığının ölçülmesi, engelliler için acil durum tahliye sistemleri ve hareket kısıtlılığı bulunan kişiler için yüksek tabanlı toplu taşıma araçlarına binış ve iniş sağlayacak transfer aparatı konularında standart çalışmaları TSE işbirliğinde yürütülmektedir. Erişilebilirlik konusuna dikkat çekilmesi, farkındalığın artırılması ve vatandaşlar tarafından yaratılan toplumsal ve kültürel engellerin önlenerek en gellerin erişilebilirliğinin sağlanması amacıyla hazırlan broşürlerden 2015 yılında 101.000 adet 2017 yılında ise 500.000 adet basılarak 81 ilde bulunan kamu kurumlarında görev yapan personel ile bu binaları ziyaret eden vatandaşlara dağıtılmak üzere vailiklere gönderilmiştir. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları kitap haline getirilerek 20.000 adet bastırılmış ve belediyeler, üniversiteler,

⁵⁸ <https://eyh.aile.gov.tr/uploads/pages/erisilebilirlik/erisilebilirlik-izleme-ve-denetleme-formlari-kitabi-na-erismek-icin-tiklayiniz.pdf>

kamu kurum ve kuruluşlarına dağıtımı yapılmıştır. Erişilebilirlik tespitinin nasıl yapılacağıyla ilgili iki bilgilendirme filmi hazırlanarak Bakanlığın web sayfasında yayımlanmıştır. Konuyla ilgili bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması amacıyla 2011 yılından bu yana kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelerde görev yapan 10.000'den fazla yönetici ve teknik personele, uzaktan eğitim alt yapısı da kullanılarak erişilebilirlik eğitimi verilmiştir.

Son olarak, Bakanlık'ın girişimleriyle, İçişleri Bakanlığınca belediyelere imar mevzuatı, toplu taşıma araçlarında yapılması gereken düzenlemeler, parklarda erişilebilirlik standartlarını uygulanması, plajlarda erişilebilirliğin sağlanması gibi konularda hazırlanan yazıların dağıtımı yapılması istenmiş; Emniyet Genel Müdürlüğü'nce valiliklere gönderilen talimat yazısı ile AVM'lerde engelli park yerlerinin işgalinin önlenmesi tedbirleri belirlenmiş; Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nca toplu taşıma araçlarının muayeneleri sırasında uygulanan kusur tablosuna erişilebilirlik eklenmiş, MEB ile okul tip projelerinin revizyonu çalışılmıştır.

Şehir içi ulaşım başta olmak üzere ulaşım hizmetleri, günlük hayatın içerisinde çok önemli ve büyük bir yer işgal etmektedir. Ancak, Ulaştırma Bakanlığı tarafından hazırlanan "Engelsiz Ulaşım ve İletişim" kitapçığında da belirtildiği üzere, engelliler başta olmak üzere, hareket kısıtlılığı olan kişiler maalesef en büyük problemleri ulaşım, hareketlilik ve iletişim alanında yaşamaktadır. Bu alandaki sorunların çözülmesi ve her bir bireyin eşit bir şekilde ulaşım ve iletişim hizmetlerinden yararlanabilmesi, bu hizmetlerin erişilebilirliğinin sağlanması ve bu doğrultuda gerekli makul düzenlemelerin yapılması, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Öte yandan, söz konusu hizmetlerin toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde ve ulusal ve uluslararası standartlara uygun olarak sunulması, kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile bu hizmetlerden yararlanan kişiler açısından koordinasyonun artırılmasını ve bürokrasinin azaltılmasını gerektirmektedir.⁵⁹ Ayrıca, hem hizmet sağlayıcılar hem de bu hizmetlerden yararlananlar arasında, eşitlik prensibine ve erişilebilirliğe ilişkin bilincin geliştirilmesi ve farkındalığın artırılması için çalışmalar yapmak da hayati öneme sahiptir.

⁵⁹ Engelsiz Ulaşım ve İletişim

Engelliler başta olmak üzere hareket kısıtlılığı bulunan kişilerin ulaşım araçlarına erişimlerinin sağlanması ve kolaylaştırılması için gerekli altyapı ve AR-GE çalışmalarının yapılması ve bu uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu uygulamalar geliştirilirken, kişinin insan onuruna ve haysiyetine yakışmayacak muameleden uzak durulması, kişilerin olabildiğince başkalarına ihtiyaç duymadan bağımsız hareket etmelerine imkân tanınması gerekmektedir. Bu bağlamda, Engelliler Hakkında Kanun başta olmak üzere, ulusal mevzuatımızda kaydedilen ilerlemelerin uygulamaya da geçirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Erişilebilirlik için ulaşım araçlarında gerekli altyapının kurulmasının yanında, engelli kişilerin bu ulaşım araçlarına erişmelerinin önündeki maddiyata ilişkin engeller de kaldırılmalı, bu bağlamda söz konusu hizmet ve uygulamalar için makul ücret tarifeleri oluşturulmalıdır.

Ulaşım araçlarının yanı sıra, yürüyüş yolları, rampalar, yönlendirme ve bilgilendirme levhaları, engelli asansörleri, tuvaletler ve otoparklar da engelli kişilerin erişimine uygun olarak tasarlanmalıdır. Özellikle, yukarıda ele alınan faaliyetler göz önünde bulundurulduğunda, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Belediyeler tarafından bu konuya büyük bir önem verildiği görülmektedir. Öte yandan, söz konusu yerlerin engellilerin erişimine uygun olarak tasarlanması yeterli görülmemektedir. Özellikle, engelli yürüyüş yolları, yönlendirme levhaları ve asansörlerdeki yıpranma ve bozulmalar göz önünde bulundurulduğunda, bu hizmetlerden tam ve eşit bir şekilde yararlanılabilmesi için düzenli aralıklarla gerekli bakım hizmetleri yapılmalı ve kontrollerden geçirilerek denetim sağlanmalıdır.

"2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi Eylem Planı" kapsamında düzenlenen çalıştayda, engelliler ve yaşlıların e-devlet hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken karşılaştıkları sorunlar tespit edilmiş, çözüm önerileri belirlenmiştir. Bu kapsamda Bakanlıkça bir denetleme formu taslağı hazırlanmış olup Eylem Planı çalışmaları sürdürülmektedir. Yine Bakanlık tarafından "Uluslararası Bilgi ve İletişim Teknolojilerinde Kız Çocukları Günü" dolayısıyla; 18 Nisan 2018 tarihinde Ankara'da, 24 Nisan 2018 tarihinde İstanbul'da Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu ile işbirliği içinde toplam-

da 500 kişilik katılımcı ile AÇSHB sevgi evlerinde yetişen kız çocukları ve bakıcı anneleri ile şehit çocukları ve eşlerine yönelik olarak “Bilgi Teknolojileri ve İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Eğitimi” düzenlenmiştir. 26 Nisan 2018 tarihinde ise bilgi ve iletişim teknolojileri alanında başarı göstermiş kadınları sevgi evlerinde yetişen kız çocukları ve bakıcı anneleri ile buluşturarak, kız çocuklarının kariyerlerini bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yapmaları için teşvik etmek ve toplumda bu konuda farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Etkinlik yaklaşık 400 kişinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Dijital teknolojilerin sunduğu imkân ve fırsatların etkin biçimde kullanılmasına yönelik olarak Google Türkiye ile işbirliği içinde düzenlenen güvenli ve bilinçli internet kullanımı, e-postanın etkin kullanımı, bulut teknolojisinin kullanımı, temel veri okuryazarlığı konularını içeren eğitim programlarından ilki 3 Mayıs 2018 tarihinde AÇSHB personeline yönelik olup 103 kişi katılım sağlamıştır. 10 Mayıs 2018 tarihinde ise yaklaşık 400 kadın muhtar, aza ve Bakanlık personelinin katılımıyla “Kadın ve Teknoloji İstanbul Buluşması” etkinliği gerçekleştirilmiştir.

Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu ile işbirliği içinde Ankara’da 20, 21 ve 25 Eylül 2018 tarihlerinde toplamda 260 kişilik katılımcı ile AÇSHB merkez ve İl Müdürlüğü kadın çalışanlarına yönelik olarak “Bilgi Teknolojileri ve İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Eğitimi” düzenlenmiştir.

Son olarak, engelliler ve diğer hareket kısıtlılığı olan kişilerin (yaşlılar, hamileler, bebek arabalıları, geçici engeli olanlar gibi) bilgi ve iletişim teknolojilerini bağımsız ve güvenli şekilde kullanabilmesi için alınması gereken tedbirlerin neler olduğunu, diğer ülke örnekleri incelenerek ve ülkemizin koşulları göz önünde bulun-

durularak bu tedbirlerin öncelik sırasını ve uygulanma yöntemlerini içeren ulusal politikaların belirlenmesi çalışmaları yapılmaktadır.

5.2.3. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’nun Uygulamaları

Kurumun Teşkilat Yönetmeliği’nin birinci fıkrasının (d) bendinde, “Engelli, yaşlı ve sosyal açıdan korunmaya muhtaç kesimlerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınmasına yönelik çalışmalar ve düzenlemeler yapmak.” Kurumun ihtisas birimlerinden biri olan Tüketici Hakları Dairesi Başkanlığı’nın görev ve yetkileri arasında sayılmış olup, söz konusu hüküm uyarınca Kurum tarafından engelli, yaşlı ve sosyal açıdan desteklenmeye ihtiyacı olan kesimlerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınmasına yönelik düzenlemeler yapılmaktadır. Yukarıda yer verilen mevzuat hükümleri çerçevesinde, Kurum, bilgi toplumuna dönüşüm sürecindeki teknolojik gelişmelerden daha fazla faydalanabilmesi için elektronik haberleşme sektöründen hizmet alan tüm kullanıcı ve abonelerin hak ve menfaatlerini gözeterek eşit hizmet sunulmasının yanında, engelli tüketicilerin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçların karşılanması suretiyle hayatlarının kolaylaştırılması misyonu ile 2011 yılından bu yana “Engelsiz Erişim” hedefine yönelik çalışmalarını geliştirerek sürdürmektedir. Bununla birlikte, sayılan özel ihtiyaç sahibi tüketiciler başta olmak üzere tüm vatandaşlara sektörle ilgili konularda destek sağlanması, yönlendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amaçlarıyla BTK bünyesinde “BTK İletişim Merkezi” kurulmuştur. Anılan merkez 2017 yılının Nisan ayında faaliyet göstermeye başlamış olup, Kurum personelinin yanı sıra ilgili sektör temsilciliklerini de barındırmakta ve tüketicilere yüz yüze iletişim imkânı sağlamaktadır.

Tablo 4: Sabit telefon, cep telefonu ve internet abone sayısı

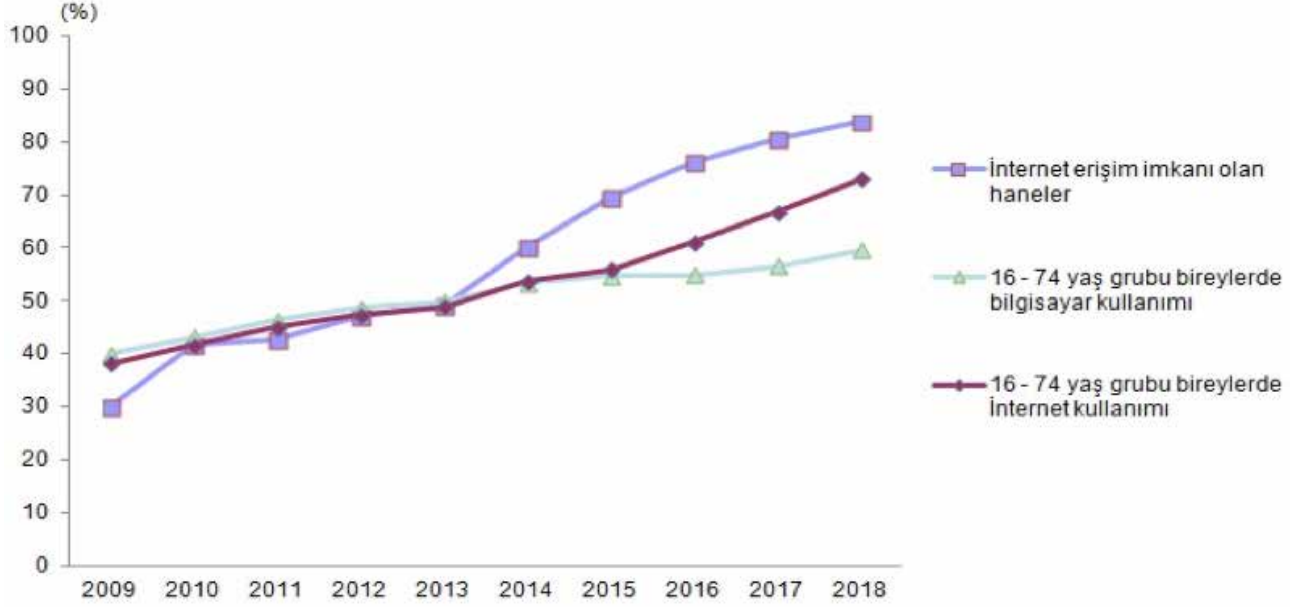
Yıl	Sabit Telefon Abone Sayısı	Cep Telefonu Abone Sayısı	İnternet Abone Sayısı
2000	18.395.171	14.970.745	1.629.156
2001	18.904.486	19.502.897	1.619.270
2002	18.914.857	23.323.118	1.309.770
2003	18.916.721	27.887.535	906.650
2004	19.125.163	34.707.549	1.474.590

Yıl	Sabit Telefon Abone Sayısı	Cep Telefonu Abone Sayısı	İnternet Abone Sayısı
2005	18.978.223	43.608.965	2.248.105
2006	18.831.616	52.662.709	3.180.580
2007	18.201.006	61.975.807	4.842.798
2008	17.502.205	65.824.110	5.804.923
2009	16.534.356	62.779.554	8.849.779
2010	16.201.466	61.769.635	14.443.644
2011	15.210.846	65.321.745	22.371.441
2012	13.859.672	67.680.547	27.649.055
2013	13.551.705	69.661.108	32.613.930
2014	12.528.865	71.888.416	41.272.940
2015	11.493.057	73.639.261	48.617.291
2016	11.077.559	75.061.699	62.280.191
2017	11.308.444	77.800.170	68.869.578

Kaynak: TÜİK, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

TÜİK 2018 yılı Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması sonuçlarına göre ise 2018 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %59,6 ve %72,9 olduğu görülmektedir. Bilgisayar ve internet kullanım oranlarının 16-74 yaş grubundaki erkeklerde %68,6 ve %80,4 iken, kadınlarda %50,6 ve %65,5'dir. Yine araştırma sonuçlarına göre 2018 yılı Nisan ayında hanelerin

%83,8'i evden internete erişim imkânına sahip olduğu ve genişbant ile internete erişim sağlayan hanelerin oranının 2018 yılı Nisan ayında %82,5 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Buna göre hanelerin %44,5'i sabit genişbant bağlantı (ADSL, kablolu İnternet, fiber vb.) ile internete erişim sağlarken, %79,4'ü mobil genişbant bağlantı ile internete erişim sağladı.

Tablo 5: Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2018

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından 2018 yılı itibarıyla yayınlanan “Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Üç Aylık Pazar Verileri Raporu’nda ise mobil abonelerin abonelik türlerine göre dağılımına yer verilmektedir. 2018 yılı üçüncü üç aylık döneme bakıldığında mobil abonelerin %44,3’ünü ön ödemeli abonelerin oluşturduğu, son bir yıl içerisinde faturalı abonelerin oranının %53’den %55,7’ye çıktığı görülmektedir. Avrupa ülkeleri ve Türkiye’de ön ödemeli ve faturalı mobil abone oranları karşılaştırıldığı raporda Avrupa ülkelerinde ön ödemeli abone oranı ortalama olarak %31 seviyelerinde iken Türkiye’de %44 olduğu belirtilmektedir. Raporda ayrıca anılan dönemde sabit telefon abone sayısının yaklaşık 11,5 milyonu, mobil abone sayısının ise 80,6 milyonu geçtiği ifade edilmektedir. Mobil penetrasyon⁶⁰ oranı %99,8’e ulaşırken makineler arası iletişim abone sayısı ve 0-9 yaş aralığındaki nüfusu çıkardığımızda, mobil penetrasyon oranının %113 olduğu belirtilerek 2018 yılı üçüncü çeyrekte, 459 dakikalık ortalama aylık mobil kullanım süresi ile Türkiye’nin, önceki dönemde olduğu gibi incelenebilen Avrupa ülkeleri arasında ilk sırada yer aldığı bildirilmektedir.

⁶⁰ Mobil cihaz kullanımının yayınlığı.

5.2.4. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun Uygulamaları

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi görevi Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’na verilmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, programları yayımlandıktan sonra ilgili Kanun hükümlerine uygunluk açısından denetlemekte olup öte yandan Üst Kurulun programlara yayından önce müdahale etme veya programları yayından kaldırma yetkisi bulunmamaktadır.

Yayımlar, Üst Kurul uzmanlarınca takip edilmekte ve yasa hükümlerine aykırı yayınlar için rapor düzenlenmekte, bu raporlar ve yayın kopyaları Üst Kurulca değerlendirilerek gerektiğinde aynı Kanun’un 32’nci maddesi hükümlerine göre kuruluşlara uyarı, idari para cezası, program durdurma ve geçici yayın durdurma cezası şeklinde müeyyideler, hukuki sürecin tamamlanması ile uygulanmaktadır. Bu kapsamda;

- Show Radyo çağrı işareti ile yayın yapan “Show Radyo Yayıncılığı Anonim Şirketi” ticari unvanlı

medya hizmet sağlayıcıya 16.01.2018 tarihli yayınlarında 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yer alan "İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz." hükmünü ihlal etmesi nedeniyle Üst Kurulun 25.01.2018 tarihinde yapmış olduğu 2018/04 sayılı toplantıda alınan 18 sayılı karar uyarınca "ihlalin ağırlığı, yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği tarih itibariyle kuruluşun bir önceki aya ait brüt ticari iletişim gelir beyanının yüzde beşi oranında idari para cezası müeyyidesi ve 5 kez de program durdurma müeyyidesi uygulanmasına" karar verilmiştir.

- Akit TV logosu ile yayın yapan "Akit Televizyon ve Radyo Anonim Şirketi" ticari unvanlı medya hizmet sağlayıcıya 26.02.2018 tarihli yayınlarında 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde yer alan "İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz." hükmünü ihlal etmesi nedeniyle Üst Kurulun 28.02.2018 tarihinde yapmış olduğu 2018/09 sayılı toplantıda alınan 28 sayılı karar uyarınca "ihlalin ağırlığı, yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği tarih itibariyle kuruluşun bir önceki aya ait brüt ticari iletişim gelir beyanının yüzde üçü oranında idari para cezası müeyyidesi ve 3 kez de program durdurma müeyyidesi uygulanmasına" karar verilmiştir.
- Bayram FM çağrı işareti ile yayın yapan "Bayram Radyo ve Televizyon Yayıncılık Anonim Şirketi" ticari unvanlı medya hizmet sağlayıcıya 02.12.2017 tarihli yayınlarında 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde yer alan "İrk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez." hükmünü ihlal etmesi nedeniyle Üst Kurulun 13.03.2018 tarihinde yapmış olduğu 2018/11 sayılı toplantıda alınan 26 sayılı

karar uyarınca "ihlalin ağırlığı, yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği tarih itibariyle kuruluşun bir önceki aya ait brüt ticari iletişim gelir beyanının yüzde üçü oranında idari para cezası müeyyidesi uygulanmasına" karar verilmiştir.

- Kanal D logosu ile yayın yapan "DTV Haber ve Görsel Yayıncılık Anonim Şirketi" ticari unvanlı medya hizmet sağlayıcıya 06.10.2018 tarihli yayınlarında 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde yer alan "İrk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez." hükmünü ihlal etmesi nedeniyle Üst Kurulun 09.10.2018 tarihinde yapmış olduğu 2018/41 sayılı toplantıda alınan 194 sayılı karar uyarınca "ihlalin ağırlığı, yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği tarih itibariyle kuruluşun bir önceki aya ait brüt ticari iletişim gelir beyanının yüzde ikisi oranında idari para cezası müeyyidesi uygulanmasına" karar verilmiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 2016-2020 Stratejik Planında yer alan "Dezavantajlı birey ve grupların medya görünürlüklerinin artırılması, sağlıklı temsillerinin oluşması ve yayına erişim şartlarının iyileştirilmesi için gerekli çalışmaları yapmak" faaliyeti kapsamında 20.11.2017 tarihinde bu konuyla ilgili bir komisyon kurulmuştur. Komisyon çalışmalarını tamamlayarak raporunu 24.05.2018 tarihinde Üst Kurula sunmuştur. Üst Kurulun 21.06.2018 tarihinde yapmış olduğu 2018/25 sayılı toplantıda alınan 3 sayılı karar ile görme ve işitme engellilerin medya hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılmasına yönelik bir yönetmelik çalışmasının yapılması kararı alınmıştır. Bu karara istinaden yapılacak düzenlemelerin belirlenmesi için ilgili kesimlerin görüşlerini almak amacı ile tarafların katılacağı çalıştayın hazırlıkları ise devam etmektedir. Bu doğrultuda, görme ve işitme engellilerin taleplerinin ortaya konulacağı, aynı zamanda ulusal yayın kuruluşları, dijital platform işletmecileri ve yerli üretim yapan teknik firmaların konuyla ilgili görüşlerinin alınacağı; dezavantajlı grupların medya hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmak için ne tür çalışmalar yapılması gerek-

tiğinin değerlendirileceği bir çalıştayın Aralık 2018'de gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

5.2.5. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun Uygulamaları

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) tarafından kamuoyunda insan hakları ve eşitlik bilincini geliştirmek ve toplumsal farkındalığı arttırmak amacıyla hem yerel düzeyde hem genel olarak ülke düzeyinde hem de yurt dışında yaşayan vatandaşlara yönelik olarak televizyon ve radyo yayınları yapılmaktadır.

TRT Dış Yayınlar Dairesi Başkanlığı tarafından, haftada üç gün "İnsan Hakları" adlı program yayınlanmaktadır. Söz konusu programda, insan haklarının gelişimi, Türkiye kültür ve medeniyetinde insana ve insan haklarına verilen önem hakkında bilgi verilmekte, yurtdışında yaşayan vatandaşları insan hakları konusunda bilgilendirilmekte, dil, din, mezhep, ırk ayrımı başta olmak üzere, her türlü ayrımcılığın ve kötü muamelenin yanlışlığı vurgulanmakta, insanların hür ve onur ve haklar

bakımından eşit olduğu hatırlatılmaktadır. Ayrıca, haftada iki gün yayınlanan "Hukuk Saati" adlı programda, yurtdışında yaşayan vatandaşlara sahip oldukları haklar ve günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri hukuki sorunlar hakkında bilgi verilmekte ve hak arayışları konusunda yasal süreçlere ilişkin olarak yol gösterilmektedir. Bu kapsamda, uluslararası insan hakları hukukunda ayrımcılık yasağı, inanç özgürlüğü ve kültürel haklara ilişkin bilgiler aktarılmaktadır.

TRT Haber ve Spor Yayınları Dairesi Başkanlığına bağlı TRT Haber Kanal Koordinatörlüğünce de kişilerin eşit muamele görme ilkesine, ayrımcılık yasağına ve insan haklarına ilişkin haber içeriklerine ve tartışma programlarına yer verilmektedir. Bu bağlamda, her türlü ayrımcılığa karşı duran bir haber dilinin benimsenerek konunun uzmanlarının konuk edildiği programlarla insan hakları ve eşitlik bilincinin izleyiciye aktarılması hedeflenmektedir. Söz konusu programlara ilişkin tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 6: TRT Haber Kanalı'nda Ayrımcılıkla Mücadele ile İlgili Yayınlanan Programlar

Program Adı	Yayınlanan Bölümler	Ortalama Bölüm Süresi	İçerik
İslamofobi	2 Bölüm	26 Dakika	ABD'de Yükselmekte olan İslam karşıtı fikir, hareket ve saldırıları, kanaat önderleri ve akademisyenlerin katılımıyla ele alınmaktadır.
Yüreğimize Sığınanlar	10 Bölüm	30 Dakika	Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye'ye sığınmış, özellikle sınır illerinde yaşayan Suriyelilerin ülkelerinde maruz kaldıkları sosyal, siyasi ya da dinsel ayrımcılık ve tecrit politikaları karşısında Türkiye'ye geliş hikayelerini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin onlar için yaptığı sosyal çalışmaları kapsamaktadır.
Zoru Başaranlar	12 Bölüm	26 Dakika	Engelli bireylerin azim ve inançla yılmadan elde ettikleri başarılar ve başarı hikayeleri konu edilmektedir. Program ile engelli kişilere yönelik toplumsal önyargıları yıkmak ve eşitlikçi bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmaktadır.
Misafir	1 Bölüm	26 Dakika	Savaş, felaket, doğal afet vb. nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişilerin Türkiye'de faydalandıkları hizmetler ve göçmenlerin etnik köken veya mezhep gibi temellerde ayrımcılığa ve kötü muameleye maruz kalmasının engellenmesi için Türkiye Cumhuriyeti'nin çalışmaları konu edilmektedir.

TRT Haber Kanalı'na ek olarak TRT bünyesindeki diğer televizyon kanallarında da eşitlik ilkesine, ayrımcılık yasağına, kadın, çocuk, engelli ve yaşlı hakları başta olmak üzere insan haklarına ilişkin programlar yayınlanmaktadır. TRT Televizyon Dairesi Başkanlığı bünyesindeki televizyon kanalları tarafından konuya ilişkin olarak yapılan yayınlara ilişkin detaylı tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7: TRT Televizyonlarında Ayrımcılıkla Mücadele ile İlgili Yapılan Yayınlar

Sıra No	Programın Adı	Konusu	Yayın Tarihi	Bölümün Adedi Süresi	Yayın Kanalı
1	ENGELSİZ-"BÊASTENG"	Engellilerin toplumsal hayatta var olma mücadeleleri	06.01.2018-29.09.2018	30-30'	TRT KURDİ
2	YASEMİN ÇİÇEĞİ-"SOSİN"	Kadınların iş yükü ve toplumsal hayattaki statüleri	06.01.2018-19.04.2018	13-90'	TRT KURDİ
3	GÜNAYDIN-"ROJBAŞ"	Boşanma davalarında kadının maddi ve manevi hakları	12.03.2018	130'	TRT KURDİ
4	GÜNAYDIN-"ROJBAŞ"	Okul öncesi çocuklara karşı sorumluluklarımız	20.03.2018	130'	TRT KURDİ
5	GÜNAYDIN-"ROJBAŞ"	Engelli hakları	21.03.2018	130'	TRT KURDİ
6	BİR GÜN-"ROJEK"	Suriyeli mültecilerin Türkiye'de bir günü	15.10.2018	130'	TRT KURDİ
7	BAŞKA HAYATLAR-"JİYANEN DİN"	Ezidi inancı ve yaşam biçimleri	04.05.2018	160'	TRT KURDİ
8	ENGELSİZ-"BÊASTENG"	Engelli kişilerin yaşam koşulları ve başarı hikayeleri	Her cumartesi	130'	TRT KURDİ
9	ENGELSİZ-SAHNE	Metin Özülkü ve Orkestrasının yer aldığı, bir engelli olmak üzere iki sanatçının katıldığı düzenlerin ve solo performansların gerçekleştirildiği program	08.01.2018-15.10.2018	4090'	TRT MÜZİK

Sıra No	Programın Adı	Konusu	Yayın Tarihi	Bölümün Adedi Süresi	Yayın Kanalı
10	SESİZ	İşitme engellileri için alt yazı ve betimleme ile desteklenmiş güncel kliplerin yer aldığı program	01.01.2018-15.10.2018	7530'	TRT MÜZİK
11	SINIRLARI AŞMAK	Türkiye'deki engellilerin TSM, THM korolarındaki tiyatro, orkestra ve spordaki başarılarının tüm belediye ve derneklerin öncülüğü ile sergilendiği bir program	24.06.2018-14.10.2018	2130'	TRT MÜZİK
12	KIYIYA VURAN İNSANLIK	İzmir Bamane semtinde mültecilerin insan taciri arayışları, insan tacirleriyle pazarlıklar	19.09.2018-04.07.2018	130''	TRT BELGESEL
13	ÇANAK ÇÖMLEK PATLADI	Savaş bölgelerindeki kadınların ve çocukların durumu	02.01.2018'den itibaren toplam 56 defa	330'' 145' 125'	TRT BELGESEL
14	SAVAŞIN ÖTEKİ TARAFI	Savaşın ortasında kalmış, topraklarını terketmek zorunda kalan, savaşın ağır şartlarını en derinden hisseden insanların hikayeleri	19.05.2018'den itibaren 3 kez yayınlanmış olup yayını devam etmektedir.	1026'	TRT BELGESEL
15	EŞİTLİK TEKNOLOJİSİ	Türkiye'de ve dünyada engellilerin hayatlarını korumak ve kolaylaştırmak amacıyla geliştirilen teknolojilerin seyirciye anlatımı	04.01.2018'den itibaren 2 kez yayınlanmıştır.	1-26''	TRT BELGESEL
16	TAM O YAŞTAYIM	Dünyanın birbirinden uzakta ve ayrı yerlerinde yaşayan, farklı kültürlerden gelen aynı yaştaki insanların gerçek hayat hikayeleri	6.5.2018'den itibaren 38 kez yayınlanmıştır.	1-26''	TRT BELGESEL
17	ÖĞRENDİĞİM HERŞEY	Otizmlili çocukların yaşamını, öğrenme ve düşünme biçimleri	02.04.2018	154'	TRT BELGESEL
18	ENGELSİZ PORTELER	Engellerine rağmen hayattan kopmayan ve başarıyı yakalayan kişilerin yaşam öyküleri	Her Perşembe	3026'	TRT DİYANET
19	ŞEFKATE MUHTAÇ	Engelli bireylerin ve ailelerinin yaşamları	Her Perşembe	2630'	TRT DİYANET

Sıra No	Programın Adı	Konusu	Yayın Tarihi	Bölümün Adedi Süresi	Yayın Kanalı
20	KARDEŞİM OZİ	6 yaşındaki Down-Sendromlu Ozi'nin yaşadığı zorluklar ve bunların üstesinden gelme biçimi, Ozi gibi özel çocukları tanıma, anlama ve bu konuda farkındalık oluşturma	20.01.2018	110'	TRT ÇOCUK
21	DUVARINDAKİ RENKLER	Zihinsel engelli ressam Muhammet Yalçın'ın resimle değişen hayatı	Yayına Hazır	126'	TRT BELGESEL
22	ÇARŞI KAZAN, BEN KEPÇE	Afganistan'da ve Somali'de yaşayan, terör ve yoklukla mücadele etmeye çalışan çocukların öyküsü	Yayına Hazır	126'	TRT BELGESEL
23	ŞEKER ÇOCUK	Diyabet konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla, diyabet hastası Bükre Nil Bayar'ın yaşamı	Hazırlık Aşamasında	125'	TRT BELGESEL
24	EL FENERİ	Özel eğitim imkanı bulamayan, okul öncesi dönemdeki işitme engelli çocuklara temel kavramların türk işaret dilindeki karşılıklarının öğretilmesine ilişkin sosyal sorumluluk projesi	Hazırlık Aşamasında	110'	TRT ÇOCUK

Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak, televizyon ve sosyal medya başta olmak üzere kitle iletişim araçları gündelik yaşamda büyük bir yer tutmaya başlamıştır. Bu anlamda medya, bireylerin bilgiye ve haberlere ulaşması, düşünce ve kanaat edinmesi ve kendini gerçekleştirme için çok önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, medya, toplumsal yaşamdaki bu önemli rolü nedeniyle toplumsal kalıp ve yargıları oluşturma, değiştirme ve dönüştürme gücüne de sahiptir. Bu çerçevede medya ve kitle iletişim araçları, kadınlara, çocuklara, engellilere, yaşlılara ve göçmenlere yönelik algıların ve davranış kalıplarının oluşturulmasında ve geliştirilmesinde etkili olabilmektedir.

Özellikle, medyadaki cinsiyet temsilleri, bu anlamda cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet gibi hu-

suslar, medyanın etkisinin en güçlü gözlemlenebildiği alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'na göre, "medyada, kadın temsiline sorunlu olduğu alanlardan biri kadına yönelik şiddettir. Televizyon dizilerinde kadına yönelik şiddet toplumsal değil, bireysel bir sorun olarak ele alınmaktadır. Haberlerde kadına yönelik şiddetin ayrıntılı tasvirine yönelik ifadeler ve görsellere yer verilmesi ayrıca şiddetin estetize edilmesi sıkça karşılaşılan bir sorundur."⁶¹

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu tarafından hazırlanan "Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Medyanın Rolü Konulu Komisyon Raporu"na göre, "televizyon programlarında, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren özel televizyon yayıncılığıyla birlikte, izlenirliği sağlamak üzere cinsellik, şiddet ve sansasyona dayalı popüler

⁶¹ Bkz. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı: 2018-2023, s. 113.

çekicilik unsurları daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Popüler çekicilik unsurlarından en yoğun olarak kullanılan unsur kadın bedeni ve kadınların birer cinsel objeye indirgenmesidir (Gencel Bek ve Binark, 2000; 10-11).⁶² Kadına yönelik şiddetin medya tarafından sıradanlaştırılmasına ek olarak, medyada kadınlara atfedilen roller de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirici bir etki yaratmaktadır. Örneğin, TÜSiAD tarafından Mart 2018’de yayınlanan ve Türkiye’de ulusal televizyon kanallarında yayınlanan popüler dizilerde toplumsal cinsiyet rollerinin yer alış biçimlerini ortaya çıkarmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını desteklemek üzere hazırlanan Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Araştırması’na göre, reyting oranlarına göre ilk 20 sırada bulunan dizilerde kadın ve erkek karakterlerin medeni durumuna göre dağılımına bakıldığında erkek karakterlerin daha çok bekâr rolünde olduğu, kadınların ise erkeklerden 7 kat daha fazla dul karakterlere hayat verdiği gözlemlenmektedir.⁶³

Yine araştırmaya göre, dizilerde kadın karakterler için daha çok “ağlama/hüzün” içeren sahneler yazılırken (%73), erkekler için “şiddet/tehdit (%79)” içeren sahneler yazılmıştır. Özellikle kadına yönelik şiddetin en bü-

yük problemlerden biri olduğu günümüzde, söz konusu pratiklerin medyada da yüksek oranda yer bulduğu görülmektedir. Yine tabloya göre, “iş içerikli” konuşma ve eylemlerin %82’si erkekler tarafından yapılırken ve “ev işi” %92 gibi büyük bir oranla kadınlara biçilen rol olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁴ Bu veriler göstermektedir ki bireylerin iletişim alanındaki hizmetlerden eşit bir biçimde yararlanmasını sağlamak amacıyla mevzuatımızda çok önemli ve geniş kapsamlı düzenlemelere yer verilmiştir. İletişim hizmetlerinin planlanmasından ve yürütülmesinden sorumlu kurumların faaliyetleri de konuya büyük bir önem verildiğini ve hassasiyetle yaklaşıldığını göstermektedir. Bu anlamda, pek çok proje geliştirilmekte, eğitim ve farkındalık çalışması yürütülmektedir.

Son olarak, bireyler de, medyadaki ayrımcı söylem ve içerikler konusunda bilinçli olmalı, medyayı verimli ve eleştirel kullanabilmelidir. Bu kapsamda, kişilerin medyayı hak temelli olarak, doğru kullanmasını ve değerlendirmesini sağlamak amacıyla medya okuryazarlığı eğitimlerinin yaygınlaştırılması ve ayrımcılık yasağına ve eşitlik ilkesine duyarlı hale getirilmesi gerekmektedir.

⁶² <https://kadinstatusu.aile.gov.tr/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-plani-2018-2023> TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Medyanın Rolü Konulu Komisyon Raporu, Haziran 2012, s. 13. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/toplumsal_cinsiyet_esitliginde_medyanin_rolu.pdf

⁶³ İrem İnceoğlu, Elif Akçaoğlu, “Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Araştırması”, TÜSiAD, 2018, s. 27.

⁶⁴ A.g.y., s. 40.

06 BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK, SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM

Hükümet Politikaları / 65. Hükümet Programı / Onuncu Kalkınma Planı / Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Uygulamaları / İşyerinde Psikolojik Tacizle Mücadele / Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği / Ulusal İstihdam Stratejisi (2017-2023) / Sosyal Yardımlar Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / Erişilebilirlik Alanında Ulusal Standardizasyon Uygulamaları / Toplumsal Farkındalığı ve Bilinç Düzeyini Arttırma Uygulamaları / Erişilebilirliği Yaygınlaştırma ve Uygulamayı Geliştirme Çalışmaları / Bakım Hizmetleri Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / Kadının Statüsü Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kapsamında Yürütülen Uygulamalar / Çocuk Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar / Uluslararası İşgücü Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar

Sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardım, sosyal devlet olmanın gereği olan haklar dizisini oluşturduğu gibi, devletin vatandaşlarına “insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyi sağlaması” yükümlülüğünün de çerçevesini oluşturur.

İnsan, tarihin her döneminde kendisini yoksulluğa sürükleyen, geleceğini tehlikeye iten olayları bertaraf etme düşünce ve kaygısı içinde olmuştur. Devlet olgu-

sunun doğuşu, gelişimi ve günümüze kadar varlığını devam ettirmesinin en önemli nedenlerinden birini de sosyal bir varlık olan insanın gelecek kaygısı ve bunun önüne geçme amacı oluşturur. Bu amaç temelinde sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardım sosyal riskle karşılaşan, yoksulluğa düşen bireylere asgari bir güvence sağlamak, sosyal devlet anlayışının hâkim yönü olmak zorundadır.

Sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardım, ekonomik kalkınmaya paralel olarak sosyal refah düzeyinin korunması ve sürdürülmesi bakımından temel sosyal politika alanlarını oluşturmaktadır. Bu alanda ayrımcılıkla mücadele toplumun tüm kesimlerini çeşitli risk ve tehlikelere karşı korumakla kalmayıp aynı zamanda geleceklerini güvence altına almak yönünden de önem taşımaktadır. Dolayısıyla sosyal politik bağlamda eşitlik, toplumun tüm kesimlerinin sosyal refah hizmetlerinden etkili bir şekilde yararlanma

hakkını sağlama anlayışına dayanır. Bu anlayış Avrupa Sosyal Şartının “Sosyal Refah Hizmetlerinden Yararlanma Hakkı” başlıklı 14. maddesinde şu şekilde karşılık bulmuştur;

“Sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı Akit Taraflar Sosyal Refah Hizmetlerinden Yararlanma Hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla: (1) Sosyal hizmet yöntemlerinden yararlanarak, toplumda bireylerin ve grupların refah ve gelişmelerine ve sosyal çevreye uyum sağlamalarına katkıda bulunacak hizmetleri teşvik etmeyi ya da sağlamayı; (2) Bireylerin ve gönüllü ya da diğer örgütlerin bu tür hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesine katılmalarını özendirme; taahhüt ederler.”

Anayasa'nın 60 ve devamı maddelerinde anılan sosyal güvenlik hakkına ilişkin olarak; “Anayasanın başlangıç ilkelerinden yola çıkarak 2. maddesinde belirttiği niteliklerde bir devlet sistemi kurmayı ve böylece kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunun sağlanması, onların hak ve özgürlüklerinin sosyal devlet ilkesine uygun bir şekilde kullanabilmeleri için ortam yaratılması ve bu biçimde kullanılması önündeki siyasal, ekonomik ve sosyal engellerin kaldırılması, maddi ve manevi varlıkların gelişmesi için gerekli şartları hazırlayarak insan onuruna yaraşır bir hayat yaşayabilmeleri için bir yandan Devlete temel amaç ve görevler yüklerken, kişilere de bunları talep edebilme yetkisi bahşettiği” kabulünün vurgulandığı görülmektedir.

Avrupa Birliği mevzuatında çalışma hayatının ve bu alanda ayrımcılık yasağının direktif düzeyinde kapsamlı olarak düzenlendiği söylenebilir. Sosyal güvenlik rejimlerinin hukuki esaslarına ilişkin 79/7/CEE ve kısmi zamanlı çalışmaya ilişkin 97/81/CE sayılı Direktifler istisna olmak üzere, aşağıda sıralanan direktiflerin tamamında işe girme, çalışma koşulları, işten çıkarma usul ve sebepleri, ücret, mesleki eğitim, görevlendirme koşulları vb. iş ilişkilerini ilgilendiren pek çok konunun koruma kapsamında olduğu görülmektedir. Bu koruma kapsamında etkin bir yargı yoluna başvurma ve ayrımcılığa uğradığını iddia eden taraf lehine ispat yükünün yer değiştirmesi usulleri, anılan direktiflerle ortak hükümlere bağlanmıştır.

- a) Kadın ve Erkek İşçiler Arasında Eşit Ücret İlkesinin Uygulanmasına Yönelik Üye Devlet Mevzuatı

- tının Uyumlaştırılmasına İlişkin 75/117/CEE sayılı Konsey Direktif
- b) İşe Girişte, Formasyonda, Terfide ve Çalışma Koşullarında Kadın ve Erkelere Eşit Davranma İlkesine İlişkin 76/207/CEE sayılı Konsey Direktifi
- c) Sosyal Güvenlik Alanında Kadın ve Erkelere Eşit Davranma İlkesinin Uygulanmasına İlişkin 79/7/CEE sayılı Konsey Direktifi
- d) Mesleki Sosyal Güvenlik Rejimlerinde Kadın ve Erkelere Eşit Davranma İlkesinin Uygulanmasına İlişkin 86/378/CEE sayılı Konsey Direktifi
- e) Kısmi Zamanlı Çalışmaya İlişkin 97/81/CE sayılı Konsey Direktifi
- f) Cinsiyet Temeline Dayalı Ayrımcılık Hallerinde İspat Yüküne İlişkin 97/80/CE sayılı Konsey Direktifi
- g) Eşit Davranma İlkesinin Irka ve Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılığın Uygulanmasına İlişkin 2000/43/CE sayılı Direktifi
- h) Eşit Davranma İlkesine Genel Bir Çerçeve Oluşturulmasına İlişkin 2000/78/CE sayılı Konsey Direktifi
- i) İş ve İstihdam Alanında Kadın-Erkek Arasında Fırsat Eşitliği ve Eşit Davranma İlkelere İlişkin 2006/54/CE sayılı Direktif

Direktiflerin dayanağını oluşturan Avrupa Birliği Kurucu Anlaşmasının 141. maddesinde “Her üye devlet, aynı veya aynı değerde işler için kadın ve erkek işçiler arasında ücret eşitliği ilkesinin uygulanmasını sağlar. Bu madde uyarınca ücretten, işveren tarafından çalışma karşılığı işçiye ödenen ücret veya en az ya da temel düzenli gelir veya işçiye doğrudan ya da dolaylı olarak sağlanan menfaatler anlaşılır.” denilmektedir. Madde genel bir ayrımcılık yasağı öngörmemekte ve fakat kadın-erkek arasında ücret eşitliği ilkesini düzen-

lemektedir. Direktiflerle özel usullere tabi tutulmamış olmakla birlikte diğer ayrımcılık halleri de, Topluluk hukukunun bir parçası olan eşitlik ilkesi uyarınca yasak kapsamında değerlendirilmektedir.

6.1. Hükümet Politikaları

6.1.1. 65. Hükümet Programı

Programda temel amaç “insanların hayatını kolaylaştırmak, yaşam kalitesini arttırmak ve refahını yükseltmek” olarak açıklanmıştır. İnsani merkezli kalkınma politikası ile hak ve özgürlük alanını genişletme ilkesinin esas alındığı programda sosyal güvenlik ve genel sağlık sigortası bağlamında sürdürülebilir etkin çalışan bir sistemin hayata geçirildiği belirtilmiştir. Sosyal hizmet ve yardım kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliğinin artırılacağı, aile birliği sisteminin hayata geçirileceği, sosyal yardım ile istihdam arasındaki bağı güçlendirileceği belirtilmiştir. Toplum yararına çalışma programlarında ailesinde çalışan olmayanlara öncelik verileceği, dar gelirli emeklilere Toplu Konut İdaresi ile konut edindirileceği hususlarına yer verilmiştir.

Aile Sosyal Destek Programının alt yapısının tamamlanacağı ve yeterli sayıda nitelikli personelin yurdun her yerinde istihdam edileceği bildirilmiştir. İş güvenliği ve kıdem tazminatı hususlarının tüm sosyal taraflarla görüşülerek ve çalışanın hak ve hukuku gözetilerek çözüme kavuşturulacağı da yer verilen hususlar arasındadır. İş ve yatırım ortamının geliştirilerek üretim, büyüme ve istihdamın daha fazla ve daha nitelikli özel sektör yatırımlarıyla destekleneceği hususu da programda güçlü şekilde vurgulanmıştır.

6.1.2. Onuncu Kalkınma Planı

Ülkemizin 2023 hedefleri doğrultusunda hazırlanan ve 6 Temmuz 2013 tarihli ve 28699 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) kapsamında, Planın amaçlarına ulaşmasını sağlamak üzere 25 adet “Öncelikli Dönüşüm Programı” hazırlanmıştır.⁶⁵ Söz konusu Öncelikli Dönüşüm Prog-

⁶⁵ Bu programlar şu başlıklarla sıralanmaktadır: 1 Üretimde Verimliliğin Artırılması 2 İthalata Olan Bağımlılığın Azaltılması 3 Yurtiçi Tasarrufların Artırılması ve İsrafın Önlenmesi 4 İstanbul Uluslararası Finans Merkezi 5 Kamu Harcamalarının Rasyonelleştirilmesi 6 Kamu Gelirlerinin Kalitesinin Artırılması 7 İş ve Yatırım Ortamının Geliştirilmesi 8 İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi 9 Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması 10 İstatistik Bilgi Altyapısını Geliştirme 11 Öncelikli Teknoloji Alanlarında Ticarileştirme 12 Kamu Alımları Yoluyla Teknoloji Geliştirme ve Yerli Üretim 13 Yerli Kaynaklara Dayalı Enerji Üretim 14 Enerji Verimliliğinin Geliştirilmesi 15 Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi 16 Sağlık Endüstrilerinde Yapısal Dönüşüm 17 Sağlık Turizminin Geliştirilmesi 18 Taşımacılıktan Lojistiğe Dönüşüm 19 Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme 20 Nitelikli İnsan Gücü İçin Çekim Merkezi 21 Sağlıklı Yaşam ve Hareketlilik 22 Ailenin ve Dinamik

ramları arasında yer alan “İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi” programı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinatörlüğünde yürütülmektedir.

“İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Öncelikli Dönüşüm Programı”nın ilk bileşeni “Kadınların İşgücüne ve İstihdama Katılımının Artırılması”dır. Bu bileşen çerçevesinde kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranlarının plan dönemi sonunda sırasıyla yüzde 34,9 ve yüzde 31’e yükseltilmesi hedeflenmektedir. Dönüşüm Programı kapsamındaki diğer bileşenler ise esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması, sosyal yardım istihdam bağlantısının güçlendirilmesi ve istihdam teşviklerinin etkinliğinin artırılması olarak sıralanmaktadır. Her bileşen için hazırlanan eylem planlarında çeşitli kurumların sorumluluğu altına verilen politika ve tedbirler bulunmaktadır. Tedbirler içinde çalışma hayatında ayrımcılıkla mücadele edilmesi amacıyla öngörülen stratejiler de bulunmaktadır.

Dönüşüm programları arasında yer alan kayıt dışı ekonominin azaltılması da, orta ve uzun dönemde ekonomik istikrar, gelir dağılımı ve istihdam gibi birçok makroekonomik unsurun iyileşmesine, ekonomide verimlilik düzeyi ve rekabet gücünün yükselmesine, ayrıca kamu gelirlerinin artmasına katkıda bulunacaktır. Programla, kayıtlı sektörlerin güçlendirilmesi ve kayıtlı sisteme girişlerin teşvik edilmesi sosyal güvenlik politikalarının kapsayıcılığı açısından önemlidir.

6.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları⁶⁶

6.2.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Uygulamaları⁶⁷

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) ayrımcılıkla mücadele alanındaki çalışmalarını tematik başlıklar altında detaylı olarak bildirmiştir. Muhteviyatı itibarıyla bildirilen çalışmalar aşağıda alt başlıklar altında derlenmiştir. Bu başlıklar altında sıralanan çalışmalara ilaveten Bakanlık, 2016 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi ve I. Aşama Eylem Planı

(2016-2018) kapsamındaki çalışmaları koordine edilmekte olup, II. Aşama Eylem Planı (2019-2021) güncelleme çalışmaları da devam etmektedir.

Yine Bakanlık tarafından hak sahibi olan şehit yakını gazi ve gazi yakınlarının ırk, cinsiyet, inanç, sosyokültürel herhangi bir ayırım gözetmeksizin kamu kurumlarında istihdamları sağlanmaktadır. Aynı şekilde hak sahibi şehit yakını gazi ve gazi yakınlarımızın ücretsiz seyahat haklarından yararlanmalarını temin amacıyla herkese eşit şekilde ücretsiz seyahat kartı basılarak kendilerine teslim edilmektedir. İl müdürlüklerimizde görevli idari personel ile meslek elemanları tarafından illerde ikamet eden şehit yakını gazi ve gazi yakınları evlerinde ziyaret edilerek varsa talepleri alınmakta ve psiko-sosyal destek çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca özel anma günlerinde dini ve milli bayramlarda ramazan ayı etkinliklerinde şehit yakını gazi ve gazi yakınlarına sosyal hizmet faaliyetleri kapsamında etkinlikler düzenlenmektedir. Yapılan bütün psiko-sosyal çalışmalar ve gerçekleştirilen sosyal hizmet faaliyetleri hedef kitlenin tamamını kapsamakta olup herhangi bir ayrımcılık yapılmamaktadır.

Diğer yandan iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin yürütülmesinden Bakanlık İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (İSGÜM) sorumludur. 6331 Numaralı Kanun ve diğer mevzuat düzenlemeleri doğrultusunda iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinden bütün çalışanların tehlike sınıflarına göre yararlandırılması ve böylece çalışanların işle ilgili iş sağlığı sorunları, meslek hastalıkları, yaralanma ve kazalardan korunması amaçlanmıştır. İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin sunumunda, işverenler birinci derecede sorumlu olmak üzere işyeri hekimleri, iş güvenliği uzmanları ve işyeri hemşirelerine görev ve sorumluluklar tanımlanmıştır. Kanunun onuncu maddesinde işverene iş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirmesi yapma veya yaptırma yükümlülüğü tanımlanmış olup, bu kapsamda belirli risklerden etkilenebilecek çalışanların durumu ile genç, yaşlı, engelli, gebe veya emziren çalışanlar gibi özel politika gerektiren gruplar ile kadın çalışanların durumunun

Nüfus Yapısının Korunması 23Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi 24Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm 25Kalkınma için Uluslararası İşbirliği Altyapısının Geliştirilmesi

⁶⁶ Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı'ndan alınan 28.09.2018 tarih ve 88390588/609/12712423 sayılı yazıda “Kurumumuz yürürlükteki kanunlaragöre ayrımcılık yapmadan herkesin sosyal güvenliğini sağlamakla görevli olup, 2018 yılı için hazırlanacak ayrımcılıkla mücadele raporunda değerlendirilebilecek herhangi bir çalışma bulunmamaktadır” denilmiştir.

⁶⁷ Çalışmalara ilişkin bilgiler, Bakanlığın 12.10.2018 tarih ve 34930642-000-324455 sayılı yazı ile alınmıştır.

özellikle değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kanunun ilgili hükümleri ile ayırım yapılmaksızın bütün sektörlerde ve çalışma ortamlarında çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunması amaçlanmıştır.

Genel Müdürlük bünyesinde “Sektörel Risk Yönetimi ve İstatistik Dairesi” teşkil edilerek bu daire bünyesinde “İş Sağlığı ve Meslek Hastalıkları Şubesi” oluşturulmuştur. Aynı zamanda Genel Müdürlüğe bağlı “İş Sağlığı ve Güvenliği Enstitüsü” bünyesinde de “İş Psikolojisi Birimi” teşkil edilmiştir. Bu şube ve birimlere işyerlerinde çalışan sağlığı ve güvenliği tehdit eden mobbing, stres ve tükenmişlik, şiddet, ayrımcılık ve damgalama vb. psiko-sosyal riskleri önleme görevi tanımlanmıştır.

Engelli çalışanların iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinden etkin yararlanması konusunda farkındalık oluşturmak ve sorumlu tarafları teşvik etmek amacıyla 10-16 Mayıs Engelliler Haftası kapsamında 15 Mayıs 2018 tarihinde İSGÜM Konferans Salonunda, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının geniş katılımı ile “Engelli İstihdamında İş Sağlığı ve Güvenliği Sempozyumu” gerçekleştirilmiştir. Sempozyumda, engelli çalışanlar için işyerlerinin daha sağlıklı ve güvenli hale getirilmesine ilişkin görüşler paylaşılmış ve ilgili tarafların önerileri alınmıştır.

Bakanlık tarafından, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinden ayırım yapılmaksızın tüm çalışanların faydalanmasına dikkat edildiği ve mobbing başta olmak üzere psiko-sosyal risklerin önlenmesi ve hassas çalışan gruplarının dışlanmaması için çalışmaların dikkatle sürdürüldüğü bildirilmektedir.

6.2.1.1. İşyerinde Psikolojik Tacizle Mücadele

İşyerinde psikolojik taciz; kültür, yaş, sektör, cinsiyet ve statü farkı gözetmeksizin herkesin başına gelebilecek, işyerinde gerilimi ve çatışmalı bir iklime yol açan, çalışma verimini olumsuz yönde etkileyen, bireysel, örgütsel ve toplumsal sonuçları ağır olan, işyerinde çalışanlar arasında ayrımcılık yaratılması sonucunda da ortaya çıkabilecek ve bu nedenle mücadele edilmesi gereken temel bir işyeri sorundur.

19 Mart 2011 tarihinde 27879 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “İşyerlerinde Psikolojik Taciz” konulu Başbakanlık Genelgesinin 5. maddesinde; çalışanların uğradığı psikolojik taciz olaylarını izlemek, değerlendirmek ve önleyici politikalar üretmek amacıyla AÇSHB bünyesinde Devlet Personel Başkanlığı, sivil toplum kuruluşları ve ilgili tarafların katılımı ile “Psikolojik Tacizle Mücadele Kurulu” oluşturulması öngörülmüştür.

Bu kapsamda, 21 Mayıs 2012 tarihinde AÇSHB bünyesinde Psikolojik Tacizle Mücadele Kurulu, Bakan oluru ile kurulmuş ve işyerlerinde psikolojik tacizin önlenmesine yönelik olarak ülke çapında politikaların belirlenmesine katkı sağlamak, eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerini koordine etmek, ihtiyaç duyulan konularda araştırma ve inceleme yapmak/yaptırmak, rapor, rehber ve bilgilendirme dokümanları hazırlamak ve kamuoyunu bilinçlendirme çalışmalarını yürütmekle görevlendirilmiştir. Kurul, Bakanlık Çalışma Genel Müdürlüğü başkanlığında; Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Devlet Personel Başkanlığı ile işçi ve işveren konfederasyonlarının katılımıyla toplanmaktadır. Kurul 2016 yılında yaptığı toplantısında; süresi dolan Eylem Planının (2012-2014) güncellenmesi, İşyerlerinde Psikolojik Taciz Bilgilendirme Rehberinin güncellenmesi ve 2011/2 sayılı İşyerlerinde Psikolojik Tacizin Önlenmesi Başbakanlık Genelgesinin güncel gelişmeler çerçevesinde revize edilmesi amacıyla bir teknik komite oluşturulmasına karar vermiştir. Kurul üyesi kurum ve kuruluşların yanı sıra diğer ilgili kurum ve kuruluşların da katılımıyla oluşturulan teknik komite tarafından “İşyerinde Psikolojik Taciz Eylem Planı (2018-2020)” ve “İşyerlerinde Psikolojik Tacizin (İşyerinde Yıldırma) Önlenmesi” konulu Başbakanlık Genelgesi taslak metinleri hazırlanmış ve 28 Kasım 2017 tarihinde gerçekleştirilen Kurul toplantısında, Kurul üyelerinin görüş ve değerlendirmelerine sunulmuştur. Bahse konu metinlere ilişkin Kurul üyelerinin resmi onayının alınmasıyla taslak metinlere son hali verilmiştir.

6.2.1.2. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği⁶⁸

İstihdam politikaları konusunda sorumlu kurum olan AÇSHB sosyal diyalog anlayışı ve katılımcı bakış açısıy-

⁶⁸ 25 Mayıs 2010 tarihli ve 27591 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2010/14 sayılı Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması Konulu Başbakanlık Genelgesi, kadınların sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesi, toplumsal yaşamda kadın erkeğe eşitliğinin sağlanması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma amaçlarına ulaşılabilmesi için kadınların istihdamının artırılması ve eşit işe eşit ücret imkânının sağlanması şart olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu amaçla Genelge, başta AÇSHB olmak üzere farklı kurum ve kuruluşlara sorumluluk getiren 13 eylemi içermektedir.

la kadın istihdamının artırılması konusuna özel önem atfederek ilgili kurumlar ve işçi-işveren kuruluşlarıyla işbirliği halinde çalışmalarını sürdürmektedir. Bakanlık Çalışma Genel Müdürlüğü İstihdam Politikaları Daire Başkanlığı bünyesinde cinsiyet temelli ayrımcılığın bütün biçimleriyle mücadele etmek için ve özellikle istihdam, mesleki eğitim ve çalışma koşulları konusunda ayrımcılığın önlenmesine yönelik çalışmalar yapmak, kadın ve erkeğe eşit ücret ödenmesi ilkesinin uygulanmasına yönelik tedbirler alınması ve teşvik edilmesi konusunda duyarlılık artırıcı faaliyetler yapmak, AB uyum çalışmaları kapsamında üye devletlerdeki uygulamaları incelemek, eşit muameleyi teşvik edici ve ayrımcılığın önlenmesine yönelik olarak projeler yapmak, ilgili kurum ve kuruluşlarla koordine sağlamak üzere çalışmalar yürütmektedir.

Söz konusu projenin amacı; cinsiyet eşitliği konusunda Türk mevzuatının AB Müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi, müktesebatın uygulanmasından sorumlu kurumların kapasitelerinin geliştirilmesi ve konuya ilişkin kamu duyarlılığının artırılması amacıyla 2010-2012 döneminde Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından Almanya-Avusturya konsorsiyumu ile birlikte “Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi” yürütülmüştür. Projenin en önemli çıktısı, Bakanlıkça 2012-2017 döneminde ülkemizde faaliyet gösteren işletmeler ve belediyeler içinden işyerlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla belirlenen kriterlere göre seçilenlere her yıl verilen “Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ödülü”dür. Bu ödül ile ülkemizde toplumda ve çalışma hayatında toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili konulara dair bilinç ve duyarlılığın artırılması ve cinsiyet eşitliğinin konusuna daha fazla dikkat çekilmesi hedeflenmiştir.

6.2.1.3. Ulusal İstihdam Stratejisi (2017-2023)

Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023), 2023 yılına kadar işgücü piyasasındaki yapısal sorunların çözülmesi ve işsizlik sorununa kalıcı çözüm bulunmasına yönelik uygulanacak strateji, politika ve tedbirleri içermektedir.

Stratejinin kadınlar, engelliler, gençler ve uzun süreli işsizler başta olmak üzere özel politika gerektiren grupların işgücüne ve istihdama katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması amacıyla yönelen ‘Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamının Artırılması

Temel Politika Eksenî’, bu gruplara yönelik olarak tespit, hedef ve eylem planlarını içermektedir. 2017-2019 dönemini kapsayan Eksen Eylem Planında toplam 9 adet tedbir bulunmakta olup tedbirler içinde çalışma hayatında ayrımcılıkla mücadele edilmesi amacıyla tedbirler de bulunmaktadır.

Özel politika gerektiren kişilerin işgücü piyasasına entegrasyonunu sağlamak ve işgücü piyasasındaki tüm ayrımcılık biçimleri ile mücadele etmek amacı ile ÇSGB tarafından “Dezavantajlı Kişilerin Sosyal Entegrasyonu ile İstihdam Edilebilirliklerinin Geliştirilmesi Projesi” uygulanarak tamamlanmıştır. Proje, hibe ve hizmet bileşeninden oluşmaktadır. Hizmet bileşeni, 14 Eylül

2017’de, hibe bileşeni ise Kasım 2017’de tamamlanmıştır.

Projenin hedef grubu içinde engelli bireyler, Romanlar ve Romanlar gibi yaşayan vatandaşlar, gecekondu bölgelerinde yaşayan kişiler de dahil olmak üzere yoksul olan veya yoksulluk riski altında olan kişiler, eski mahkum/tutuklular ile mahkum ve tutuklular, çalışan çocukların ebeveynleri, yerlerinden olmuş kişiler, şiddet mağduru kadınlar, madde bağımlıları, diğer dezavantajlı kişiler ile diğer dezavantajlı kişiler (işgücü piyasasında ayrımcılığa maruz kalan ve yaygın önyargılarla karşılaşan diğer gruplar, vb.) yer almaktadır. Şiddet mağduru kadınlara ek olarak, söz konusu hedef grupların tümünde alt kategori olarak “kadınlar”, özellikle hassasiyet gerektiren bir grup olarak yer almaktadır. Proje kapsamında 137 sivil toplum kuruluşu, belediye, okul, vb. kurum/kuruluşlara yaklaşık 23 milyon Euro tutarında hibe desteği sağlanmıştır.

6.2.1.4. Sosyal Yardımlar Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar

Sosyal yardım programları, 1986 tarihli 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun temel gerekçesinde yer verilen sosyal adalet ilkesi çerçevesinde hiçbir siyasi, ideolojik, felsefi veya dini ayırım gözetmeksizin hanenin veya bireyin muhtaçlığı dikkate alınarak yürütülmektedir. Bu temelden hareketle AÇ-SHB tarafından uygulanan sosyal yardım programları objektif kriterler çerçevesinde Anayasamızda ifadesini bulan sosyal devlet ilkesi gereği “kamu hizmeti” olarak sunulmaktadır. 2003 yılından bu yana temel ilkeleri, yararlanma kriterleri ve tutarları belli “düzenli-kapsayıcı” sosyal yardım programları oluşturulmuş ve hizmetler geliştirilmiştir.

Bu çerçevede, Şartlı Sağlık ve Eğitim Yardımları, Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Nakdi Yardım, Muhtaç Asker Ailelerine Yardım, Öksüz Yetim Yardımı, Asker Çocuğu Yardımı, Evde Bakım Yardımı, 2022 Yaşlı ve Engelli Yardımı, Sosyal Konut Programı, Genel Sağlık Sigortası Prim Desteği örnek olarak verilebilmektedir.

Öte yandan, Bakanlık sosyal yardımları, “insanı merkeze alan” bir yaklaşım içerisinde, yararlanıcıların onur ve haysiyetini gözetenek sunmaktadır. Bu çerçevede:

- ◆ Sosyal yardım ödemeleri, T.C. Kimlik No ile hak sahiplerinin PTT’deki hesaplarına yatırılmaktadır.
- ◆ Yardım programlarından faydalanan vatandaşlarımıza 2 milyon adet Sosyal Yardım Kartı adı altında PTT kart dağıtılmıştır. Vatandaşlarımız isterlerse ATM’lerden paralarını çekebilemekte veya alışverişlerde kullanabilmektedir.
- ◆ 700 bin kişiye SMS ile yardımlarının hesaba yatırıldığı bilgisi verilmektedir.
- ◆ Parasını çekmeye gidemeyecek durumda olan engelli ve yaşlı vatandaşlarımıza talep etmeleri halinde sosyal yardım ödemeleri evlerinde (konutlarında) teslim edilmektedir.
- ◆ Yakacak yardımları vatandaşlarımızın kapısına kadar götürülmektedir.

6.2.1.5. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar

Türkiye’de engelli kişilerin insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını temin ve teşvik etmek üzere alınması gereken tedbirler politika düzeyinde benimsenmiştir. Engellilik konusunun tüm politika alanlarında gözetilerek, hak temelli bir yaklaşımla kurgulanması ve engelli bireylerin karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanması Türkiye’de engellilik politikasının esasını oluşturmaktadır.

Engellilere sunulan hizmetler farklı bakanlıklar ve kurumlar tarafından yürütülmekle birlikte engellilerin haklarını kullanabilmelerini teşvik etmek, engellilere yönelik politika ve hizmetleri geliştirmek üzere Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) bünyesinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM) ilgili kurum ve kuruluşların işbirliğinde çalışmalar yürütmektedir. Engelli bireylerin insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını öngören Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS) ülkemiz tarafından 2009 yılında onaylanmış ve Sözleşmeye Ek İhtiyari protokol ise 2015 yılında onaylanmıştır. EHİS’in ülkemiz tarafından onaylanması ayrımcılık mevzuatının geliştirilmesi için önemli bir adım olmuştur.

Sözleşmenin uygulanmasını teşvik etmek ve esasında engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek üzere

mevzuat çalışmaları ile birlikte araştırmalar, gösterge çalışmaları gibi yapısal çalışmalar, yayınlar ve seminerler gibi farkındalık çalışmaları AÇSHB tarafından yürütülmektedir.

Türkiye’de engelliliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele için bilimsel verilere dayanan politika ve stratejilerin belirlenmesine katkıda bulunmak amacıyla Avrupa Birliği (AB) İstihdam ve Sosyal Dayanışma Programının (PROGRESS) “Ayrımcılıkla Mücadele” alt başlığı kapsamında “Türkiye’de Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadele” projesi 2010 yılında gerçekleştirilmiştir.

Proje kapsamında engelliliğe dayalı ayrımcılığın ölçülmesine yönelik bir alan araştırması yapılmıştır. Bu araştırma ile engelli kişilerin ayrımcılık ve ayrımcılık yaşanan alanlara ilişkin algıları, ayrımcılıkla ilgili mevzuat, başvuru ve destek mekanizmaları hakkındaki bilgi düzeyleri, ayrımcılık deneyimleri, bireysel düzeyde kullandıkları ayrımcılıkla mücadele yöntemleri belirlenmiştir.

Kamu sektörü ile sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalogu güçlendirmek ve özellikle engellilik alanında çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarının hak temelli savunuculuk kapasitelerini artırmak üzere EY-HGM tarafından 2014 ile 2016 yılları arasında bölgesel düzeyde 24 Sivil Toplum Kapasite Geliştirme Semineri gerçekleştirilmiştir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı işbirliği ile 2013-2016 yıllarını kapsayan ve Sözleşme’nin uygulanmasının teşvik edilmesi ve bu uygulamanın izlenme kapasitesinin artırılmasını amaçlayan “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin Uygulanma ve İzlenmesine Destek Projesi” yürütülmüştür. Proje kapsamında; ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarının Sözleşme’de öngörülen yükümlülükleri konusunda farkındalıklarının artırılmasına yönelik faaliyetler yapılmıştır. Bununla birlikte belirlenen hak alanlarında (sağlık hakkı, eğitim hakkı, istihdam hakkı, kültür ve turizm hakkı, spor hakkı, sömürü ve şiddetten masun olma hakkı, siyasal ve kamusal yaşama katılım hakkı) engellilerin haklarının gerçekleştirilme düzeyinin ortaya konulması amacıyla Sözleşmenin uygulanmasının izlenmesine imkân verecek göstergeler ve ilgili soruları kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerin işbirliğinde oluşturulmuştur. Her bir hak alanı açısından oluşturulan göstergelerde yaş ve cinsiyet değişkeni önemle ele

alınmış ve bu yolla engellilerin ilgili hak alanlarından yararlanma düzeyinin de ortaya konulabileceği bir izleme sisteminin kurulabilmesi için veri ve istatistiklerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Proje kapsamında ayrıca engellilerin haklarına ilişkin toplum genelinde farkındalık oluşturmak üzere üç farklı animasyon film çalışması gerçekleştirilmiştir.

Ulusal Engelli Hakları Stratejisi Belgesi ve Eylem Planının hazırlıklarına başlamış olan AÇSHB engellilerin engelliliğe dayalı herhangi bir ayrımcılığa uğramasızın tüm insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmalarını teşvik etmek üzere mevzuat ve uygulamaların dönüşümü için çabalarını artırarak devam ettirmektedir.

6.2.1.5.1. Erişilebilirlik Alanında Ulusal Standardizasyon Uygulamaları

Engelliler ve diğer hareket kısıtlılığı olan kişilerin (yaşlılar, hamileler, bebek arabalıları, geçici engeli olanlar gibi) kentsel yaşam alanlarını, ulaşım hizmetlerini ve bilgi ve iletişim teknolojilerini bağımsız ve güvenli şekilde kullanabilmesi için alınması gereken tedbirlerin neler olduğunu; diğer ülke örnekleri incelenerek ve ülkemizin koşulları göz önünde bulundurularak bu tedbirlerin öncelik sırasını ve uygulanma yöntemlerini içeren ulusal politikaların belirlenmesi çalışmaları yapılmaktadır. Ülkemizde erişilebilirlik politikası 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’da yer alan hükümlerle belirlenmiştir. Erişilebilirliğin kamu kullanıma açık tüm binalarda, açık alanlarda ve toplu taşıma hizmetlerinde sağlanması, Kanunun geçici 2. ve 3. maddeleri ile zorunlu hale getirilmiştir. Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliğinin revize edilmesine yönelik çalışmaların tamamlanmasının ardından 21 Eylül 2016 tarihinde revizyon yayımlanmıştır. Bu revizyonda Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formlarının Bakanlık tarafından yayımlanacak bir Genelge ile belirlenmesi de düzenlenmiştir. Bu çerçevede 2016/7 sayılı “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları Genelgesi” yayımlanmıştır. Denetleme faaliyetleri, Genelge ekinde yer alan toplam 1771 adet sorudan oluşan kontrol listesi formatındaki 11 formun doldurulmasıyla yürütülmektedir.

- ♦ Erişilebilirliğin hayata geçirilmesine yönelik yaptırım aracı, erişilebilirliğin izlenmesi ve denetlenmesi mekanizmasıdır. İllerde vali veya vali yardımcısı başkanlığında erişilebilirlik izle-

me ve denetleme komisyonları; kamu kurumları temsilcileri ile engellilerle ilgili hizmet veren konfederasyon temsilcilerinden oluşturularak kurulmuştur. Bu komisyonların mevzuata uygun şekilde oluşturulması ve denetleme faaliyetlerini gerektiği gibi yürütmeleri için koordinasyon, eğitim, teknik bilgi desteği çalışmaları yürütülmektedir. Ayrıca her ilde denetimlerde kullanılan erişilebilir minibüslerin dağıtımı yapılmıştır. Denetimler sonucu komisyonlarca kesilen idari para cezası makbuzları hazırlanmış, bastırılmış ve dağıtılmıştır. Erişilebilirlik belgesi formatı hazırlanmıştır.

- ◆ Denetimlerin mevzuata uygun şekilde yürütülüp yürütülmediğinin tespit edilmesine yönelik farklı zaman periyotlarında farklı formatlarda veriler toplanmaktadır. 2017 yılındaki veriler ışığında denetim yapılmayan veya düzensiz yapılan valiliklere tenkit, yeterli sayıda yapılanlara teşekkür yazısı Bakanlık Makamınca imzalanarak gönderilmiştir. 2018 verileri toplanmaktadır.

Ulusal erişilebilirlik politikalarının uygulanmasına yönelik mevzuat tasarıları ilgili kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları görüşleri alınarak hazırlanmaktadır.

- ◆ 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun gereği 2013 yılında “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği” ve Yönetmelik eki denetim formları ilgili kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinde hazırlanarak yayımlanmıştır. 2016 yılında Yönetmelikte ve İzleme ve Denetleme Formlarında revizyon kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinde hazırlanarak yayımlanmıştır. İzleme ve Denetleme Formlarında ikinci bir revizyon çalışması devam etmektedir.
- ◆ 5378 sayılı Kanun gereği “Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmeti İle Servis ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hâle Getirilmesine Dair Yönetmelik”, ilgili kurum ve kuruluşlar ile sektör bazlı çalışılmış, hizmet sunucular ve sivil toplum kuruluşlarının görüşleri alınarak son hali verilmiş ve yayımlanmıştır.
- ◆ Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları, Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Planı ve İdari

Para Cezalarının Uygulanması Genelgesi yayımlanmıştır.

- ◆ Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretlemeleri Uygulama Usul ve Esasları hazırlanmaktadır.

Erişilebilirliğin yaygınlaştırılması ve doğru şekilde hayata geçirilmesi için ilgili mevzuatta yapılacak düzenlemeler belirlenmekte, gerekli düzenleme ve değişiklik önerileri ilgili Kurumlara teklif edilmektedir.

- ◆ İmar mevzuatı kapsamında Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği’nde 2017 yılında yapılan düzenlemede, erişilebilirlik standartlarının kapsamlı olarak yer alması için görüş hazırlanmıştır. Görüş yayımlanan yönetmelikte yer almış ancak tam olarak yer verilmediği için tekrar görüş oluşturulmuştur. İmar kanunu kapsamında ve Yapı Denetimi mevzuatında erişilebilirliğe yönelik düzenlenmesi gereken hususlar belirlenmiş, raporlanmış, taslak hazırlanmış ve Hukuk Müşavirliğine iletilmiştir.
- ◆ Asansör mevzuatı, toplu taşıma araçlarının imalatı ile tadilatına ilişkin mevzuat üzerinde ilgili bakanlıklar ile çalışmalar yapılmıştır.
- ◆ Ticaret Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı gibi pek çok kurumun hazırladığı mevzuatta erişilebilirliğin yer almasına yönelik görüş sunulmaktadır.
- ◆ AÇSHB hizmet alanlarına yönelik mevzuatında erişilebilirlik standartlarının uygulanmasına yönelik görüş ve rehberlik sağlanmaktadır.

Yapılı çevre ile bilgi ve iletişim teknolojileri için ölçütlerin, erişilebilirlik standartlarının belirlenmesi çalışmaları yürütülmektedir.

- ◆ Binalar, toplu taşıma hizmetleri ve hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri ile ilgili standartların hazırlanması ve revize edilmesi çalışmaları yürütülmektedir.
- ◆ Ortaya çıkan ihtiyaçlara yönelik yeni standartların hazırlanması çalışmaları kapsamında zemin kayganlığının ölçülmesi, engelliler için acil durum tahliye sistemleri ve hareket kısıtlılığı bulunan kişiler için yüksek tabanlı toplu taşıma araçlarına biniş ve iniş sağlayacak transfer aparatı konularında standart çalışmaları Türk

Standartları Enstitüsü (TSE) işbirliğinde yürütülmektedir. TSE tarafından hazırlanan standartlara görüş verilmektedir.

- ◆ Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları Genelgesi ekinde yer alan ve erişilebilirliğin uygulama ölçütlerini de belirleyen 1771 sorudan oluşan kontrol listeleri TSE tarafından yayımlanan erişilebilirlik standartları baz alınarak hazırlanmıştır.
- ◆ Çocukların erişilebilirlik ihtiyaçlarının yetişkinlerden farklı olması nedeniyle, bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik standartların belirlenmesi amacıyla, diğer ülkelere de örnek teşkil eden “Çocuklar İçin Erişilebilirlik Rehberi”, AÇSHB AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığınca yürütülen IPA Projesi kapsamında hazırlanmıştır.
- ◆ “2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi Eylem Planı” kapsamında düzenlenen çalıştayda, engelliler veya yaşlıların e-devlet hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken karşılaştıkları sorunlar tespit edilmiş, çözüm önerileri belirlenmiştir. Bu kapsamda bir denetleme formu taslağı hazırlanmıştır. Eylem Planı çalışmaları sürdürülmektedir.

Erişilebilirlik mevzuatının ve standartlarının uygulanmasının takibi yapılmaktadır.

- ◆ Şehirler Arası Yolcu Taşıma Hizmeti İle Servis ve Turizm Taşımacılığı Hizmetinin Erişilebilir Hâle Getirilmesine Dair Yönetmelik kapsamında kurumların yürütmesi gereken çalışmalar resmi yazı ile sorularak takibi yapılmaktadır.
- ◆ 5378 sayılı Kanun kapsamında Ulusal Erişilebilirlik İzleme Sistemi (ERİS), oluşturularak, izleme ve Denetleme Formlarının doldurulması suretiyle online veri girişi yapılması sağlanmış, yaklaşık 37.000 bina ve açık alan formu doldurulmuştur.

6.2.1.5.2. Toplumsal Farkındalığı ve Bilinç Düzeyini Arttırma Uygulamaları

“Erişilebilirlik kültürü” oluşması için basılı ve görsel yayınların hazırlanması ve dağıtılması, yarışma ve kampanyaların düzenlenmesi çalışmaları yürütülmek-

te ve teknik birimlere yönelik eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir.

- ◆ Erişilebilirlik konusuna dikkat çekilmesi, farkındalığın artırılması ve vatandaşlar tarafından yaratılan toplumsal ve kültürel engellerin önlenerek engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması amacıyla hazırlanan broşürden 2015 yılında 101.000 adet 2017 yılında ise 500.000 adet basılarak 81 ilde bulunan kamu kurumlarında görev yapan personel ile bu binaları ziyaret eden vatandaşlara dağıtılmak üzere valiliklere gönderilmiştir.
- ◆ Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Formları kitap haline getirilerek 20.000 adet bastırılmış ve belediyeler, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşlarına dağıtımı yapılmıştır.
- ◆ Erişilebilirlik tespitinin nasıl yapılacağıyla ilgili iki bilgilendirme filmi hazırlanarak AÇSHB web sayfasında yayımlanmıştır.
- ◆ Konuyla ilgili bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması amacıyla 2011 yılından bu yana kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelerde görev yapan 10.000’den fazla yönetici ve teknik personele, uzaktan eğitim alt yapısı da kullanılarak erişilebilirlik eğitimi verilmiştir. Eğitim faaliyetlerine devam edilecektir.
- ◆ 2017 yılında 4 üniversitenin ev sahipliğinde bölgesel olarak düzenlenen ve 144 üniversiteden rektöryardımcıları, yapı işleri birimlerinde görevli teknik personel ve engelli öğrenci birimi temsilcilerinin katıldığı seminerler düzenlenmiştir. Yapılacak seminerlerle tüm üniversitelerin tamamlanması planlanmaktadır.
- ◆ Üniversitelerin teknik bölümlerinin müfredatına erişilebilirlik konusunun eklenmesi için mevcut durumun belirlenmesi çalışması yapılmakta, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı ile işbirliğinde ele alınacak tedbirlerin belirlenmesi planlanmaktadır.
- ◆ Erişilebilirlik Teknik El Kitabı (kılavuz) hazırlanması ve dağıtımı yapılacaktır.

- ◆ Mimarlarla yönelik “erişilebilirlik uzmanlığı” sertifikasyonu için planlama çalışması sürdürülmektedir.
- ◆ Erişilebilirliğin önüne engel oluşturan toplumsal ve kültürel engellerin farkına varılması ve toplumsaltutum değişikliği sağlanmasına yönelik kampanya hazırlanmış ancak ödenek sağlanamamıştır.
- ◆ 6 yaş anaokulu öğrencileri için erişilebilirlik konulu aktivite kitabı şartnamesi hazırlanmış, ödenek sağlanamamıştır.
- ◆ İlk ve orta okula yönelik erişilebilirlik konulu resim yarışması, üniversitelere yönelik logo tasarımı yarışması şartnameleri hazırlanmış, ödenek sağlanamamıştır.

6.2.1.5.3. Erişilebilirliği Yaygınlaştırma ve Uygulamayı Geliştirme Çalışmaları

Ulaşılabilirlik/Erişilebilirlik Destek Projeleri (UDEP/ERDEP) Kalkınma Bakanlığı'nın bütçe desteği ile 2012 yılından bu yana yürütülmektedir. Farklı kentsel kullanımları içeren pilot alanlar için bilimsel ölçütlere ve TSE standartlarına uygun olarak hazırlanan projeler valilikler aracılığı ile desteklenmektedir.

Projenin Uygulama Usul ve Esasları hazırlanmakta, ihtiyaçlara binaen revize edilmektedir. Erişilebilirliğin kent ve ülke geneline yaygınlaştırılması amaçlanan bu çalışmalarda; belediyeler, valilikler, il özel idareleri ve çeşitli kurumların görev alanına giren pilot alanlardaki örnek erişilebilir düzenlemeler, uygulama projeleri için teknik rapor hazırlanarak ve toplantılarda projeler üzerinde çalışmalar yürütülerek yapılmaktadır. 2012-2016 yılları arasında yürütülen UDEP/ERDEP'lerin toplam bütçesi 28.590.000 TL'dir.

- ◆ Talep üzerine Maliye Bakanlığı tarafından erişilebilirlik ile ilgili harcamalarının izlenebilmesi için fonksiyonel sınıflandırmanın dördüncü düzeyinde “10.1.2.05 Engellilerin Erişilebilirliğinin Sağlanması Amacıyla Yapılacak Giderler” kodu açılmış ve ilk defa 2018 yılı bütçe döneminde kullanılmaya başlanmıştır. 2018 yılı için talepler ve sağlanan ödenekle ilgili bilgi Maliye Bakanlığı'ndan istenmiştir.

- ◆ AÇSHB tarafından tüm Bakanlıklara ve ilgili kurumlara her yıl bütçe hazırlık döneminde “Erişilebilirlik Ödeneğine Yer Verilmesi” ile ilgili hatırlatma yazısı gönderilmektedir.
- ◆ Resmi yazı ile veya toplantılar sonucu diğer kurumlarca yürütülen çalışmalara örnekler; İçişleri Bakanlığı'nca belediyelere imar mevzuatı, toplu taşıma araçlarında yapılması gereken düzenlemeler, parklarda erişilebilirlik standartlarını uygulanması, plajlarda erişilebilirliğin sağlanması gibi konularda hazırlanan yazılarımızın dağıtımı yapılması istenmiş; Emniyet Genel Müdürlüğü'nce valiliklere gönderilen talimat yazısı ile AVM'lerde engelli park yerlerinin işgalinin önlenmesi tedbirleri belirlenmiş; Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nca toplu taşıma araçlarının muayeneleri sırasında uygulanan kusur tablosuna erişilebilirlik eklenmiş, MEB ile okul tip projelerinin revizyonu çalışılmıştır.
- ◆ Başvuru kanallarıyla ulaşan talepler değerlendirilirken, başvuru içeriğinden daha geniş kapsamlı olarak ilgili kurumun erişilebilirlikle ilgili yükümlülüklerine ilişkin dönüş de istenmekte veya başvuruya esas il dışında tüm illere, talepte yer alan husus iletilmektedir.
- ◆ Bakanlık hizmet binalarında erişilebilirliğin sağlanmasına yönelik ihtiyaç programları hazırlanması vetadilat projeleri çalışmalarına teknik destek sağlanmaktadır.
- ◆ Bakanlık tarafından erişilebilirlik tespiti yapılması, uygulama projelerinin hazırlanması ve inşaat süreçlerinde teknik bilgi desteği talep eden belediye, üniversite ve diğer kurum ve kuruluşlara, teknik bilgi desteği sağlanmaktadır.

6.2.1.6. Bakım Hizmetleri Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar

Bakıma ihtiyacı olan engelli bireylere tarafından cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl vb. nedenle hiçbir ayırım yapılmadan yatılı ve gündüzlü bakım hizmeti sunulmaktadır. Bakım hizmeti engelli bireyin/vasisinin talebi doğrultusunda resmi/özel yatılı ve gündüzlü merkezlerde verilmektedir.

Gerek resmi bakım ve rehabilitasyon merkezleri gerekse özel bakım merkezlerinden bakım hizmetinden yararlanacak olan engelli birey hakkında; sosyal inceleme raporu engelli sağlık kurulu raporu, on sekiz yaşını tamamlamamış engelli için ilgili mahkemelerden alınacak koruma altına alınması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına alınması ve vasi atanması kararı, on sekiz yaşını tamamlamış olup akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle işlerini görememesi veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gerekmesi ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye sokması nedenleriyle kısıtlanması gerekli engelli için ilgili mahkemelerden alınacak kısıtlanması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına alınması ve vasi atanması kararının bulunması gerekmektedir.

Resmi/özel bakım merkezlerinde, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme çerçevesinde hareket edilmekte engelli bireylerin toplumsal olarak benimsenmesi ve içerilmesi iradesi ortaya konulmaktadır. Bu hizmetler sunulurken engelli bireylerin engel grubu, yaş, cinsiyet durumu ve yerleştirileceği merkezin doluluk oranı göz önünde tutularak yerleştirilme işlemi yapılmakta, engelli birey doğrudan ya da dolaylı herhangi bir ayrımcılığa maruz bırakılmamaktadır.

6.2.1.7. Kadının Statüsü Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar

AÇSHB koordinatörlüğünde, kadınların ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının güçlendirilmesi; hak, fırsat ve imkânlardan eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması; kadın erkek fırsat eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara yansıtılması amacıyla 2018-2023 yıllarını kapsayan “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı” hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de kadının güçlenmesi amacıyla ilk defa çok geniş kapsamlı hazırlanan bir eylem planı olma özelliği taşıyan Strateji Belgesi ve Eylem Planında; beş temel politika eksenine –eğitim, ekonomi, sağlık, karar alma mekanizmalarına katılım, medyailişkin mevcut durum, temel amaç, hedefler, stratejiler, faaliyetler düzenlenmiştir. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı; ilgili tüm kurum ve kuruluşların işbirliği ve

eşgüdüm içinde hareket etmesini sağlayacak çalışmaları içeren bir doküman olup önümüzdeki dönemlerde Planın izleme ve değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Ayrıca, 3 Temmuz 2013 tarihinde AÇSHB ile Milli Savunma Bakanlığı arasında imzalanan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi, İşbirliği ve Eşgüdümün Artırılmasına Dair Protokolü”nün yenilenmesi, 2014-2016 yılları arasında gerçekleştirilen uzman eğitici ve er/erbaş eğitimlerinin 2018 yılında da devam ettirilmesi üzerinde mutabakat sağlanmıştır.

Bakanlık ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında 2013 yılında imzalanan “Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Din Görevlilerinin Katkısının Sağlanması İşbirliği Protokolü” kapsamında 2013-2015 yılları gerçekleştirilen eğitici eğitimlerinin devam ettirilmesi amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı ile görüşmeler gerçekleştirilerek 2018 yılı için eğitimlere tekrar başlanması planlanmıştır.

Diğer yandan kadın istihdamının desteklenmesi amacıyla 27 Mart 2018 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan “7103 sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile Gelir Vergisi Kanununda düzenleme yapılarak; işveren, kadın çalışanlarının her bir çocuğu için aylık brüt asgari ücretin yüzde 50’si tutarında ödemeyi doğrudan bu hizmetleri sağlayan kreş ve bakım evlerine yapmaları kaydıyla, bu tutarın gelir vergisinden istisnası sağlanmıştır.

Kadınlara yönelik, finansal konuların ve risklerin anlaşılması, ekonomik hayata katılımlarını destekleyen mekanizmalar konularında farkındalığın artırılması amacıyla “Finansal Okuryazarlık ve Kadınların Ekonomik Güçlenmesi Seminerleri” gerçekleştirilmektedir. Söz konusu seminerler kapsamında 2018 yılında 11 ilde toplamda 2868 kadına ulaşılmıştır.

AÇSHB, Milli Eğitim Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Limak Holding işbirliğinde mühendis olmak isteyen kız öğrencileri destekleyerek onların mesleğinin örnekleri haline gelebilmesini sağlamak amacıyla “Türkiye’nin Mühendis Kızları Projesi”

yürütülmektedir. 2017-2018 öğretim dönemi için başarılı ancak maddi desteğe ihtiyacı olan, üniversitelerin mühendislik fakültelerinde okuyan toplam 102 kız öğrenciye burs verilmiştir.

Ayrıca üniversite öğrencilerine; staj ve istihdam imkânı ve İngilizce dil eğitimi sağlanmakta, 'Sosyal Mühendislik' sertifika programları eğitimleri verilmekte ve oluşturulan mentormenti ağı kapsamında farklı etkinlikler düzenlenmektedir. Proje ile 10 ilde en başarılı liselerde öğrenci, öğretmen ve velilerine yönelik olarak mühendislik alanlarına ilişkin farkındalık ve bilgilendirme faaliyetleri ve 'Rol Model Buluşmaları' gerçekleştirilmektedir. Proje ile 50 okul idarecisi, 50 temsilci öğretmen, 611 sınıf rehber öğretmeni, 1860 veli ve 18.829 öğrenci olmak üzere toplam 21.400 kişiye ulaşılmıştır.

12 Şubat 2018 tarihinde yaklaşık 500 kişinin katılımı ile düzenlenen "Uluslararası Bilimde Kadın ve Kız Çocukları Günü" etkinliğinde farklı bilim alanlarında kendini ispat etmiş birçok bilim kadını ve farklı bilim alanlarında kendini ispat etmiş birçok bilim kadını ve farklı bilim alanlarında ulusal ve uluslararası düzeyde başarı elde etmiş kız öğrenciler ve ortaöğretime devam eden kız öğrencilerin buluşmaları sağlanarak kız çocuklarının bu deneyimlerden faydalanması ve bilim alanında çalışma yürütmeleri konusunda cesaretlenmeleri amaçlanmıştır.

"Uluslararası Bilgi ve İletişim Teknolojilerinde Kız Çocukları Günü" dolayısıyla; 18 Nisan 2018 tarihinde Ankara'da, 24 Nisan 2018 tarihinde İstanbul'da Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu ile işbirliği içinde toplamda 500 kişilik katılımcı ile AÇSHB sevgi evlerinde yetişen kız çocukları ve bakıcı anneleri ile şehit çocukları ve eşlerine yönelik olarak "Bilgi Teknolojileri ve İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Eğitimi" düzenlenmiştir. 26 Nisan 2018 tarihinde ise bilgi ve iletişim teknolojileri alanında başarı göstermiş kadınları AÇSHB sevgi evlerinde yetişen kız çocukları ve bakıcı anneleri ile buluşturarak, kız çocuklarının kariyerlerini bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yapmaları için teşvik etmek ve toplumda bu konuda farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Etkinlik yaklaşık 400 kişinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Dijital teknolojilerin sunduğu imkân ve fırsatların etkin biçimde kullanılmasına yönelik olarak Google Türkiye ile işbirliği içinde düzenlenen güvenli ve bilinçli internet kullanımı, e-postanın etkin kullanımı, bulut teknolojisinin kullanımı, temel veri okuryazarlığı konularını içeren eğitim programlarından ilki 3 Mayıs 2018 tarihinde AÇSHB personeline yönelik olup 103 kişi katılım sağlamıştır. 10 Mayıs 2018 tarihinde ise yaklaşık 400 kadın muhtar, aza ve AÇSHB personelinin katılımıyla "Kadın ve Teknoloji İstanbul Buluşması" etkinliği gerçekleştirilmiştir.

Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu ile işbirliği içinde Ankara'da 20, 21 ve 25 Eylül 2018 tarihlerinde toplamda 260 kişilik katılımcı ile AÇSHB Merkez ve İl Müdürlüğü kadın çalışanlarına yönelik olarak "Bilgi Teknolojileri ve İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Eğitimi" düzenlenmiştir.

Bakanlık tarafından uluslararası sözleşmeler, ulusal mevzuatımız, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri perspektifinden erken yaşta ve zorla evlilikler sorununun çözümüne yönelik kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları işbirliği ve katılımı ile 2018-2023 dönemini kapsayan "Erken Yaşta ve Zorla Evlilikle Mücadele Ulusal Eylem Planı ve Strateji Belgesi" hazırlık çalışmaları tamamlanmıştır.

Temel hedefi erken yaşta ve zorla evliliklerin azaltılması olan söz konusu Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda yer verilmesi planlanan hedefler ve bu hedefler kapsamında düzenlenen bazı faaliyetler şunlardır: "Erken yaşta ve zorla evliliklerin yaygınlığına, nedenleri ve sonuçlarına ilişkin araştırmalar yapılması", "İlgili mevzuatın gözden geçirilerek, gerekli değişikliklerin yapılması", "Kız çocuklarının okul devamlarının takip edilmesi", "Muhtarların aracılığıyla ailelerin konuya ilişkin bilinç ve duyarlılığının artırılması", "Rehber öğretmenler aracılığıyla velilerin ve öğrencilerin eğitilmesi", "Kurumsal hizmetlerin iyileştirilmesi".

Bunun yanı sıra Bakanlık tarafından "bölgesel özellikler" ve "bölgesel öncelikler" özellikle dikkate alınarak, 2017 ve 2018 yılı içerisinde erken yaşta ve zorla evlilik oranlarının yüksek olduğu illere yönelik özel çalışmalar yürütülmüştür. Bu süreçte Bakanlık tarafından 19 il

ziyaret edilmiş, erken yaşta evliliklerle mücadele il eylem planları hazırlanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Ayrıca, erken yaşta evlilik sorununun daha ciddi boyutlarda yaşandığı ve öncelikli müdahale edilmesi gereken iller ve ilçeler öncelikle ele alınmıştır.

6.2.1.8. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kapsamında Yürütülen Uygulamalar

Kadına yönelik ayrımcılık biçimi olarak şiddetle mücadele için ülkemiz tarafından 1985 yılında Önlenebilir Sözleşmesi (CEDAW)”, kadının insan hakları bağlamında ayrımcılığın tanımını yapan önemli bir uluslararası düzenlemelerdir. 19 no’lu Genel Tavsiye Kararında ise “kadına yönelik şiddet”in bir ayrımcılık olarak tanımlanması ve bu ayrımcılık biçiminin önlenmesini önerilmiştir. Tavsiye Kararında kadına yönelik şiddet “ister kamusal ister özel hayatta olsun tehdit etme, zorlama veya özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya acı verme sonucu doğuran veya bu sonucu doğurması muhtemel olan, cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi” olarak tanımlanmıştır.

Bu kapsamda, AÇŞHB kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerinin kabul edilemez olduğuna dair inançla çalışmalarını kararlılıkla sürdürmektedir. Çalışmalar çok geniş bir yelpazede, tüm tarafların kapsamlı işbirliği ile sürdürülmektedir. Bu kapsamda öncelikli başlıklarımız olarak değerlendirebileceğimiz (i) kadına yönelik şiddetle mücadelede mevzuat çalışmaları, (ii) eğitim ve farkındalık artırma çalışmaları, (iii) kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonu artırma, (iv) şiddet mağduru kadınların korunması ve desteklenmesine yönelik kurumsal mekanizmaların güçlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.⁶⁹

Ülkemizde kadına yönelik şiddetle mücadele alanında temel politika önceliklerini ortaya koyan “2012-2015 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı’nın uygulama süresinin dolması sebebiyle “Kadına Şiddetle Mücadele Üçüncü Ulusal Eylem Planı (2016-2020)” yürürlüğe girmiştir. Üçüncü Eylem Planı, İstanbul Sözleşmesi başta olmak üzere uluslararası

sözleşmelerden ve yasal mevzuatımızdan güç alarak hazırlanmıştır.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Üçüncü Ulusal Eylem Planı 2016-2020 ile;

- ◆ Mevzuat Düzenlemeleri
- ◆ Farkındalık Yaratma ve Zihniyet Dönüşümü
- ◆ Koruyucu ve Önleyici Hizmet Sunumu ve Şiddet Mağdurlarının Güçlenmesi
- ◆ Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi ve Uygulanması
- ◆ Kurum Kuruluşlar Arası İşbirliği ve Politika Geliştirme olmak üzere beş temel alanda 31 faaliyet ile iyileştirmeler hedeflenmektedir.

Eylem Planının uygulanmasında koordinasyon ve izleme süreci Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir.

Ayrıca; 3.Ulusal Eylem Planınının 81 il düzeyinde daha etkin biçimde uygulanmasını teminen Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planları hazırlanmaktadır. Bu kapsamda 2013-2016 yıllarında yürütülen Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi ile 26 ilde kadına karşı şiddet konusunda destek hizmeti sunan temel kurum ve kuruluşlara yönelik mevcut durum analizleri ve eğitim ihtiyacı analizleri çerçevesinde 4 yıllık İl Eylem Planları hazırlanmıştır.

Söz konusu eylem planlarında mevzuatın etkin uygulanması, farkındalığın artırılması, kurumsal mekanizmaların geliştirilmesi, koordinasyon ve işbirliğinin artırılmasına dönük kapsamlı faaliyetlere yer verilmiştir. Ayrıca her bir proje ilinde eylem planının ilk yılını değerlendirmek üzere bir günlük yıllık faaliyet planlama toplantıları gerçekleştirilmiştir.

26 ilde hazırlanan il eylem planlarınının 81 ile yaygınlaştırılmasına yönelik kılavuzlar hazırlanmış, illere dağıtımı yapılmış olup; 2017-2018 yıllarında diğer illerde

⁶⁹ 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un hazırlanması sürecinde İstanbul Sözleşmesi ile getirilen yükümlülüklerin karşılamasına önem verilmiştir. Kanun’un, söz konusu Sözleşme hükümleri çerçevesinde yürürlüğe girmesi, yasal altyapının güçlendirildiğinin ve kadına yönelik şiddetle mücadelenin bir üst seviyeye taşındığının en önemli göstergesidir.

de il eylem planları hazırlanmış ve uygulanmaya başlanmıştır. 2018 Eylül ayı itibariyle toplam 65 ilimizde Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planları yürürlüktedir

Ayrıca, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin katılımı ile kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında yürütülen çalışmalar ve yaşanan problemler konusunda bilgi ve deneyim paylaşımında bulunmak amacıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinasyonunda 2006 yılından itibaren düzenli olarak “Kadına Yönelik Şiddet İzleme Komitesi” toplanmaktadır. Komite Aralık 2018’de 12. toplantısını gerçekleştirmiştir.

81 il düzeyinde ise, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelikle 2016 yılında oluşturulan “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Komisyonu” Vali başkanlığında, 6 aylık periyodlarla, ilgili kurumların katılımı ile en üst düzeyde katılım sağlanarak toplanmaktadır. Toplantı raporları Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne periyodik aralıklarla iletilmekte ve genel izleme raporları hazırlanmaktadır.

Kadına yönelik şiddetle daha etkin mücadele edilebilmesi amacıyla; Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı bünyesinde kurulu elektronik izleme sistemi alt yapısı ve elektronik kelepçe cihazlarının kullanıldığı sistem ile şiddet uygulayan ve şiddet mağdurunun birlikte takip edileceği pilot uygulamaya AÇSHB, İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı işbirliğinde Ekim 2018 tarihi itibariyle Ankara, Antalya, Bursa, Gaziantep, İstanbul ve İzmir illerinde devam etmektedir.

AÇSHB ile İçişleri Bakanlığı işbirliğinde kısa adıyla KADES olarak bilinen Kadın Destek Sistemi Mobil uygulaması Mayıs 2018 tarihinde hayata geçirilmiştir. Tüm akıllı telefonlara yüklenebilen ve yalnızca kadınların kullanabildiği KADES uygulaması ile şiddete uğramış ya da şiddete uğrama tehlikesi olan kadınlarımız karşı karşıya kaldıkları tehlikeleri anında kolluğa haber vermeleri ve en yakın kolluk biriminin hızlı müdahalesi sağlanmaktadır.

Farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümünün sağlanması amacıyla; Türkiye’de kadın erkek eşitliğinin güçlendirilmesi ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla ülke genelinde kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapmakta olan personele ve üniversite öğrencilerine yönelik kadın-erkek eşitliği ve kadına yönelik şiddet konulu eğitim ve seminerler gerçekleştirilmekte olup, eğitimlerinin devamlılığının sağlanması için Adalet, İçişleri, Sağlık ve Milli Savunma Bakanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ile AÇSHB arasında protokoller imzalanmıştır.

İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ile imzalanan “Eğitim Protokolleri” ile 71.000 polis, 65.000 sağlık personeli, 47.566 din görevlisinin eğitimleri gerçekleştirilmiştir. 326 Aile Mahkemesi Hâkimi ve Cumhuriyet Savcısının katılımlarıyla seminerler düzenlenmiştir. 250 Mülkiye Müfettişi ve 190 kaymakam adayına toplumsal cinsiyet, kadına yönelik şiddet vb. konularda seminer düzenlenmiştir.

2018 yılı başından bu yana kamu personelinin kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda bilgi ve farkındalığının artırılması amacıyla 81 ilde eşzamanlı olarak gerçekleştirilen “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eğitim Seminerleri” vasıtasıyla 30.000’e yakın kamu görevlisinin konuya ilişkin farkındalık sahibi olması sağlanmıştır.

Yakın dönemde ise erkeklere yönelik farkındalık artırma faaliyetleri çerçevesinde Milli Savunma Bakanlığı ile işbirliği gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, bedelli askerlik hizmetinden yararlanacaklara yönelik gerçekleştirilecek 21 günlük temel askerlik eğitimi kapsamında “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele” konusu eklenmiş olup farkındalık seminerlerine 15 Eylül 2018 tarihinde başlanmıştır. Birinci celp döneminde toplam 12 bin yükümlünün söz konusu seminerlerden faydalanması, tüm bedelli askerlik celplerinde uygulanması ile 500.000’in üzerinde yükümlüye ulaşılması beklenmektedir.

Diğer taraftan, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında hizmet vermeye başlamıştır. Bu merkezlerde 6284 Sayılı Ka-

nun kapsamında, şiddet mağduruna yönelik barınma hizmeti, geçici maddi yardım, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, hayati tehlikenin bulunması halinde geçici koruma altına alınmasının takibi ve izlenmesi, kreş yardımı, hukuki destek, tıbbi destek, istihdama yönelik destek, çocuklar için burs, eğitim-öğretim konusunda destek gibi konularda hizmetler sunulmaktadır.

Ekim 2018 itibarıyla, 75 ilde hizmetlerini sürdüren Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin (ŞÖNİM), 81 ilde hizmet vermeye başlaması için faaliyetler sürdürülmektedir. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri'nden; 2018 yılında Eylül ayı itibarıyla 69.390 kadın, 6.602 erkek, 12.291 çocuk olmak üzere üç yılda 231.535 kişi hizmet almıştır.

Yine kadın konukevleri fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve sözlü istismara veya şiddete uğrayan kadınların, şiddetten korunması, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi, güçlendirilmesi ve bu dönemde kadınların varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının da karşılanmak suretiyle geçici süreyle kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

633 sayılı KHK ile kadın konukevleri, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün yetki ve sorumluluğuna bırakılmış olup Ekim 2018 tarihi itibarıyla AÇSHB'na bağlı 110 kadın konukevi; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne bağlı 1 kadın konukevi; sivil toplum kuruluşlarına bağlı 1 ve yerel yönetimlere bağlı 32 olmak üzere ülke genelinde toplam 144 konukevi toplam 3.454 kapasite ile hizmet vermektedir.

AÇSHB bünyesinde çalışan "Alo-183 Aile, Kadın, Çocuk ve Engelli Danışma Hattı" şiddete uğrayan ya da uğrama riski taşıyan, destek ve yardıma ihtiyacı olan kadın ve çocuklar için psikolojik, hukuki ve ekonomik danışma hattı olarak çalışmakta; bu kişilere hakları konusunda ve başvuracakları yerler hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca ihmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarlarda alınmakta olup; durumun aciliyeti göz önünde tutularak, vakanın bulunduğu ilin acil müdahale ekip sorumlusuna ve/veya kolluk kuvvetlerine bildirilerek müdahale edilmesi sağlanmaktadır. Bu hat, haftanın 7 günü 24 saat hizmet vermektedir ve ücretsizdir. Arapça ve Kürtçe dillerinde de hizmet

veren hattın, kısa mesaj ile iletişim özelliği ve işitme engelli bireyler için 3G özelliği de bulunmaktadır.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 3. Ulusal Eylem Planında "Kadına yönelik şiddet verilerinin etkin biçimde izlenmesi amacıyla Kurumlar arası ortak veri tabanı oluşturulacaktır." şeklinde belirlenen faaliyet kapsamında, Bakanlık tarafından 6284 sayılı Kanuna istinaden verilen tedbir kararlarının Kurumlar arası entegrasyon çalışması ile ortak bir veri sisteminde kaydedilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Bakanlıklar tarafından İl Müdürlükleri, sosyal hizmet merkezleri, ŞÖNİM, kadın konukevi ve ilk kabul birimleri tarafından sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin bilgileri veri tabanı aracılığıyla izlemek, güncellenmesini sağlamak, yapılacak çalışmaları değerlendirmek ve bilgi paylaşımında bulunmak amacıyla; Ekim 2018 tarihi itibarıyla "Aile Bilgi Sistemi Kadın Modülü" oluşturulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda sistem 81 ilde ŞÖNİM'ler ve Kadın Konukevlerinin kullanımına açılmış olup, sisteme ilişkin iyileştirme çalışmaları devam etmektedir.

Ayrıca 6284 sayılı Kanun kapsamında verilen tedbir kararlarının UYAP üzerinden AÇSHB ile Adalet Bakanlığı arasında gerçekleştirilen entegrasyon çalışması tamamlanmıştır. Kararların takibi ve izlenmesinin etkinliğine katkı sağlayacak olan "6284 Karar Takip Sistemi" Bakanlığın 81 İl Müdürlüğü ile Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin(ŞÖNİM) kullanımına açılmıştır. Böylelikle, 6284 sayılı Kanun kapsamında hükmedilen koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının elektronik ortamda İl Müdürlükleri ve ŞÖNİM' lere iletilmesi sağlanmış, şiddet mağduruna ulaşma süresi kısalmıştır.

Eylül 2017'de imzalanan, "İçişleri Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Arasında Bilgi Paylaşım Protokolü" ile Emniyet Genel Müdürlüğüne düzenlenen "6284 Sayılı Kanun Kapsamında Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddet Olayları Kayıt Formu" ile "6284 Sayılı Kanun kapsamında verilen tedbir kararlarına ilişkin verilerin" ASPB ile elektronik olarak paylaşılması planlanmaktadır.

6284 sayılı Kanunun ilgili maddesi kapsamında şiddet mağduru hakkında hükmedilen "gizlilik" kararlarının,

Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye Bankalar Birliği gibi ilgili kurum ve kuruluşlarla elektronik ortamda paylaşılmasına yönelik entegrasyon için çalışmalar devam etmektedir.

6.2.1.9. Çocuk Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar

AÇSHB tarafından herhangi bir ayırım gözetmeksizin korunma ihtiyacı olan tüm çocukların aile odaklı hizmetlerden veya ev tipi hizmet modelinden yararlandırılmak suretiyle bakımları sağlanmaktadır. Bakanlıkça korunma ihtiyacı olan çocukların ailelerinin yanında yaşamlarını sürdürmeleri amacıyla geliştirilen Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri (SED) kapsamında yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve hayatlarını en düşük seviyede dahi sürdürmekte güçlük çeken kişilere kaynakların yeterliliği ölçüsünde aynı ve nakdi yardımlar ile psiko-sosyal destek hizmeti verilmektedir. Bu kapsamda, mevzuata uygun olmak suretiyle ihtiyacı olan tüm vatandaşlarımız ve yabancı uyruklular desteklenmektedir. Söz konusu hizmetten, kuruluş bakımından ayrılan çocuklarımız da yararlanmaktadır. Ayrıca, korunma altına alınan yabancı uyrukluların aile ortamında yetişmelerinin sağlanması amacıyla koruyucu aile yanında bakımları da sağlanabilmektedir.

Ülkemiz tarafından kabul edilen BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilke ve hükümlerinin yetişkin ve çocuk olmak üzere toplumun tüm kesiminde öğrenilerek hayata geçirilmesi ve çocukları ilgilendiren her konuda çocuk katılımını etkin kılabilme amacıyla her ilde Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri oluşturulmuştur. Komitelere katılım bütünüyle gönüllülük esasına dayanmakta olup, her çocuk ayırım gözetmeksizin komiteye üye olabilmektedir. Ülkemizde yaşamakta olan Suriyeli çocuklar da komiteye üye olabilmektedir. Komiteler illerde ve ulusal düzeyde faaliyetler yürütmekte her yıl 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü kapsamında düzenlenen Ulusal Çocuk Forumlarına katkı ve katılım sağlamaktadır. Ayrıca, ulusal düzeyde çocukla ilgili alınacak her türlü karar, oluşturulacak yasal düzenleme ile politikaların belirlenmesinde görüş bildirmek, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtım ve bilinçlendir-

me çalışmaları yapmak amacıyla 20 çocuktan oluşan Danışma Kurulu üyeleri Çocuk Forumlarında iki yılda bir yapılan seçimlerle, Çocuk Hakları İl Çocuk Komitesi üyeleri arasından seçilmektedir. Danışma Kurulu Üyesi çocuklarımız arasında Suriye'den ülkemize gelmiş bir çocuk bulunmaktadır.

Ülkemizde kamp dışında yaşayan Suriyeli çocukların Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri aracılığıyla topluma uyumlarının sağlanması karşılıklı diyaloga ve bilgi alışverişine olanak sağlayacak bir platformun oluşturulması amacıyla AÇSHB ve UNICEF Türkiye Temsilciliği işbirliğinde "Sosyal Uyum Programı" düzenlenmektedir. Bu Program ile çocukların sosyal uyum problemlerini en aza indirmek, toplumdaki mevcut risk ve kaynaklarla ilgili farkındalıklarını arttırmak, haklarına uygun bir yaşam sürmelerini sağlamak ve aynı zamanda kültürler arasında karşılıklı anlayışın ve hoşgörünün geliştirilmesi hedeflenmektedir. Program, Çocuk Hakları İl Komitelerine kayıtlı çocuklar tarafından akran eğitimi tekniğiyle verilen eğitimler ve sosyo-kültürel etkinlikler şeklinde yürütülmektedir. Eğitimciler tarafından hazırlanan ve güçlendirme yaklaşımı temel alınan Sosyal Uyum Eğitimi Modülünde; "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, İçinde Yaşadığımız Toplum, Güvenlik, Şiddet-İstismar, Ayrımcılık, Çocuk İşçiliği ve Erken Yaşta Evlilik Kavramları ile Önlenmesi, Kültür-Hoşgörü-Yardımlaşma, Birbirimizi Anlamak ve Anlatmak ile Hizmet Alabilecekleri Önemli Kurumlar" konularında Türkçe ve Arapça eğitimler verilmektedir. Program 2018 yılı içerisinde 81 ile yaygınlaştırılmış olup, program kapsamında bugüne kadar yaklaşık 60.000 çocuğa ulaşılmıştır.

6.2.1.10. Uluslararası İşgücü Alanında Gerçekleştirilen Uygulamalar

6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu çerçevesinde Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, gerek politika geliştirme aşamasında gerekse sahada yaptığı çalışmalarda yabancı düşmanlığını önleme bağlamında faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Politika geliştirme bağlamında, vatandaşlarımız ile yabancıların hakları açısından eşit muamele ilkesine riayet edilmektedir. Hukuki şartların yanı sıra, vatandaşlarımız ile yabancılar arasındaki sosyal uyumun

artırılması konusu da politika önceliklerimiz arasında bulunmaktadır.

Özellikle Geçici Koruma altındaki Suriyelilere yönelik istihdam veya mesleki eğitim kursları gibi faaliyetlerde Türk vatandaşlarımızın da söz konusu faaliyetlere katılımı temin edilmektedir. Bu sayede yabancı ülke vatandaşları ile vatandaşlarımızın bir araya gelmesi sağlanmakta ve uyum politikalarına doğrudan katkıda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, yabancılara çalışma izni verilmesi kapsamında işverenlere yönelik bilgi-

lendirme toplantıları da yabancı düşmanlığına karşı dolaylı olarak bir önleme aracı olarak değerlendirilmektedir.

Bunlara ilaveten, Genel Müdürlük tarafından halen uygulanmakta olunan projelerde başta düzensiz göçmenler olmak üzere, tüm yabancı göçmenlere yönelik olarak ev sahibi toplulukların önyargılarının kırılması ve bu kesimlere karşı tutum değişikliği amacıyla farkındalık yaratılması gibi konulara da önem verilmektedir.

07 BÖLÜM

KÜLTÜR, TURİZM VE KONAKLAMA

“

Hükümet Politikaları / 65. Hükümet Programı / Onuncu Kalkınma Planı / Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları / Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Uygulamaları

”

Turizm; dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi anlamına gelmektedir.⁷⁰ İnsanlar sürekli olarak yaşadıkları yerden ayrılıp geçici olarak başka yerlerde konaklamaktadırlar. Bu konaklama geçici olması dolayısıyla barınmadan ayrılmaktadır.

Konaklama sektörü ise, insanların kendi konutları dışında değişik nedenlerle yaptıkları seyahatlerde geçici olarak konaklama, beslenme, dinlenme ve rekreasyon gereksinimlerini ticari amaçlarla en uygun ortamda karşılayan otel, motel, tatil köyü, hostel, kamping, pansiyon, oberj vb. işletmelerin yer aldığı bir sektördür.⁷¹

7.1. Hükümet Politikaları

7.1.1. 65. Hükümet Programı

Kültür ve sanat değerlerini muhafaza etmenin, yeniden üretmenin, gelecek nesillere kaliteli bir biçimde aktarmanın hedeflendiği 65. Hükümet Programında kültürel farklılıklarını zenginlik olarak gören, herkesin kültür ve sanat faaliyetlerine katkıda bulunduğu ve erişebildiği estetik duygusu güçlü kültürlü bir toplum için çalışmaların aralıksız sürdürüleceği belirtilmiştir.

Programda ayrıca fikri mülkiyet haklarının kurumsallaşmasına yönelik çalışmalara hız verileceğinin, dilimizin, medeniyetimize uyumlu bir şekilde geliştirilmesinin sağlanacağı, tiyatro, sinema, opera, müzik alanlarında yerli üretimi evrensel standartlarda teşvik etmeye devam edileceğinin altı çizilmiştir. Kütüphanecilik anlayışı çerçevesinde kullanıcı odaklı nitelikli kütüphanecilik hizmetlerinin verilebileceği özelliklere sahip yeni kütüphanelerin ülkenin muhtelif yerlerinde açmaya devam edileceği belirtilmiştir. Şehir müzelerinin kurulması tamamlanacağı ve illerdeki kültür ve sanat varlıklarının koruma altına alınacağı da programda yer alan hususlar arasındadır.

7.1.2. Onuncu Kalkınma Planı

Plan kapsamında konaklama bağlamında genel amaç ve hedeflere baktığımız zaman, ülkemizin turizmde ni-

⁷⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bc87d3ff0eb13.93994173 E.T.:18.10.2018

⁷¹ Ö.Usta, Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım, Ankara, Detay Yayıncılık, 2014, s.41, aktaran <http://dergipark.gov.tr/download/articlefile/200643> Türkiye'de Konaklama Sektörünün Yapısal ve Mekânsal Değişimi: 1990-2013, Ayşe Okuyucu, Öznur Akgiş

telikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesiyle uluslararası bir marka haline gelmesinin bu alandaki kalkınma hedefi olarak öne çıktığı görülmektedir. Turizm ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve iyileştirilmesi; hizmet kalitesinin artırılması ve sürdürülebilir kılınması ile turizmin bölgesel kalkınmada öncü bir sektör haline gelmesi temel amaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu alanda doğal ve kültürel değerlerin koruma kullanma dengesinin gözetilerek sağlık turizmi başta olmak üzere, kongre turizmi, kış turizmi, kurvaziyer turizmi, golf turizmi ve kültür turizmine ilişkin altyapı eksiklikleri tamamlanması öngörülmüştür. Farklı turizm türlerinin bütüncül bir şekilde ele alınması ve turizm hareketlerinin yoğun olduğu bölgelerde turizmle ilgili karar alma süreçlerine yerel yönetimlerin, sivil toplum kuru-

luşlarının ve halkın katılımının sağlanması ilke olarak benimsenmiştir.

7.2. Ayrımcılıkla Mücadele Uygulamaları

7.2.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Uygulamaları

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı 1. Nolu Kararnamesine göre Kültür ve Turizm Bakanlığının görev ve yetkilerinden ilki; “Milli, manevi, tarihi, kültürel ve turistik değerleri araştırmak, geliştirmek, korumak, yaşatmak, değerlendirmek, yaymak, tanıtmak, benimsetmek ve bu suretle milli bütünlüğün güçlenmesine ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunmak” olarak açıklanmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığında diğer faaliyetleriyle alakalı olarak ayrımcılıkla mücadele alanındaki çalışmalarını resmi yazıyla sorulmuştur. Alınan yazıda⁷²; Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne sergilenen oyunlarda ayrımcılığa teşvik olabileceği düşünülebilecek turum ve davranışlardan hassasiyetle kaçınıldığı, Yunus Emre Enstitüsü Başkanlığınca, yurtiçi ve yurtdışındaki tüm faaliyetlerinde ve tesislerinde toplumsal kesimleri kuşatan bir anlayışla hareket edildiği, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğüne, kütüphane hizmetlerinden yararlanılabilmesi için çocuk, genç, yetişkin ve engelli kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda kütüphane binalarının fiziki durumlarının iyileştirilmesi, teknolojik altyapı ve durumlarının modernleşmesine yönelik çalışmaların sürdürüldüğü bilgileri alınmıştır.

21/6/2005 tarihli 25852 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik’in amacı ise yeni turizm tesisi türlerinin gelişmesine olanak sağlanması, mevcut turizm yatırım ve işletmelere ait tesislerin geliştirilmesi, turizm tesislerinin asgari niteliklerinin belirlenmesi, bu tesisler arasında standart birliğin sağlanması ve kalitenin yükseltilmesidir. Anılan yönetmeliğin 18. maddesinde asli konaklama tesislerinin genel nitelikleri düzenlenmiştir. 18.maddenin 1. fıkrasının (ç) bendinde bedensel engellilere yönelik yapılacak düzenlemeler şu şekilde ele alınmıştır.

“Toplam kapasitesi seksen oda ve üzerinde olan oteller ile tatil köylerinde en az bir oda olmak üzere toplam oda kapasitesinin yüzde biri oranında odada, ayrıca tesis girişi, genel tuvaletler ile en az bir adet yemeiçme ünitesinde, mola noktaları, temalı parklar ile eğlence merkezlerinde ise kendi türlerinin asgari niteliklerinde belirtilen şekilde bedensel özürülerin kullanımına uygun düzenlemeler yapılır. Bu düzenlemeler, özel işaretlerle belirtilir.”

Söz konusu yönetmeliğin 36. maddesinde temalı tesislerde bedensel engelliler için genel tuvaletler, dolaşım alanları ve seyir koltuğu gibi düzenlemeler yer alacağı, 49. maddede de mola noktalarında bedensel engelliler için düzenlemeler olacağı hususu düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 55. maddesinde tebliğler ile düzenlenecek hususlara yer verilerek Bakanlıkça hazırlanacak tebliğ-

lerde bedensel engellilere yönelik düzenlemelere ilişkin esasların düzenleneceği ifade edilmiştir.

Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair 2011/1 numaralı Tebliğ’in 20. maddesinde bedensel engellilere yönelik düzenlemelere ilişkin esaslara yer verilmiştir. Buna göre bedensel engelliler için yapılacak düzenlemeler aşağıdaki şekildedir.

a) Tesis bahçe ve girişi;

- 1) Farklı seviyedeki yerler bedensel engelli dolaşımına uygun olarak düzenlenir.
- 2) Tesis giriş kapısı temiz genişliği en az 90 cm olmalıdır.
- b) Resepsiyonda tekerlekli sandalye erişimine izin verecek şekilde tasarlanmış en fazla 90 cm yüksekliğinde banko düzenlemesi yapılır.

c) Genel tuvaletler:

- 1) Temiz kapı genişliği en az 85 cm olmalıdır. Eşik yapılmaması tavsiye edilmekle birlikte yapılması halinde en fazla 1,5 cm yükseklikte ve pahlı olarak yapılmalıdır.

⁷² Çalışmalarla ilişkin bilgiler, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın 09.10.2018 tarih ve 40070960-602-05-E. 815161 sayılı yazısından alınmıştır.

- 2) Klozet, lavabo, sifon, batarya gibi donatılar bedensel engellinin kullanabileceği şekilde düzenlenmelidir. Klozet etrafına, bitmiş döşmeden 85-95 cm yükseklikte olacak şekilde tutunma barları yerleştirilmelidir.
 - 3) Aynalar göz hizasında veya inip çıkan ayarlı veya öne doğru 10-15 derece eğik olmalıdır. Aynaların alt kenarı bitmiş döşmeden en fazla 100 cm yükseklikte olmalıdır.
 - 4) Tekerlekli sandalyenin tam bir dönüş yapmasına imkan sağlayacak 150 cm çapında bir daire kadar alan sağlanmalı ve zemini kaygan olmayan malzeme ile kaplanmalıdır.
 - 5) Sabunluk, havluluk ve kağıtlık gibi aksesuarlar bitmiş döşmeden 50-120 cm yüksekliğe monte edilmelidir.
- ç) Yatak odaları:
- 1) Odalar, bedensel engellilerin rahatça hareket edip odayı kullanabileceği şekilde, uygun büyüklük ve konumdaki eşyalarla tefriş ve dekore edilir, dengesiz duran, sivri köşeli eşyalar bulunmaz.
 - 2) Oda giriş kapısı genişliği en az 85 cm olmalıdır.
 - 3) Zemini kaygan olmamalı, kalın, yumuşak, tutan halı kullanılmamalıdır.
 - 4) Dolap kapıları sürgülü ve askı yüksekliği en fazla 140 cm olacak şekilde düzenlenmelidir.
 - 5) Elektrik düğme ve prizleri zemin döşemesinden en fazla 120 cm, en az 40 cm yükseklikte olacak şekilde düzenlenmelidir.
 - 6) Yatak başucunda merkezi aydınlatma düğmesi bulunmalıdır.
 - 7) Oda banyolarında; genel tuvaletlerde yapılan düzenlemelere ilave olarak bedensel engelli kullanımına uygun şekilde küvet veya duş düzenlemesi yapılır. Bu bölümlerde oturma yeri ile uygun yerlerde tutunma bantları sağlanır. Banyo kapısı açılımı rahat hareket imkanı verecek şekilde düzenlenir. Eşik yapılmaması tavsiye edilmekle birlikte yapılması halinde en fazla 1,5 cm yükseklikte ve pahlı olarak yapılır. Resepsiyonla bağlantı alarm sistemi veya telefon bulunur.

8) Oda düzenlemeleri için öngörülen %1 oranının değerlendirilmesinde küsuratlar dikkate alınmaz.

d) Bedensel engelli kullanımına ayrılan oda veya yeme içme ünitesinin zemin kattan farklı bir katta olması durumunda üniteler arasındaki ulaşım uygun donanım ile sağlanır. Bu durumda asansörde aşağıdaki düzenlemeler yapılır:

- 1) Kapı fotoselli olmalıdır. Kapı açılıp kapanma aralığı 5 saniyeden kısa olmamalıdır.
- 2) Kumanda düğmelerinin zemin döşemesinden 90 cm-120 cm yükseklikte ve tekerlekli sandalye yaklaşmasına izin verecek konumda yer almaktadır.
- 3) Kabin içinde zemin döşemesinden yaklaşık 85 cm yüksekliğinde yerleştirilmiş kesintisiz tutunma barları sağlanır.
- 4) Kabin içi, halı kaplı olmamalıdır.

e) Yeme-içme üniteleri;

1) Giriş kısmından yeme-içme ünitelerine engelsiz erişim sağlanmalıdır.

2) Masaların ve tezgâhların altında 70 cm yüksekliğinde ve en az 50 cm genişliğinde diz boşluğu bırakılmamalıdır. Masaların arasında bırakılacak geçişler en az 90 cm olmalıdır.

3) Zemin kaygan olmamalı, kalın, yumuşak ve tutan halı kullanılmamalıdır.”

Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü'nün görevlerinden biri “Turizm işletmelerinin, turizm meslek kuruluşlarının faaliyetlerini denetlemek, denetim sonuçlarına göre, bu işletme, kuruluş ve kişilerin ödüllendirme veya cezalandırma işlemlerini yürütmek”tir. Bu kapsamda, aynı soyadı bulunmayan ebeveyn ve çocuk müşterilerin ilgili çocuk indiriminden faydalandırılmaması, tek erkek/kadın müşterilerin konaklama tesislerine kabul edilmemesi, uyumsuz soyadlı çift/ grupların konaklama tesislerine kabul edilmemesi, işletmeler tarafından yukarıda anılan mevzuatla bedensel engelli müşterilere yönelik zorunlu düzenlemelere uyulmaması durumlarında müşterilerin şikâyetleri üzerine 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununun beşinci bölümünde yer alan cezalar uygulanmaktadır.

08 BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, ayrımcılıkla mücadeleyi ve eşitliği ilke edinmiş ve yükümlülük olarak üstlenmiş bir kamu kurumudur. 6701 sayılı Kanunu'nun 3. maddesinin birinci bendi gereğince "Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir." Bu eşitliğin sağlanması noktasında gerek gerçek kişiler gerekse tüzel kişilikler tarafından atılan her adım son derece değerli ve önemlidir. Nitekim ayrımcılığın ve eşitsizliklerin gerek

birey yaşamına gerek toplumsal yapıya ve gerekse kurumsal süreçlere yansımaları endişe verici boyutlar ihtiva edebilmektedir. Dolayısı ile Kurumumuz her bir bireyin insan onur ve haysiyetine yakışır şekilde insan haklarını yaşama geçirebilmesi ve koruyabilmesi için ayrımcılıkla mücadelede ve eşitlik politikalarının geliştirilmesinde çözümün bir parçası olma amaç ve kararlılığı içinde çalışmalarını

sürdürmektedir. Çözümün bir parçası olma noktasında kaleme alınan bu rapor önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır.

Kuruluş Kanunu ile cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı olarak ayrımcılık yasaklanmış olup, başvuru üzerine ya da resen yapılacak inceleme ve de-

ğerlendirmeler çerçevesinde yasağın ihlal edildiğine karar verilmesi halinde 1.000 Türk Lirasından 15.000 Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanması imkânı getirilmiştir. Kurumun bu idari yaptırım yetkisi ile birlikte, başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere herkesin ayrımcılıkla etkin bir şekilde mücadele etmesi kaçınılmaz bir görev niteliği kazanmıştır.

Ayrımcılıkla mücadele alanında 2018 yılı itibarıyla Kurum tarafından yayınlanan bu ilk raporda ağırlıklı olarak ayrımcılık yasağı kapsamında yer alan kamu hizmet politikalarına odaklanılmıştır. Raporda eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür ve turizm başlıkları altında sıralanan hizmet alanlarında kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen ayrımcılıkla mücadele çalışmaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Ayrımcılıkla mücadele çalışmalarının engelli bireylere yönelik geliştirilen politikalar başta olmak üzere cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve çeşitli alanlarda sunulan kamu hizmetlerinin toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılması noktasında ağırlık kazandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, kimi kamu kurum ve kuruluşlarından alınan resmi bilgilerin yetersiz ve yüzeysel olduğunu belirtmekte de yarar bulunmaktadır.

Diğer taraftan ayrımcılıkla mücadelede gerek alınan gerekse alınması gereken tedbirlerin çözüm odaklı bir yaklaşımla geliştirilmesi ve iyileştirilmesi açısından kamu hizmetleri bağlamında neyin olması gerektiği gibi gerçekleşip gerçekleşmediğinin tahlil edilmesi önem taşımaktadır. Kuşkusuz Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından hali hazırda yürütülmekte olan bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları ile ayrımcılıkla mücadelede kurumsal yaklaşımların geliştirilmesinde önemli mesafeler alınacaktır.

Öte yandan, eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesi ve ayrımcılıkla mücadele yalnızca kamu kurum ve kuruluşlarının görevi olmayıp bu çerçevede gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerinin de ayrımcılıkla mücadeleye yönelik gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü bulunmaktadır. Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür ve turizm gibi pek çok alanda ayrımcılık yasağı konusunda duyarlılığın ve bi-

lincin özellikle iletişim ve medya hizmetleri aracılığı ile geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, her hizmet alanı özelinde ayrımcılıkla mücadelede farklı sorun alanlarını kendi bileşenleri içerisinde değerlendirebilmek ve farklı dinamikleri olabileceğini öngörülebilmek söz konusu duyarlılığın ve bilincin gelişmesi açısından belirleyici bir işlev görmektedir. Gerek hükümet programları gerekse kalkınma planlamaları ile ortaya konulan eşitlikçi yaklaşımın ulusal politika gündemi ile yakın ilişkisinin kurulması gerekmektedir. Bu konudaki en büyük sorumluluk kuşkusuz Kurumumuza ve diğer kamu kurumlarına düşmektedir. Bu sorumluluklardan en önemlileri ise raporlama, izleme ve değerlendirme çalışmalarıdır. Ayrımcılıkla mücadelede ulusal göstergelerin oluşturulmasında ve izlenmesinde kamu kurum ve kuruluşlarının istatistiksel etkileşim içerisinde hareket etmeleri önem taşımaktadır. Eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesinde ve ayrımcılıkla etkin bir şekilde mücadele edilebilmesinde, kurumsal işbirliğinin hayata geçirilmesinin çok değerli olduğu düşünülmektedir.

Kurumsal kapasitenin geliştirilmesi noktasında ise 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda⁷⁴ da "Temel Hak ve Özgürlükler" başlığı altında yer alan "Politika ve Tedbirler" alt başlığı kapsamında "Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunu daha etkin ve

işlevsel kılabilmek amacıyla Kurumun personel, mali, teknik ve fiziki altyapısı güçlendirilmesi" tedbirine yer verilmiştir.

Kurumsal kapasitemizin güçlendirilmesi gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde yaşanan ayrımcı uygulamalar karşısında daha güçlü bir şekilde durabilmemiz açısından büyük önem taşımaktadır. Ne yazık ki, dünyanın çeşitli ülkelerinde insanlar dini inançları nedeniyle ayrımcılığa uğrayabilmekte ve terör saldırılarında yaşamlarını kaybedebilmektedir. Son yıllarda özellikle Müslümanlar üzerinde yoğunlaşan bu ayrımcılığın kuşkusuz farklı dinlere mensup insanları da derinden yaraladığını üzülerek görmekteyiz.

Kurumumuz dünyanın neresinde olursa olsun her inancın ve bütün insanlığın hiçbir şekilde ayrımcılığa uğramadığı ve yok sayılmadığı bir eşitlik anlayışının birlik ve beraberlik temelinde inşası için kararlılıkla çalışmaya devam edecektir. Kurumumuz insan haklarının korunması ve geliştirilmesinde, işkence ve kötü muamele ile mücadelede olduğu gibi ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik alanında da vatandaş ile devlet arasında önemli bir köprü vazifesi görmektedir. Bu çerçevede, ayrımcılıkla mücadelede Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na olduğu gibi tüm kamu kurum ve kuruluşlarımıza da önemli sorumluluklar düşmektedir.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay-ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00

www.tihek.gov.tr

